

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat de Filosofia i Lletres

Memòria del Treball de Fi de Grau

Cançons populars mallorquines, d'Antoni M. Peña:
edició i estudi introductori

Josep Nicolau Perelló

Grau en Llengua i Literatura Catalanes

Any acadèmic 2021-2022

Treball tutelat per la Dr. Caterina Valriu Llinàs
Departament de Filologia Catalana i Lingüística General

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball:
literatura oral, Antoni M. Peña, cançoner, gloses

TAULA DE CONTINGUTS

1	INTRODUCCIÓ	3
1.1	PROPÒSIT I ABAST D'AQUEST TREBALL.....	5
1.2	PROCEDÈNCIA I LOCALITZACIÓ DELS MATERIALS I PRESENTACIÓ.....	5
1.3	PRESENTACIÓ DELS MATERIALS I CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ.....	7
2	EL FOLKLORE I LA CULTURA CATALANA DURANT EL ROMANTICISME: PRECURSORS I OBRES	12
2.1	EL FOLKLORE A CATALUNYA: L'INICI DE LA RECERCA.....	12
2.2	EL PAÍS VALENCIÀ I EL CARXE: EL FOLKLORE I LA RENAIXENÇA.....	17
2.3	LA POESIA POPULAR EN ALTRES TERRITORIS (SEGLE XIX): LA CATALUNYA DEL NORD, ANDORRA, LA FRANJA D'ARAGÓ I L'ALGUER.....	19
2.4	LA RECERCA FOLKLÒRICA INSULAR DURANT EL ROMANTICISME: EL CAS DE LES ILLES BALEARS.....	20
2.5	ANTONI M. PENYA.....	24
2.5.1	Primers anys, infantesa i etapa formativa.....	24
2.5.2	La trajectòria professional: la docència i l'arxivística.....	25
2.5.3	Darrers anys de vida.....	28
3	LA POESIA POPULAR	29
4	CANÇONS POPULARS MALLORQUINES	33
4.1	L'EDICIÓ.....	36
5	CONCLUSIONS	161
6	REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	164
7	ANNEX	167
7.1	CARTA D'ANTONI M. PENYA A MARIA A. SALVÀ, DATADA DEL 27 DE MAIG DE 1896 [CONSELL DE MALLORCA (BIB. LLUÍS ALEMANY): E-MAS-C-24 (CARP.-132-175). DOC. 2].....	167
7.2	CARTA D'ANTONI M. PENYA A L'ARXIDUC SOBRE <i>CANSONS POPULARS MALLORQUINES</i> , DATADA DEL 12 DE GENER DE 1897 (ALLS 221-20).....	168
7.3	IMATGES DEL PRÒLEG MANUSCRIT DEL LLIBRE <i>CANSONS POPULARS MALLORQUINES</i> (1896) (PAP PD 18/6 [DOC.6]).....	169
7.4	IMATGES DEL VOLUM <i>CANSONS POPULARS MALLORQUINES</i> , CONSERVAT A LA BIBLIOTECA BALEAR DEL MONESTIR DEL SECAR DE LA REAL (PALMA).....	173
7.5	GLOSES MANUSCRITES DEL QUADERN DE CAMP D'ANTONI M. PENYA, DATAT DEL 1894.....	181

1 Introducció

En la literatura popular catalana sempre destaquen folkloristes com Manel Milà i Fontanals, Marià Aguiló, Joan Amades o el pare Rafel Ginard, lletraferits que consideram canònics per les seves contribucions. Alguns altres també han fet aportacions interessants que necessiten atenció, aquest és el cas d'Antoni M. Peña i Gelabert (Palma, 1863-1948). Amb estudis d'humanitats i d'arxivística, Peña va dur a terme una estimable recerca folklòrica que havia romàs en l'oblit. La revalorització de l'autor començà gràcies al fet que la família Cilimingras Casanovas, hereva de part de l'arxiu de l'arxiduc Lluís Salvador, havia cedit els documents a l'Ajuntament de Valldemossa i, aquest, davant l'interès i la quantitat dels materials els lliurà a l'Arxiu del Consell de Mallorca per a la catalogació i el manteniment. La Dra. Caterina Valriu es va interessar pel fons i hi trobà gairebé dues-centes narracions, moltes d'elles inèdites i d'altres publicades al volum *Rundayes de Mallorca* (1895). Davant el descobriment va creure que era essencial obrir una línia d'investigació sobre qui havia fet aquesta recerca.

Antoni M. Peña era fill de Pere d'Alcàntara Peña i, com el seu pare, va ser un home polifacètic amb una gran predilecció per les lletres. El primogènit de la família treballà com a professor, arxiver i administratiu i sempre tenia temps per escriure alguna poesia o algun article a revistes com *El Felanigense*, que dirigí primer el seu pare i després ell. La seva obra folklòrica, però, no es va limitar sols a recollir i redactar rondalles, també publicà un volum de gloses a la revista *El Àncora: diario católico-popular con censura eclesiástica*, concretament el titulat *Cançons populars mallorquines* (1896),¹ objecte d'aquest estudi. El volum arribà a les meves mans a partir d'una recomanació de la professora Valriu: era necessari fer un estudi d'un incomplet aplec de composicions de pàgines terroses i esmicolades pels anys, que es trobava a l'Arxiu Peña. Així, a partir de fulls en mal estat, alguns documents d'arxiu i amb el títol de l'obra començà la meva recerca.

La primera visita fou a la Biblioteca Bartomeu March on vaig consultar una edició completa del volum en bon estat de conservació. Després, continuaren les visites a l'Arxiu Peña, on vaig encontrar manuscrit el pròleg, i a la Biblioteca Lluís Alemany. I finalment, a la Biblioteca Balear del Monestir de la Real on, gràcies a diverses gestions, vaig aconseguir accedir als documents. Després de contactar amb ell, el pare Josep Amengual em va obrir la biblioteca personalment, ja que roman tancada per manca de mitjans. Allà s'hi conserva el tercer

¹ El títol de l'estudi és *Cançons populars mallorquines*, normativitzat, amb l'objectiu de diferenciar l'edició revisada de la publicació original.

exemplar complet del llibre, amb anotacions manuscrites d'Antoni M. Peña, una edició per conservar.

Sobre l'obra, hi ha poca informació del seu origen, i la metodologia que Peña emprà m'és totalment desconeguda, i segurament no n'hi va haver cap de determinada. Per tant, no puc aportar gaires dades més enllà de la mateixa publicació de la revista, d'allò que es diu al pròleg i dels continguts dels exemplars que encara es conserven. El llibre recull aproximadament unes mil gloses amb un breu pròleg que condensa el pensament romàntic predominant aleshores amb un enaltiment de la pàtria, la llengua i la ruralia.

Sobre l'estructura del treball, en primer lloc, presentaré el context històric i social i la biografia d'Antoni M. Peña, per situar l'autor dins el context de la història de la literatura popular catalana. Després, continuaré amb un breu apartat teòric sobre la glosa com a composició poètica i, a continuació, la introducció i l'edició del volum, part essencial del treball en la qual la regulació ortogràfica representa un repte. I finalment, conclouré l'estudi amb una recapitulació general on faré valdre tots els aspectes comentats.

Per altra banda, els estudis crítics sobre la figura d'Antoni M. Peña són escassos: cal fer una aproximació biogràfica completa, ja que els pocs llibres que hi ha se centren en la figura del seu pare i al fill l'esmenten adesiara. Envers l'obra, és necessari citar els articles “Antoni M. Peña i Gelabert: a la percaça de l'imaginari” (Valriu 2020) que introdueix la figura i l'obra folklòrica de l'autor; “Cartografia de meravelles: les llegendes del Corpus Peña-Arxiduc Lluís Salvador” (Valriu 2019)² sobre una part específica dels materials narratius; i després, i sobretot, la tesi de doctorat³ que estudia i edita el corpus Peña-Arxiduc complet. D'aquest estudi sorgí el volum *Les rondalles que l'arxiduc no va publicar* (2022), obra guanyadora del Premi Mallorca d'Assaig 2021 i en la qual es reivindica la figura d'Antoni M. Peña.

En definitiva, aquesta edició no sols recupera una obra, sinó una part del llegat d'un autor que va dedicar part del seu temps a la recerca folklòrica i va contribuir a la literatura popular amb la recopilació de rondalles, gloses i parèmies que ja formen part de la nostra història.

² La referència de l'article anterior es troba completa a l'apartat de referències bibliogràfiques. En aquest cas, però, com no és matèria d'aquest estudi deix la cita completa a continuació per a més informació: VALRIU, Caterina (2019): “Cartografia de meravelles: les llegendes del Corpus Peña-Arxiduc Lluís Salvador”. *Rivista Italiana di Studi Catalani* núm. 9: 159-176.

³ Aquesta tesi titulada: “El corpus de rondalles de Mallorca d'Antoni M. Peña i l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria-Toscana: edició, catalogació i estudi” (2021), de la Dra. Caterina Valriu Llinàs es pot consultar en línia al repositori de la UB.

1.1 Propòsit i abast d'aquest treball

El treball que present és una edició revisada i anotada sobre de l'obra *Cansons populars mallorquines* d'Antoni M. Peña, publicada el 1896. És necessari aprofundir en la figura de l'autor, de la seva obra —reivindicar-la per mitjà de l'estudi— i actualitzar l'ortografia dels materials per tornar a posar-los en circulació. L'obra aporta un bon conjunt de materials tant per nombre com per qualitat i, a més, hi podem trobar gloses que no consten a l'extens *Cançoner Popular de Mallorca* del pare Ginard. Cal tenir en compte que, per la data de publicació, és un dels primers reculls d'aquest tipus a Mallorca, i que es podria comparar a d'altres com el de mossèn Miquel Clar i Vila, editat el 2021 per Cosme Aguiló i Sebastià Adrover, però que s'hauria recopilat entorn de 1880.

Els objectius d'aquest treball són:

- 1) Contextualitzar i presentar la figura de l'autor dins la folklorística de finals del segle XIX, per destacar el seu paper com a un dels folkloristes primerencs dins la història de la literatura popular catalana a Mallorca;
- 2) Presentar breument les característiques de la cançó popular com a eina descriptiva i la figura del glosador com a autor;
- 3) Descriure el context i el paratext del llibre per aprofundir en el recull a partir d'informacions més enllà de la publicació;
- 4) Aportar alguns elements complementaris que ens poden ajudar a entendre millor les composicions, com la localització dels topònims o l'explicació del lèxic que no s'inclou dins el diccionari normatiu DIEC2;
- 5) Presentar els materials de manera actualitzada i ordenada per tal de facilitar la seva consulta.

1.2 Procedència i localització dels materials i presentació

Cansons populars mallorquines és un recull de gloses, unes aplegades majoritàriament per l'autor i altres procedents de col·leccions particulars del seu entorn d'amistats. El llibre, publicat en format col·leccionable a *El Àncora* i imprès per Tipografia Católica Balear de Sanjuan, consta de 163 pàgines.

Actualment, es conserven tres exemplars complets a tres biblioteques de Palma, una pública i dues privades. Concretament són la biblioteca Lluís Alemany,⁴ de la Misericòrdia; la

⁴ Referència Lluís Alemany: A3-233.

Biblioteca Balear,⁵ situada al Monestir de la Real i la Biblioteca March⁶ de la Fundació Bartomeu March. A més, hi ha un altre exemplar, però incomplet, al fons familiar Peña, que es troba a l'Arxiu Municipal de Palma, Can Bordils.⁷ Aquest exemplar sols conté les pàgines 1-2, 119-122 i 127-130 soltes, sense cap referència ni comentari i en molt mal estat.

L'exemplar de la Biblioteca March, document del qual hem partit pel seu bon estat, es conserva complet i es veu que va ser reenquadernat. No conté cap classe d'anotació, d'apunt o exlibris que ens pugui aportar més informació. El llibre de la Biblioteca Lluís Alemany té les mateixes característiques que l'anterior, és complet i no conté cap dada rellevant. El més interessant de tots és el tercer, de la Biblioteca Balear, que afirmaria sense cap dubte que va pertànyer a l'autor, Antoni M. Peña. Es conserva en un estat regular tot i tenir una coberta pobre d'un paper gruixat i que sols uneix els fulls en un únic volum. Les taques d'òxid i el mal estat de les cantoneres són danys destacables, però en cap moment afecten la lectura. El tret més important que conté el volum són les anotacions manuscrites i algunes correccions que va fer Peña a l'exemplar. A més, hi introdueix algunes variants, una fotografia seva i una puntualització a la darrera glosa on expressa clarament que és obra seva.⁸

En referència als arxius consultats, les fonts principals del treball són les següents:

- 1) El material més rellevant és un quadern de memòries (PAP PD 15/18) on l'autor fixa esdeveniments de la seva vida amb la data corresponent, document bàsic a l'hora d'elaborar la biografia.
- 2) Un quadernet de notes (PAP PD 15/18 [Document 4]) de l'any 1894 que emprà possiblement durant el treball de camp de recerca de les rondalles per a l'Arxiduc, però sense seguir cap metodologia ni gens de rigor acadèmic. Hi podem trobar tant cançons com noms d'intermediaris o paraules que li eren desconegudes. Les cançons que hi transcriu les he documentat a l'annex, ja que algunes varen ser publicades al cançoner, fet que s'indica en l'edició revisada.
- 3) Són també dignes d'anomenar altres materials que ens han servit per completar una mica més el treball com l'esborrany del pròleg del cançoner, conservat també a l'arxiu Peña (PAP PD 18/6 [Document 6]) i que reproduesc a l'annex; una carta d'Antoni Maura on li demana el vot a les pròximes eleccions (PAP PD 19/2 [Document 1]); una invitació a un acte de recordança de l'aniversari de la desgràcia de la Timba de Felanitx

⁵ Referència Biblioteca Balear: BB-2561

⁶ Referència Biblioteca March: L67-4-09

⁷ La referència del volum incomplet és PAP PD 18/6 [Document 8]. Totes les referències d'arxius amb les sigles PAP PD corresponen al fons Peña, de l'Arxiu Municipal de Palma.

⁸ He introduït i comentat aquests aspectes del cançoner als apartats posteriors.

(PAP PD 19/2 [Document 44]); una carta d'Antoni M. Peña dirigida a Maria A. Salvà [E-MAS-C-24 (Carp.-132-175). Document 2]⁹ en la qual fa referència a un préstec de “cansons” i, finalment, una carta de Peña dirigida a l'Arxiduc (ALLS 221-20)¹⁰ on li envia un exemplar del cançoner i li explica el format de la publicació, ambdues cartes reproduïdes a l'annex.

1.3 Presentació dels materials i criteris de transcripció

Els materials, en concret nou-centes vuitanta-vuit gloses del cançoner i desset de l'annex —que pertanyen al quadern de camp—, es presentaran de manera ordenada. En el primer cas es mantindrà l'ordre del volum i la separació alfabètica a partir de salts de pàgina.¹¹ En l'apartat complementari, he mantingut l'ordre del quadernet de notes.

Davant la normativització d'aquest tipus de materials és necessari establir uns criteris de transcripció per tal d'actualitzar les composicions. Per a la tria dels criteris, cal tenir en compte que el text és poètic i, per consegüent, cal ser respectuosos amb les característiques formals del gènere. L'objectiu principal ha estat mantenir la mètrica i la rima sense perdre part dels trets dialectals, però acostant sempre al màxim el model de llengua a la normativa actual. A l'hora de realitzar una lectura en veu alta hem d'entendre que el lector model és un parlant del dialecte mallorquí i, per això, ens trobarem amb trets fonètics usuals en la parla col·loquial que el lector pot reproduir. També és important valorar que no partim d'un document oral sinó que ja ha estat transcrit i, tot i que algunes mostres tenen una correlació amb l'oralitat —com el possessiu *nostro* a la glosa V—, no podem assegurar que sigui així. Hem seguit els següents criteris:

Característiques generals:

- He regularitzat les grafies, l'accentuació i la puntuació (com el guió llarg) amb l'objectiu d'acostar el text al lector i a la normativa actual.
- He mantingut les estructures gramaticals originals per mantenir la mètrica i incidir el mínim en el text, tot i que algunes puguin ser incorrectes o col·loquials.

⁹ Aquesta carta es conserva a la Biblioteca Lluís Alemany del Consell de Mallorca que conté tot el fons de Maria A. Salvà i té la referència anterior.

¹⁰ Aquesta carta es pot consultar a l'Arxiu Arxiduc de l'Arxiu General del Consell de Mallorca amb la referència citada.

¹¹ L'original ordena les gloses segons la vocal inicial, però no és estrany trobar algunes errades dins cada capítol, tot i que en principi sembla seguir també l'ordre alfabètic. Una mostra són les sis primeres gloses.

- Han tengut preferència aquelles formes documentades al *Diccionari Català-Valencià-Balear* (DCVB) encara que algunes siguin no normatives.
- He respectat la pronúncia col·loquial en la representació gràfica d'algunes formes com: *veinat* i no *veïnat*, *perque* i no *perquè*...
- En la majoria de casos he desenvolupat les elisions del text segons la normativa actual, però n'he mantingut alguns casos per qüestions de mètrica. Les elisions estan marcades amb l'apòstrof (').
- En referència amb el punt anterior, les elisions dels pronoms febles s'han desenvolupat en la forma d'ús de l'autor (*Jo et daria de bon grat* per *jo't daria de bon grat*) i sempre en mantenim la forma plena si l'usa.
- En els casos on el pronom feble està en posició enclítica al verb mai l'hem accentuat, tot i que sigui una característica dialectal i un fet a tenir en compte hora de llegir en veu alta les gloses.
- He indicat les excepcions al peu de pàgina si he trobat alguns casos on les regles anteriors no són adients per aquell cas en concret.
- No he assenyalat en cap cas els castellanismes integrats dins del text. Sí que ho he fet en els casos de fragments en espanyol o que l'imiten.
- He regularitzat els noms propis i els topònims, però cal tenir en compte sempre la pronúncia dialectal.
- He mantingut els signes d'interrogació i exclamació tant a l'inici com al final, ja que faciliten la lectura, es respecta l'original i se segueix el criteri defensat per Joan Solà i Josep M. Pujol.¹²
- En el cas d'haver de restituir un fragment de les gloses l'he introduït entre claudàtors: [].
- També he emprat els claudàtors per fer alguns aclariments als peus de pàgina de l'autor del volum, és a dir, a les notes [NdA].
- He fet servir a l'edició les comes « » per evitar confusions amb les elisions.

¹² Per a més informació: MESTRES, Josep M et al. (2019): *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Recuperat 23 de juny de 2022 de: <https://estil.llocs.iec.cat>

Característiques fonètiques:

- He mantingut la normativa en les neutralitzacions de la /o/ àtona com *coiré* per *cuiré*, ja que sols és representativa d'una part dialectal, sempre es pot tenir en compte hora de la lectura en veu alta i el text presenta vacil·lacions.
- Mantenc casos d'assimilació vocàlica segons els originals com *homo* i no *home*.
- He regularitzat la grafia dels pronoms *ho* i *hi*, moltes vegades escrits com *heu* o *hey*, com a formes de representació de la pronúncia dialectal.
- No he restituit la vocal neutra final en mots esdrúixols en *-ia* (és a dir, he transcrit *histori* i no *història*) i no l'he elidida en els casos on la mètrica no la requeria i ja hi estava representada. En aquests casos no he marcat l'elisió.
- L'afèresi, la supressió de les vocals inicials, s'ha mantingut o indicat l'elisió segons les necessitats de la mètrica: *agulla* o ' *gulla*.
- No he restituit les /z/ intervocàliques en casos com *camia* i no *camisa* o també *refuar* i no *refusar*.
- He respectat els casos de vocalització com *aubelló* i no *albelló*.
- En els casos de monoftongació i diftongació he decidit mantenir sempre la forma original: *auvella* i no *ovella* o *aigo* i no *aigua*.

Consonantisme:

- He normativitzat algunes grafies que representen sibilants sordes per d'altres de sonores i viceversa com: *cossera* i no *cosera*.
- He restituit la *-r* final de molts de mots i sobretot dels verbs amb pronúncia sorda en el català de Mallorca.
- A Mallorca és usual no pronunciar la *-r-* de la primera síl·laba del mot *arbre*, per això no l'he restituïda i tampoc en algunes formes verbals d'infinitiu, gerundi o participi com *prendre* per *pendre*.
- He normativitzat els grups amb africada *-etjar* i ho he reduït a fricació segons la normativa (*festejar* i no *festetjar*) perquè amb la pronúncia ho podem representar en fer la lectura en veu alta.
- Sobre la iodització, he decidit generalitzar l'ús de la *i* com a representació *i* semiconsonàntica, ja que és un procés històric.

Morfologia:

- Es respecten tots els articles, el d'àmbit general i el salat, i les seves vacil·lacions.

- En el cas dels possessius he respectat la forma meua/teua/seua ja que hi no hi ha vacil·lacions en tot el document.
- També he mantingut les formes *noltros* i *voltros* usuals a Mallorca.
- He unificat els possessius àtons en la forma normativa *mon, ton, son* i *ma, ta, sa* i no *mun, mu, etc.*
- He considerat la forma *al·lot* com a única en tota la transcripció.
- Respecte a la morfologia verbal, ens trobam davant les formes usuals del mallorquí i sols les he normativitzades.
- He unificat la forma *amb* i no *ab*, excepte en el cas d'*ambe*, on és necessari mantenir la forma per qüestions fonètiques.
- L'aglutinació pronominal ha estat la següent per l'article salat, que imita la del general i redueix al màxim els apòstrofs (Brucart 2002: 1471):

PREPOSICIÓ	MASCULÍ SING. I PL.	EXEMPLES
<i>de</i>	<i>des</i>	des balcó, des castells
<i>per</i>	<i>pes</i>	pes balcó, pes camins

En el cas de a+es, l'aglutinació corresponent ha estat *an es* amb la *n* epentètica usual en el parlar mallorquí col·loquial i també he mantingut la forma *an* en lloc de *en* sempre per mantenir l'original.

Per altra banda, sobre les cites transcrits de documents d'arxiu en prosa (quaderns de memòries, cartes...) he optat per la completa normativització ortogràfica, ja que no es modifica el sentit i facilita la lectura. L'única excepció lèxica presa en aquest sentit ha estat el manteniment dels barbarismes, per tal de mantenir la fidelitat a l'original.

Finalment, davant el fet d'haver de treballar amb diferents tipus de notes a peu de pàgina, he vist necessari establir el criteri següent:

1) Les notes sense cap indicador, com fins ara, són les pròpies. Entre aquestes, trobarem dues de les especificitats del treball: localitzar els topònims del cançoner a partir del *Nomenclàtor Toponímic de les Illes Balears* (NOTIB) i el lèxic que no s'inclou al *Diccionari*

de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans 2 (DIEC2). En aquest darrer apartat el diccionari de referència és el *Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB)*.

2) Les notes [Nota de l'autor] o [NdA] fan referència a les notes a peu de pàgina originals de la publicació.

3) Les notes [Edició de la Biblioteca Balear] o [EBB] reproduïxen els continguts manuscrits que Antoni M. Peña va fer a l'edició que es conserva a la biblioteca de la Real.

Llista d'abreviacions:

CPM	<i>Cançoners Populars de Mallorca</i>
DCVB	<i>Diccionari Català-Valencià-Balear</i>
DIEC2	<i>Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans 2</i>
EBB	Edició de la Biblioteca Balear
GEC	<i>Gran Enciclopèdia Catalana</i>
GEM	<i>Gran Enciclopèdia de Mallorca</i>
NdA	Nota de l'Autor
NOTIB	Nomenclàtor Toponímic de les Illes Balears

2 El folklore i la cultura catalana durant el romanticisme: precursors i obres

2.1 El folklore a Catalunya: l'inici de la recerca

El romanticisme és un moviment artístic i cultural que aparegué a Alemanya i a Gran Bretanya a la darrer part del segle XVIII. Neix a conseqüència de la Revolució Industrial, posa fi a la Il·lustració i té com a principals característiques la irracionalitat, l'individualisme i la revalorització de la cultura i de la nació. Entre les manifestacions del moviment, s'inicia la recerca de narracions i de cançons populars i hi destaca la figura dels germans Grimm, d'origen alemany, que recullen les rondalles, i de Johann Gottfried Herder, romàntic alemany capdavant del "folklore filològic" i estudis de la cançó popular (Samper 2017: 17-18).

En el nostre cas, amb l'arribada d'aquest corrent a Catalunya comença també l'interès per la literatura popular. Al segle XVIII ja hi havia hagut alguns treballs esparsos sobre el tema, però el primer autor que n'escriu de manera acadèmica és Manuel Milà i Fontanals¹³ i, posteriorment, d'altres com Marià Aguiló¹⁴ i Pau Piferrer.¹⁵ En aquesta primera etapa folklòrica hi ha dues tendències d'estudi: el folklore filològic o literari, amb una percepció del folklore com a literatura; i el folklore excursionista, més tardà, i que s'organitzava a partir d'associacions i de sortides pel territori per treballar en una mateixa línia.

La primera noció de "cançó popular" com a mostra de la poesia popular, fou del mateix Herder i proposada a finals del XVIII. Segons Emili Samper (2017: 17) el concepte de "poesia popular" va venir marcat per un component ideològic, lligat a l'esperit nacional de cada poble en relació amb la revalorització de les nacions, característica destacable del romanticisme, però a l'inici l'estudi era simplement filològic i historicista, sense cap incidència en el fet patriòtic. Les teories de Herder entren al nostre país de la mà de Milà i Fontanals, sobretot, i tenen com a ideal l'estudi de la cançó popular com a poesia, i se centren sobretot en les balades, la composició que pel seu valor històric tenia més prestigi. Baltasar Samper descriu el paper del Romanticisme i la importància de la cançó com a mostra de la riquesa de la llengua:

¹³ Manel Milà i Fontanals (Vilafranca del Penedès, 1818-1884) fou filòleg i catedràtic de la Universitat de Barcelona. Reconegut com a estudis de la literatura catalana medieval, va ser també un dels primers acadèmics a valorar la literatura popular dins el món erudit (GEC).

¹⁴ Marià Aguiló i Fuster (Palma, 1825-Barcelona, 1897) va ser un important poeta, filòleg i bibliògraf. Nascut a Mallorca, es va traslladar el 1844 a Barcelona per estudiar Dret, però mai hi va exercir. Aquells anys començà la seva valuosa recerca sobre folklore. Per tot això, va ser una de les figures més rellevants de La Renaixença (GEC).

¹⁵ Pau Piferrer i Fàbregas (Barcelona, 1818-1848) va ser un reconegut bibliotecari i professor d'institut que dedicà part de la seva vida a l'estudi del folklore. La majoria dels seus articles varen ser publicats a la revista *El Vapor* (GEC).

Las primeras manifestaciones de este renacimiento habían coincidido con la expansión del Romanticismo en Europa. La generación que lo inició, la de los románticos catalanes, inspirada por la visión de la Cataluña medieval, rinde culto primeramente a la lengua patria, con el anhelo de restaurarla dignamente en su noble rango de lengua literaria y de instrumento de cultura. Se comprende que en este momento y dentro del ambiente aludido, se despierte y avive rápidamente el amor a todo lo tradicional, y se comprende, en consecuencia, que entre los primeros actores del renacimiento cultural catalán se encuentren ya los folkloristas (Samper 1994: 87).

Per tant, el discurs folklòric no és res més que una mostra de la ideologia conservadora, nacionalista i catòlica de la Renaixença,¹⁶ que té l'origen en el romanticisme alemany i que es desenvolupa a partir de diversos moviments identitaris regionalistes. A més, consideraven un perill la pèrdua de les tradicions i, en conseqüència, se centraren en l'home particular com a font de representació cultural i nacional (Ramis 2017: 48).

L'any 1853 Milà i Fontanals publica *Observaciones sobre la poesia popular, con muestras de romances inéditos*, obra que marca l'inici de l'interès per aquest tipus de literatura a Catalunya tot i que l'autor havia posat en marxa la recerca alguns anys abans, concretament l'any 1842. A l'estudi hi descriu la seva teoria pròpia des d'una perspectiva comparativa. Emili Samper (2017: 24) exposa els principis de Milà de la següent manera:

L'intent de definició del concepte de poesia popular que Milà proposava es basava en tres punts: que la poesia anés dirigida específicament al poble (bé composta o modificada per ell o per un autor concret); que aquesta literatura tingués una voluntat poètica (i no el simple entreteniment o la intencionalitat política); i, finalment, que fos de transmissió oral.

Prats/Llopart/Prat (1982: 17-18) destaquen de l'obra que no hi podem veure, a diferència d'altres autors, cap consideració explícita en referència a la identitat catalana, encara que l'obra ja ho sigui per si mateixa. El fet de valorar la cançó popular catalana i comparar les mostres amb les d'altres tradicions ja és un element reivindicatiu i, per això, constitueix la primera afirmació cultural d'aquest tipus, a més de tenir un alt reconeixement intel·lectual per la personalitat que era Milà i Fontanals dins el món acadèmic. A partir de la segona edició, que fou revisada l'any 1882, la importància de la literatura popular s'incrementa i dins la cultura catalana es comença a apreciar el component literari i cultural d'aquesta classe de materials.

Per altra banda, Marià Aguiló i Fuster (1825-1897), precursor de la rondallística a Catalunya i a la resta de territoris, també va fer alguna aportació a l'estudi del cançoner. Jaume Guiscafrè (2008: 21) resumeix l'ideari del folklorista romàntic i posa com a exemple el cas d'Aguiló:

- 1) El folklore és patrimoni de la gent rústica i camperola;

¹⁶ La Renaixença fou un moviment polític i literari del segle XIX amb l'objectiu de recuperar la llengua i la cultura que veien en procés de degradació per culpa de la situació cultural i històrica de les terres catalanes.

- 2) Les millors mostres es troben en llocs apartats, en els indrets més aïllats i inaccessibles al progrés corruptor de la civilització industrial;
- 3) El folklore desapareix i és urgent fer-ne una recollida;
- 4) Interessen de manera especial les formes folklòriques considerades prestigioses, com són la poesia popular i la rondalla.

Per entendre la relació d'Aguiló amb la literatura popular cal parlar de la seva dida, Antònia Canyelles, qui, quan cuidava l'infant, aprofitava per cantar-li cançons. Per tant, des de ben jove Marià Aguiló coneixia rondalles, gloses i balades. En una carta a Tomàs Forteza (citada en Guiscafrè 2008: 24) descriu a la dida de la següent manera:

Si no fos tant tard escriuria a la meua *Dida*, que hem degué encorar ab cansons y a qui dech, de segur una part de la cobejança que aquest genero de poesia me desperta desde la meua infantesa. Era, com vivia á casa, un verdader prodigi de memoria, ab la darrera paraula que sentia començava una canso y de aquella una altra, fins que acabava sa feyna.

A partir dels anys quaranta es desvetlla el seu interès acadèmic per aquest tipus de literatura i se centra en la recerca i publicació d'articles sobre els glosadors de Mallorca i diverses rondalles.¹⁷ Per aconseguir-ho, decideix iniciar projectes que ningú no havia fet abans a Catalunya: el treball de camp. La tasca fou dura, però el gran nombre de col·laboradors que mantenia l'ajudaren a consolidar un bon corpus de materials que, la gran majoria, restaren inèdits durant la seva vida i bona part de la recerca cançonística va recaure en l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, també sense publicar durant molts d'anys (Prats/Llopart/Prat 1982: 21-22).

El principal recull publicat per Aguiló és *Romancer popular de la terra catalana. Cançons feudals cavalleresques*, publicat l'any 1893. El llibre comença, en primer lloc, amb una dedicatòria a la reina Maria Cristina d'Habsburg-Lorena, esposa del monarca Alfons XII i comtessa de Barcelona. A continuació, al pròleg de clara influència romàntica (Aguiló 1893: XI-XXXII), fa un breu reconeixement a alguns folkloristes com Milà i Fontanals, Pelai i Briz, Pau Piferrer o Pau Bertran i Bros, parla sobre alguns aspectes de la poesia popular, com la melodia, i de la importància de la llengua:

Durant la llarga temporada en que 'l començat renaxement literari de la llengua materna dormia com un infantó malaltíç ensopit en el breçol, sens que 'ls pochs qui 'l vetllavan poguessem endevinar la vinguda dels Jochs florals, que havian de transformar per encantament aquell breç en carro triumpfal; lo dalè de veurel

¹⁷ De rondalles, Maria Aguiló n'arribà a aconseguir un bon aplec amb l'ajuda de diversos informats i recol·lectors. El volum, format per cent seixanta-nou versions i quaranta fragments, mai no fou editat per l'autor. Jaume Guiscafrè va publicar l'edició crítica l'any 2008. Per a més informació: GUISCAFRÈ, Jaume (2008): *El rondallari Aguiló. Transcripció, catalogació i estudi introductori*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

pujar y creixer sanítos me feya esperançame el miracle mes aviat de la poesia popular que de la artística, atesa la fredor ab que entre 'ls literats aquesta fou rebuda en un principi (Aguiló 1893: 14)

El llibre recull trenta-tres balades i exposa les diferents variants recollides per altres folkloristes, fins i tot estrangers. Finalment, el volum es tanca amb unes notes. Prats/Llopart/Prat (1982: 22) consideren que per Aguiló el terme “folklore” és un sinònim de literatura popular i aquesta és, per tant, literatura. L'autor volia restituir, a partir de l'ideari popular, la cultura culta catalana.

Cal tenir en compte que amb la Renaixença i la restauració dels Jocs Florals de Barcelona la literatura popular va jugar un paper cabdal dins l'imaginari col·lectiu. Molts d'autors varen prendre models populars per a la seva pròpia poesia com a exemple, també, de defensa de la llengua i de la cultura catalana fins al punt de manipular composicions: “De fet, produeixen literatura popular des d'autors que podem considerar savis fins a improvisadors analfabets i la consumeixen tant el poble il·lustrat com els erudits que amb freqüència en copiaren abundoses mostres a les seves miscel·lànies” (Mas 2003: 465). D'aquesta manera podem afirmar que la Renaixença no era només un simple moviment literari, sinó: “un moviment ideològic que arriba a consolidar un principi d'identitat sustentat en una versió catòlica i ruralista de la identitat ètnica, i que actua com a substrat ideològic de bona part de la burgesia catalana” (Ramis 2017: 49).

D'altres autors amb menys incidència són Francesc Pelai i Briz (Barcelona, 1839-1889), que publicà *Cançons de la terra* l'any 1886 o Jacint Verdaguer i Santaló (1845-1902) que va recollir unes 250 cançons, moltes incloses per Milà i Fontanals. No totes les cançons del poeta foren publicades perquè el 2002 es va publicar el volum *Cançons tradicionals catalanes recollides per Jacint Verdaguer* amb 72 composicions inèdites.

Sobre el segon tipus de corrent acadèmic, el folklore excursionista, començà oficialment l'any 1876 amb la fundació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científica.¹⁸ Després, es creà també l'Associació d'Excursions Catalana (1878), a partir d'alguns membres que compartien discrepàncies. Les divergències de funcionament i ideològiques entre el folklore literari i l'excursionista, podem dir que eren notables:

A diferència del folklore literari, que mantenia una actitud melangiosa i enyoradissa del passat, l'excursionisme es volia projectar cap al futur. Aquesta projecció consistia a inventariar, investigar i reconstruir tenint en compte els mètodes i les tècniques d'aquests anys. [...] Al mateix temps, representava treure els ideals de la Renaixença fora dels àmbits estrictament literaris i democratitzar l'activitat cultural posant-la a l'abast d'estaments de la societat catalana als quals fins en aquell moment no s'havia arribat.

¹⁸ Segons Prats/Llopart/Prat (1982: 29) també es coneix la “Societat X” que era anterior i funcionava de manera clandestina, però se n'especificaven poques dades.

D'aquesta manera, les entitats excursionistes van exercir de centres culturals, en els quals la divulgació, mitjançant la preparació de les excursions, els cursos i conferències i els butlletins i publicacions, fou l'incentiu de la recerca (Samper 2017: 46).

En resum, els excursionistes aposten per una visió de futur, ajuden a consolidar la Renaixença i a diferenciar-se del model jocfloralesc, és a dir, aspiraven a: “salvar, reconstruir, crear” (Prats/Llopart/Prat 1982: 30) i estudiar la literatura popular per ella mateixa i no com a una part dels estudis literaris: volien anar una passa més enllà que els seus predecessors. Una mostra d'aquest fet és l'*Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana*,¹⁹ que l'any 1883 va incloure en la publicació un recull de cançons, amb l'objectiu d'incentivar la recerca i que tenia com a un dels col·laboradors principals a Cels Gomis (Samper 2017: 46).

El 1878 és un punt d'inflexió dins els estudis de folklorística, ja que es crea la Folk-Lore Society de Londres i el 1 de maig de 1885 s'aprova per l'Associació d'Excursions Catalana la Secció de Folk-Lore Català.²⁰ Alguns dels membres foren Francesc Maspons, Marià Aguiló, Valentí Almirall, etc; autors de les dues generacions.²¹ Una de les accions principals fou la creació de la Biblioteca Popular de Catalunya (1884), una col·lecció de llibres on publicaren gran part de les seves obres. Finalment, l'any 1891 s'uneixen les dues associacions anteriors per formar el Centre Excursionista de Catalunya que, com les seves predecessores, es dedicà a l'organització d'activitats i sortides arreu del territori centrades, entre molts d'aspectes, en la literatura oral.

Dos autors reconeguts dins el folklore excursionista són Pau Bertran i Bros (1853-1891) i Cels Gomis i Mestre (1841-1915). El primer, l'any 1885, publica *Cansons y follies populars, inédites, recullides al peu de Montserrat*. Emili Samper (2017: 54) cita l'obra de Josep Maria Pujol (Oriol/Samper 2013: 126) i apunta que l'estudiós descriu l'obra com un treball acurat i rigorós i que marcava una diferència amb els autors i treballs anteriors per la seva qualitat. Altres de les seves aportacions foren estudis sobre el folklore a Europa i la inclusió

¹⁹ Conjuntament amb l'*Anuari* es publicava també el *Butlletí*, revista de caràcter mensual que publicava l'associació amb la idea de fomentar la investigació. Molts dels autors més importants del moviment hi varen publicar (Cels Gomis, Artur Osona...) (GEC).

²⁰ Aquesta és la primera vegada que s'empra el terme folklore a Catalunya. El concepte havia aparegut el 22 d'agost de 1846 a la revista *The Athenaeum* quan William John Thoms va fer una crida als lectors per demanar ajuda sobre la recerca de materials folklòrics: “Your pages have so often given evidence of the interest which you take in what we in England designate as Popular Anquities, or Popular Literatura (though by-the-bye it is more a Lore than a Literature, and would be most aptly described by a good Saxon compound, Folk-Lore, —the Lore of the People)” (Thoms 1846: 862). Al llarg del segle XX el terme ha canviat de significat a partir de diversos autors com Alan Dundes o Dan Ben-Amos i, en el cas català, Josep Maria Pujol. Per a més informació veure: ORIOL, Carme; Emili SAMPER (eds.) (2013): *Això era i no era. Obra folklòrica de Josep M. Pujol*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.

²¹ Com explica Samper (2017: 15) encara que el folklore literari fou anterior a l'excursionista durant algun temps es varen superposar.

d'illustracions per contextualitzar aspectes de les mostres (Prats/Llopart/Prat 1982: 27). El segon autor, Cels Gomis, conreà moltes disciplines, i sobretot el treball de camp de manera directa. Publicà "Aplech de cançons populars catalanas" conjuntament amb diversos autors, però ell aportà dotze de les tretze cançons del recull. Com en el cas de Bertran, Cels Gomis és reconegut per ser un dels autors més disciplinats. En aquest sentit, va publicar l'article "Lliteratura oral catalana", un assaig sobre la recollida de materials folklòrics que aportava diversos consells als interessats segons el perfil de l'informant (Samper 2017: 57-61).

2.2 El País Valencià i el Carxe: el folklore i la Renaixença

Al País Valencià i al Carxe la Renaixença no va tenir un pes tan rellevant com a Catalunya. El moviment seguia els mateixos ideals, però la situació social i política del territori no permetia grans avanços. La majoria de burgesos i intel·lectuals, que haurien d'haver guiat la Renaixença, havien adoptat l'espanyol com a llengua de cultura i, a més, el moviment polític valencianista tenia un poder escàs, enfront de la castellanització predominant. Per aquests motius, el folklore no fou un element notori, ja que podia ser emprat per reivindicar una nació diferent de l'espanyola: "els renaixentistes valencians tenien una certa por a polititzar la Renaixença, i a Catalunya el folklore s'estava utilitzant, precisament, per dotar el catalanisme d'un imaginari i d'una tradició que, cada vegada més, justificava el seu pes com a subjecte polític" (Vidal 2017: 354).

Els Jocs Florals, també comuns al País Valencià, i en aquest cas baix el poder de l'associació Lo Rat Penat, varen ser una eina de repercussió per a la pàtria. Molts d'autors varen emprar elements folklòrics per a les seves composicions poètiques i, alguns pocs, recolliren materials, però no tenien com a finalitat l'estudi, sinó emprar-les com a guia per a les composicions literàries, lluny dels autors esmentats abans. La primera obra que podem considerar que s'acosta a les característiques de Catalunya és *Còses de la meua terra*, de Francesc Martínez (1912), que marca l'inici del folklore com a disciplina el territori (Vidal 2017: 374). Abans sols en destaca: 1) el folklore excursionista; 2) dues mostres de folklore musical; i 3) els autors Joaquim Martí i Gadea i Francesc Badenes Dalmau.

Sobre el moviment excursionista, la institució de referència fou el Centre d'Excursions Cientificoliteràries i Artístiques, dirigit per Lo Rat Penat i fundat pocs anys després de l'homònim de Catalunya. La majoria de les seves activitats no tenien cap relació amb el folklore, sinó que se centraven més en activitats patrimonials: visites a edificis institucionals i representatius, excursions a pobles valencians... Però les poques mencions a elements

folklòrics eren llegendes o narracions i moltes vegades emprades amb un sentit literari per enriquir el discurs.

Les dues mostres etnomusicològiques segueixen uns patrons distanciats del folklore literari. Vicent Vidal (2017: 357) defineix els punts clau:

Fer una recol·lecció només del cançoner té sentit, sobretot, si es fa també amb la transcripció de la notació musical; aquesta transcripció només és capaç de dur-la a terme una persona formada en estudis musicals, mentre que hom podria creure que, per a una recol·lecció de materials textuais, en principi, no cal una formació complementària. Això pot explicar que els reculls del folklore musical sovint són més acurats, fidels i encertats que els altres tipus de reculls.

El primer recull és *Música de los cantos populares de Valencia y su provincia, transmitidos al papel y coleccionados por el profesor de música valenciano Sr. D. Eduardo Ximénez*, del 1873.

El document és un aplec de set cançons i quatre danses i tenia, com a objectiu romàntic, voler trobar la versió “original” de les mostres (Vidal 2017: 358). L’esperit romàntic es veu clarament, seguint la cita anterior, en el pròleg d’Emiliano Teixeró, que descriu la música valenciana. El que destaca sobretot de l’estudi, a part de la transcripció musical, és la nota explicativa on s’especifiquen les característiques generals de la cançó i els instruments principals amb un petit esquema.

La segona mostra és *Cantos y bailes populares de España* (1888), de José Inzenga (Vidal 2017: 359-361). En aquest cas, l’estudi és d’àmbit estatal i no específic, i l’autor dona molta importància al treball de camp i als majors com a font de saviesa i mostra d’on roman la literatura popular. A l’apartat del País Valencià hi inclou mostres de folklore, segons la definició de William J. Thoms, i devuit partitures de cançons, que també complementa amb una explicació del context i la funció de les cançons. L’autor va recollir la majoria de mostres a les comarques de la Ribera (Alta i Baixa), l’Horta i la Vall d’Albaida.

Un dels autors destacables és Joaquim Martí i Gadea (1837-1920), sacerdot valencià, que va escriure un bon grapat d’obres, moltes de caràcter costumista i on el paper del folklore era més aviat literari. En les seves obres publicades com *Ensisám de totes herbes* (1891), *Caps y senteners* (1892), o anys més tard *Tipos, modismes y cosas raras y curioses de la terra del gè* (1906) o *Folk-lore valencià titulat Pitos y Flautes* (1914).

Finalment, el segon autor és Francesc Badenes Dalmau (1859-1917), un dels autors més reconeguts de la Renaixença. Va ser membre de Lo Rat Penat i del grup excursionista. La seva obra principal és: *Rondalles del poble* (1900). El recull neix amb la voluntat de semblar-se al treball de Marià Aguiló, però sols va poder trobar 10 narracions i una balada. Anys més tard,

concretament l'any 1912 va escriure el pròleg per a *Còses de la meua terra*²² de Francesc Martínez, l'obra que marca el fi de la primera etapa del folklore valencià (Vidal 2017: 374).

2.3 La poesia popular en altres territoris (segle XIX): la Catalunya del Nord, Andorra, la Franja d'Aragó i l'Alguer

Sobre els altres territoris, a la Catalunya del Nord (Berthelot 2017: 512-534) la recerca també parteix d'un sentiment nacional, sobretot en referència a la regió: volien revalorar la cultura pròpia dins l'estat nacional francès i, per tant, la llengua hi jugava un paper cabdal dins la diferenciació. La primera Renaixença rossellonesa²³ neix a partir d'una trobada a Banyuls de la Marenda, i tenia el suport de Jacint Verdaguer. Poc temps més tard, conjuntament amb Milà i Fontanals incentivaren la recerca de materials. La primera obra reconeguda dins el panorama nord-català és *Corrandes rosselloneses* (1875) de Pere Courtais (1816-1888). Poc després, es publiquen diverses obres sobre paremiologia, i Justin Pepratx (1828-1901) sota el pseudònim de Pau Farriol publica alguns reculls, com *Pa de casa. Llibret de versos d'en Pau Farriol de Ceret* (1888), on hi apareixen algunes cançons. A més, l'any 1892 es va publicar *Vingt chansons populaires du Roussillon*,²⁴ llibre francès publicat com a resultat dels treballs de camp de E. Vilarem i amb música per H. Carcassone. Per acabar, el primer autor reconegut i considerat el pioner de la folklorística fou l'arxivista i erudit Pere Vidal (1848-1929). Fou un dels primers que va fer un treball de camp exhaustiu amb l'objectiu de recórrer tot el territori nord-pirinenc. Entre 1885 i 1890 publica el *Cançonner català al Rosselló i la Cerdanya* amb el següent pròleg:

Nous avons voulu recueillir, pendant qu'il en était temps encore, les modèles de notre vieille poésie populaire. [...] Il est de bon goût dans certains milieux malins, de rire des catalanistes, qui sont loin de demander une restauration de la langue catalane comme on a voulu l'insinuer, mais qui tiennent à honneur de faire connaître ce qu'a été la langue de nos ancêtres, –je dis la langue et non le patois,– et, partant, l'esprit (Vidal 1885: 3-4 en Berthelot 2017: 516-517).

²² L'obra, una de les més importants del folklore valencià, va ser publicada en tres volums (1912, 1920 i 1947). El treball se centra en Altea, localitat de la Marina Baixa, i destaca la gran varietat de gèneres que recull: rondalles, jocs, creences, oracions; i d'altres de folklore en sentit ampli com eines o vestits (Vidal 2017: 397-398).

²³ La primera Renaixença rossellonesa és l'inici del moviment a la Catalunya del Nord de finals del segle XIX fins al 1907, que es publica *Revue Catalane*, revista mensual de la Societé d'Études Catalanes. En aquesta part del territori, la reivindicació nacional no fou tan rellevant, però sí que es va aconseguir un revifament literari i de la llengua (GEC).

²⁴ Segons Martine Berthelot aquest recull va tenir un cert èxit perquè se'n varen publicar dues edicions en un període de nou anys (2017: 515).

Per altra banda, també cal destacar obres com *Recueil de Goigs i cantiques roussillonnais* (1886), *Goigs dels ous* (1888) i *Manada de goigs* (1890). Amb aquesta revifalla de la literatura oral i d'autors aparegueren moltes revistes on es publicaren articles de caràcter folklòric amb les mostres orals com a protagonistes. Alguns exemples són: *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées Orientales* (1845), *La croix des Pyrénées catalanes* (1893-1948), *Le Papillon* (1884-1889) o *Journal commercial illustré des Pyrénées Orientales* (1896-1990).

Si parlem d'Andorra (De la Parte 2017: 489-497) el discurs és diferent. No trobam al llarg del segle XIX cap folklorista de la terra, la majoria són viatgers i excursionistes d'arrel francesa que fan un discurs historiogràfic per destacar les particularitats d'Andorra i, a vegades, presenten algun punt romàntic i etnogràfic i inclouen al text alguna narració oral. Alguns exemples són *Le val d'Andorre* (1888), de Gaston Vuillier; o *Les vallées d'Andorre* (1933) de Gaston Combarrous.

Sobre la Franja d'Aragó (Moret/Quintana 2017: 459-464), les primeres mostres de literatura són anteriors al Romanticisme, concretament l'any 1739 i 1750, amb els dos volums de l'obra *Aragon, Reyno de Christo y dote de Maria Santissima* de Roque Alberto Faci, frare. L'obra exposa algunes llegendes marianes que havia recollit per tot l'Aragó. En referència als primers materials recollits a partir de mitjan segle XIX i per un folklorista ens trobam amb la figura de Marià Aguiló que va recollir materials pel seu cançoner, però també anys més tard: Cels Gomis, Artur Bofill i Maurici Gourdon. Tots catalans, excepte el bibliògraf mallorquí.

A l'Alguer (Bover 2017: 547-551) la recerca de mostres de literatura popular s'inicia gràcies a la figura de Milà i Fontanals, quan ja havia començat el seu romancer. A partir de diversos coneguts el filòleg es posà en contacte amb Josep Frank (1830-1900), escriptor alguerès, per saber si li podria enviar cançons populars. Anys més tard, Eduard Toda i Güell (1855-1941), erudit català, per influència de Marià Aguiló publicà el 1887 a *La Il·lustració Catalana*: "Cançons populars catalanes en Sardenya". L'any següent publicà *Un poble català d'Itàlia. L'Alguer*, on recull proverbis i cançons.

2.4 La recerca folklòrica insular durant el romanticisme: el cas de les Illes Balears

Per acabar, en el cas de les Illes Balears les primeres mostres d'interès per la literatura popular són de Menorca a finals del segle XVIII. Una mostra d'aquest fet és el cas de l'escriptor Joan

Ramis i Ramis (1746-1819) que parla dels glosadors menorquins a *Usos y costumbres antiguos y modernos de Menorca*.²⁵

Els predecessors de la folklorística a les Balears foren Antoni Febrer i Cardona (1761-1841) i Josep de Togores i Sanglada (1767-1831). El primer, natural de Menorca, va dedicar diverses publicacions a la poesia oral, des d'un punt de vista humanista.²⁶ Segons Paredes/Salord (2005: 8) l'escriptor tenia en marxa un projecte cultural amb l'objectiu de fomentar l'ús de la llengua catalana dins la societat menorquina del XVIII, des dels àmbits més cultes fins als il·letrats i la literatura popular hi jugava un paper rellevant com a mitjà. Del seu treball cal destacar: "Gloses sobre els abusos de la moda i del porte del temps presents compostes de Mre. Gaspar Cardona l'any 1801", "Mètode pràctic de fer bona confessió" (1804) i "Glosat sobre les principals festes de l'any, exceptat les qui són movibles per un cego. Maó l'any del Senyor 1815".

Per altra banda, Josep de Togores, mallorquí i poeta, va tenir una ideologia molt semblant a Febrer i Cardona. També interessat pel seu temps, es va veure atret per la poesia oral. Sobretot va arreplegar cançons de manera esparsa i com a característica, hi apuntava també el context social d'on havia aparegut la cançó. Guiscafrè (2017: 222-223) destaca que és important el tractament positiu i la sensibilitat que tenia a l'hora de valorar les mostres, ja fos per la seva tasca d'escriptor o com a propietari de terres de cultiu: mantenia bona relació amb glosadors i fins i tot ell es va atrevir en diverses ocasions a provar-ho, influència de la tradició que recull en la seva poesia.

A Mallorca, la Renaixença no va tenir un paper tan destacat com en el cas de Catalunya. El moviment a l'illa fou estrictament literari i al capdavant hi estava Marià Aguiló. Andreu Ramis afirma que la primera passa rellevant fou la creació del setmanari *La Palma* (1840) per Tomàs Aguiló, Antoni Montis i Josep Maria Quadrado (2017: 51). Dins aquest grup, d'ideologia romàntica, sorgeix una certa tendència cap a la literatura popular i el 18 d'abril de 1841 el literat Josep M. Quadrado publica just a *La Palma* l'article: "Poetas mallorquines". L'autor fa un recorregut històric des de poetes del XIV fins al XVIII i diu: "todas las tradiciones así morales como literarias hallan en el pueblo, aunque él mismo lo ignore, un fiel dipositario" (1841: 233), cita que lliga amb la tradició predominant.

²⁵ L'obra fou publicada pòstumament el 1957 en *Monografias menorquinas*. En síntesi, el volum recull la història de Menorca des de la perspectiva etnològica (Guiscafrè 2017: 221).

²⁶ La major part de la seva obra folklòrica està publicada en el següent volum: Febrer, Antoni (2005): *Poesies I: Gloses i cobles*. A cura de Maria PAREDES i Josefina SALORD. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Una mostra dels continguts del llibre són articles citats com "Gloses sobre els abusos de la moda".

Una de les mostres més importants dins el treball antropològic a les Illes Balears fou la tasca realitzada per l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria-Toscana (1847-1915). Educat en dret, filosofia i ciències naturals, arribà a Eivissa l'any 1867. A partir d'aquest moment va fer diverses visites més a les Illes fins que l'any 1871 es va instal·lar a Palma i el 1872 va comprar la primera de les seves propietats: Miramar. Durant el primer període de temps va aprendre català i es començà a relacionar amb les persones més influents de l'illa, sobretot intel·lectuals i escriptors. Així, va poder posar en marxa el seu projecte etnològic més ambiciós, el *Die Balearen: In Wort und Bild Geschildert*. L'obra, publicada entre 1869 i 1891, està dividida en nou toms i set volums²⁷ i va ser desenvolupada a partir de qüestionaris (*Tabulae Ludovicianae*) que tractaven temes²⁸ com: geografia, població, agricultura... A l'apartat de població es troben els continguts de literatura oral.

La idea de l'Arxiduc no era la de formar un corpus unitari amb sentit. En el *Die Balearen* els textos tenen la funció de mostra (Guiscafrè 2017: 227). Sobre les Pitiüses, els elements que hi destaquen són la poesia oral, les supersticions i les parèmies. L'arxiduc fa una petita anàlisi sobre els cançoners, nom que reben els glosadors a Eivissa, i els aspectes mètrics i temàtics de les cançons, però sols hi descriu una cançó (Arxiduc 1999 [1869]: I 31-47). En el cas de Mallorca, també en destaca la poesia oral, entre d'altres, i li dedica trenta pàgines al gènere (1999 [1869]: 535-565). Per començar, fa un recorregut històric i presenta alguns dels glosadors amb més reconeixement social, com en Tià de sa Real. Just després, hi tenen presència una dècima, un recull de gloses i una codolada. A continuació, transcriu set balades (La ciutat de Nàpols, Don Joan i Don Ramon...) i en destaca el seu valor líric: "entre les cançons populars mallorquines hi ha poesies realment belles, algunes amb una antigor de segles, en les quals el filòleg troba encara ressonàncies i restes de la vigorosa parla tradicional" (1999 [1869]: II 548). I per acabar, descriu algunes cançons de treballada i de ball.

En els darrers volums, els de Menorca (1999 [1869]: VI 134-150), torna a parlar dels mateixos temes. En aquest cas, fa referència a la llengua i el paper dels glosadors com a element significatiu per mantenir-la, ja que els escriptors no ho varen fer, majoritàriament. Dins el mateix apartat hi consten trenta cançons populars de diferents característiques.

La seva segona obra amb continguts de literatura oral és *Rundayes de Mallorca* (1985) —*Märchen aus Mallorca*, en alemany. El treball és un recull de 54 narracions orals de l'illa,

²⁷ El primer volum està dedicat a les Pitiüses (Eivissa i Formentera), del segon al cinquè a Mallorca i els dos darrers a Menorca.

²⁸ Els temes principals eren 8: (1) característiques físiques, geogràfiques i ambientals; (2) anàlisi de la població; (3) agricultura; (4) pesca i navegació; (5) mines i indústria; (6) comerç; (7) mitjans de comunicació; (8) organització administrativa (Guiscafrè 2017: 227).

que va poder editar gràcies al treball de camp d'Antoni M. Peña,²⁹ fill de l'intel·lectual Pere d'Alcàntara Peña. El 1910 va publicar *Die Felsenfesten Mallorcas: Geschichte und Saga*, un treball sobre els castells de Santueri, Alaró i el castell del Rei i hi aporta algunes llegendes sobre els diferents llocs. Andreu Ramis (2017: 55) fa una síntesi de l'obra etnològica de l'Arxiduc i conclou que la seva figura, com la d'altres viatgers reconeguts a les Balears, ha estat cabdal en la construcció simbòlica de l'arxipèlag.

També cal comentar la figura de Mateu Obrador i Bennàsser (1852-1909) (Guiscafrè 2017: 235-242). Nascut a Felanitx, estudià Filosofia i Lletres i va tenir moltes dedicacions professionals. Quan era jove ja va començar a recollir cançons populars i, després de parlar amb Milà i Fontanals, es va engrescar més seriosament a la tasca. Així, el 1872 va enviar al seu mestre un manuscrit titulat: "Apunts sobre Poesia Popular de Mallorca". El document, de 246 pàgines, inclou un pròleg, el recull de cançons amb diferents temàtiques, una representació teatral dels Pastorells, una altra de breu sobre els dubtes de Josep i finalment, el drama "La conquesta de Mallorca".

El següent treball rellevant que feu va ser "Glosadors de Mallorca. Aportacions", també un manuscrit enviat a Milà i Fontanals el 1874. L'obra, menys extensa, se centra en la figura del glosador amb un estudi de vuit pàgines. A continuació, descriu la mètrica popular de les composicions més habituals de Mallorca i acaba amb "Notes", que exposa exemples de gloses improvisades. Per altra banda, les seves aportacions més teòriques són: "Sobre les èpoques de la poesia popular mallorquina", on fa un recorregut històric; "Apuntacions y mostres de poesia popular mallorquina",³⁰ que és una còpia de l'anterior amb l'afegit de trenta-set cançons; i "El folklore y la educación infantil", que tracta l'ús i el paper dels jocs, les rondalles i d'altres gèneres en el context educatiu. Finalment, també va publicar "Nuestra poesía popular", on es queixa de la poca rellevància del folklore per molts d'estudiosos, i "Romancer popular de la Terra Catalana" un article on defineix el paper dels folkloristes a Europa i sobre el cas català destaca, sobretot, el cas de Marià Aguiló com a referent.

Per acabar, el darrer autor és Josep Rul·lan i Mir (1829-1912). Prevere de formació, va començar a fer reculls de poesia sobretot del seu poble, Sóller. Tota la seva obra va quedar sobretot recollida en tres volums on podem trobar "Literatura popular mallorquina" (1900). Rul·lan parla sobre els principis de la literatura oral, en relació amb la societat del segle XIX. Personalment, pensa que els avanços en la societat l'han degenerada i la cançó popular

²⁹ Aprofundirem més en aquest punt a l'apartat següent sobre la figura d'Antoni M. Peña.

³⁰ Molts d'aquests articles varen ser publicats en revistes de referència com *La Almudaina* o *Museo Balear* (Guiscafrè 2017: 239-241).

representa una forma de tornar al benestar social i moral anterior (Guiscafrè 2017: 244). A més, podem trobar mostres de tres glosadors de Sóller: Pau Noguera i Ripoll, Andreu Coll i Bernat, Sebastià Marquès i Ortigas.

2.5 Antoni M. Peña

2.5.1 Primers anys, infantesa i etapa formativa

Antoni M. Peña i Gelabert (Palma, 1863-1948)³¹ fou poeta, arxiver i professor i fill de l'escriptor Pere d'Alcàntara Peña (Palma, 1823-1906) i d'Antònia Gelabert Bordoy (Felanitx, ?-Palma, 1880). L'autor va néixer dia 6 d'abril de 1863 a Palma, en una família benestant i fou el primer fill del matrimoni: "26 abril a les 6 i mitja del capvespre d'un diumenge: va néixer en Toni Peña al primer pis de la casa núm. 12 del carrer Moliners de Palma".³²

L'endemà del naixement, fou batiat a la parròquia de Sant Miquel de Palma. Quan Peña tenia dos anys, Palma va patir una epidèmia de còlera que afectà molts d'habitants i la família es va veure obligada a partir als afores, concretament a la barriada de Son Moix.³³ La família, d'ideologia liberal-conservadora, era molt influent dins la societat mallorquina de finals del segle XIX i principis del XX que, després del fracàs de la Primera República (1873-1874), tenia com a principal figura i referent el polític Antoni Maura i Muntaner,³⁴ futur president del Govern de l'estat espanyol.

A part del seu domicili a Palma, els Peña passaven moltes temporades a Felanitx, poble de naixement de la mare i localitat on tenien una casa.³⁵ Sobretot aprofitaven per ser-hi durant les festes de Sant Agustí i per la verema quan, a més, rebien moltes visites d'amics i d'altres intel·lectuals.

El setembre de 1874, Antoni M. Peña inicià els estudis a l'Institut Balear de Palma i hi va cursar els sis anys de batxillerat. Tres mesos després d'acabar, l'any 1880, morí la mare quan el jove tenia sols tenia desset anys. L'any vinent, el 1881, començà dibuix i francès i, a més, publicà el seu primer poema a la revista *L'ignorància*,³⁶ setmanari costumista publicat a Palma

³¹ La majoria d'informació per redactar aquest apartat l'he extreta del quadern de memòries de l'autor: Arxiu de l'Ajuntament de Palma: Arxiu Peña. Carpeta PAP PD 15/18 (Doc. 2). Si l'he extreta d'altres obres, les he citat com en la resta de casos.

³² *Ibidem*.

³³ Al quadern de memòries no s'inclouen més dades rellevants sobre la seva infantesa, sols un viatge a Barcelona l'any 1965 i una excursió que feren a Cabrera l'any 1870.

³⁴ Sabem que Antoni M. Peña i Antoni Maura mantenien una bona relació gràcies a la carta (PAP PD 19/2 [Doc. 1]) datada del gener de 1891 on el polític li demana el seu vot a llistes.

³⁵ La casa, situada al carrer d'en Roca Boira, serà heretada per Antoni M. i hi viurà durant alguns anys mentre treballa a l'Institut de Felanitx.

³⁶ La revista *L'ignorància. Revista Crònica: Orga y Xeremies d'una Societat de Mallorquins* fou una de les revistes més importants del costumisme mallorquí. Es començà a publicar l'any 1879 fins al 1885 i en aquest període hi

i dirigit pel seu pare. A continuació, es matriculà en topografia, mecànica i química a Montision, i aconseguí els títols de Perit Químic i Perit Mecànic, abans de ser cridat per complir amb el servei militar obligatori. El 1883 es dirigí a Barcelona per cursar Filosofia i Lletres. Allà va establir els primers contactes literaris fora de Mallorca i aprofità per participar en els Jocs Florals i en certàmens de menys prestigi, on guanya algun accèssit o premi. Entre d'altres, destaquen els de *Juventud Artística* o de *Joventut Catòlica de Barcelona*. Per altra banda, l'any 1886, publicà a *El Felanigense* quatre poesies dedicades a la Mare de Déu, concretament a la de Sant Salvador, a la de Lluc i a les verges de Gràcia i el Puig de Maria, de Pollença. El 1887 es llicencià en Filosofia i Lletres pel novembre i, dos dies més tard, va tornar a Mallorca.

2.5.2 La trajectòria professional: la docència i l'arxivística

El gener de 1888 començà a impartir classes per primera vegada a Santa Maria. L'any 1892 va fer substitucions, en diferents períodes, a Montision per impartir classes de Retòrica i Humanitats, però sols durant un curs. Mesos més tard, inicià el treball de camp amb l'objectiu de trobar narracions orals de caràcter etnològic i genuí relacionades amb Mallorca, feina encarregada per l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria-Toscana. Amb la "recerca de genuïnitat" l'Arxiduc es referia a narracions que fossin tan mallorquines com fos possible. Per això, va destacar i destriar de la resta, sobretot, les llegendes de pirates i històries on les mostres d'autenticitat (geografia, animals, personatges) fossin molt explícites. Per això, restaren inèdites algunes rondalles meravelloses igual de valuoses com "L'amor de les tres taronges" (Valriu 2022: 42-43). Durant aquest temps, on viatjà per gran part de l'illa,

Antoni M. Peña
[Fotografia cortesia de
la família Rullan-Peña]

també va apuntar al petit quadern de camp alguna cançó que li havien contat i li cridava l'atenció, fos per la seva qualitat o bellesa. Concretament, va fer quatre mesos de treball —de juliol a octubre— i visità més de quaranta pobles en set eixides de diferent durada.³⁷ Antoni M. Peña no tenia experiència com a folklorista, però va poder fer una feina de qualitat gràcies a

participaren escriptors destacats com Tomàs Aguiló o Antoni M. Alcover, que hi publicà les primeres rondalles. Després, hi va haver dues etapes més, però sense la mateixa durada ni qualitat. En primer lloc, una l'any 1892 i la segona de l'any 1918 al 1920.

³⁷ Les rutes concretes foren les següents: 1) pobles de Ponent; 2) pobles de l'oest i nord-oest de Palma; 3) Raiguer; 4) Serra de Tramuntana; 5) zona de la badia d'Alcúdia; 6) Llevant; i 7) Migjorn i marines. (Valriu 2022: 51)

diferents factors. Caterina Valriu (2020: 129) destaca el bagatge cultural, que tenia gràcies als estudis i a la seva dedicació professional; el coneixement de Mallorca, per les excursions que feia per tota l'illa; la xarxa de persones de diferents estaments (tan polítics, culturals o religiosos) que coneixia; i el suport de l'arxiduc Lluís Salvador, que li aportava reconeixement i finançament per a les diferents sortides.

El 1895 es publicà el volum de narracions resultat de la recerca: les *Rundayes de Mallorca* (Wirzburg 1895), que edità l'Arxiduc en alemany i en català i, el 1896, *Cansons populars mallorquines* (Palma 1896), un recull de gloses populars d'Antoni M. Penya on, a part de les recollides per part seva, va introduir cançons cedides d'aplecs d'altres intel·lectuals. Entre aquests destaca l'escriptora Maria A. Salvà, amb qui va mantenir una estreta amistat.³⁸ Tot seguit sortiren a la llum algunes obres com *Gloses o Memoria*, just abans de començar a treballar com a redactor en el *Diario de Mallorca*. La primera obra, dividida en dos volums, és un conjunt de poemes d'autor tot i que el títol fa referència a un tipus de composició popular.³⁹ La seva poesia destaca per l'ús de la temàtica i dels tòpics romàntics jocfloralescos amb un cert caire intimista i on són freqüents les poesies sobre la religió o la natura. La segona, en canvi, és una obra publicada per la *Junta de Protección al Soldado a su disolución*, associació encarregada d'ajudar a soldats ferits o malalts i a les famílies de difunts (Valriu 2020: 126). A més, col·laborà molt freqüentment en revistes culturals com *El Felanigense*, *L'ignorància*, *Museo Balear* o al mateix *Diario de Mallorca*. En aquestes publicacions va escriure articles d'opinió o breus composicions seves amb pseudònims. El més usat fou *Harley*, però també emprà *Mestre Escriviu* o *Un missatge de Galdent*. Per altra banda, va mantenir relació amb Antoni M. Alcover que el convidà l'any 1900, conjuntament amb altres autors com Joan Alcover, Gabriel Maura o Gabriel Alomar, per debatre sobre el futur diccionari.⁴⁰

En acabar la feina a la premsa, es traslladà a Felanitx durant tres anys per fer de professor. A més, també publicà amb el prevere Ildelfons Rullan *Filologia de calendario*, l'any

³⁸ Alguns dels germans Penya (Antoni M., Mercè, Maria Josepa) varen tenir molt de contacte amb l'autora, ja que tots tenien predilecció per la poesia i varen compartir moltes cartes a més d'obres. Per a més informació: MASSOT, Josep (2011): "Maria Antònia Salvà, els germans Peña i Jacint Verdaguer". *Escriptors i erudits contemporanis: desena sèrie*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 55-65. A més, sabem que Salvà va dedicar un poema a les dues germanes de Penya l'any 1898.

³⁹ Antoni M. Penya va cedir un exemplar a *El Felanigense* i feren el següent comentari dia 28 de març de 1896: "En dicho libro, que lleva por título *Gloses*, ha recopilado el señor Peña las más inspiradas de las muchas composiciones poéticas que a su pluma se deben, algunas de ellas ya publicadas y premiadas en diferentes certámenes literarios" (Rosselló 2008: 175).

⁴⁰ Ramon Rosselló Vaquer (2008: 111) cita del dietari Antoni M. Alcover el següent text en referència a dia 18 de novembre de 1900: "He convocats a ca D. Joan Alcover els literats i són venguts D. Gabriel Maura, D. Gabriel Alomar, el Governador, D. Estanislau Aguiló, D. Antoni M. Penya, D. Antoni Frates, en Fèlix Escales i en Mateu Rotger. Los he llegida la circular sobre l'obra del Diccionari que anam a emprendre. Los ha agradat, i m'hi han fetes observacions molt agudes i avingudes".

1903, una obra de paremiologia comparada. L'obra consta aproximadament de dues-centes pàgines i tenia com a objectiu ser un recull de parèmies en relació amb els diferents cicles de l'any per establir una espècie de calendari amb tota classe d'informació de caràcter popular en una gran varietat d'àmbits: el sol, la lluna, els mesos de l'any... (Valriu 2020: 132).

El 15 d'abril de 1906 morí el seu pare,⁴¹ Pere d'Alcàntara Penya. Dos anys més tard, el 1908, el fill va decidir tornar a la capital per començar com a docent a l'Institut Balear, per impartir Literatura i Llatí en diversos períodes i substituir a l'escriptor Josep Lluís Pons i Gallarza. Amb tot això, després de dos anys com a professor i escriptor, li oferiren treballar com a administratiu a Can Ribes,⁴² una empresa tèxtil de Palma. Dia 31 de desembre de 1910, el seu pare fou nomenat Fill Il·lustre de Mallorca.

El 1911 començà estudis d'Arxiver, i cursà diferents assignatures com bibliologia, arqueologia, numismàtica, paleografia i llatí vulgar, entre d'altres. Aquestes li serviren per preparar més endavant les oposicions, que estudià mentre mantenia les dues feines, però finalment deixà la fàbrica tèxtil el novembre de 1912. Després, va fer un viatge literari subvencionat d'un mes per Europa i visità ciutats com Lió, Perpinyà, Munic o Ginebra. L'estiu de 1915, en acabar els estudis, es presentà a les oposicions, que aprovà, i va prendre possessió del càrrec d'arxiver a Maó, on s'incorporà pel setembre. El mes d'abril de 1917 deixà la plaça de Menorca i entrà com a Cap a l'Arxiu d'Hisenda de Balears. Mesos més tard, va guanyar un premi als Jocs Florals en el teatre Prat amb l'obra *Rundayes*.⁴³ Durant els anys vinents, va fer la primera conferència el febrer de 1918 a Felanitx sobre "Arqueologia" i per l'abril, la primera al Museu Diocesà.⁴⁴

Continuà estudiant per ser arxiver oficial de segon grau l'any 1920. El 1922 feu una ponència sobre el Castell de Santueri i just després, l'any 1923, va ascendir a oficial de primer grau i guanyà un altre premi als Jocs Florals de Felanitx. L'any següent el dedica sobretot a visitar els arxius dels municipis de l'illa com Artà o Santa Maria, però també de Menorca, com Maó i Ciutadella, visites de feina que, com a cap, s'encarregava de la inspecció. El 1924 publicà *Marina. Idil·li mallorquí (Excelsior)*, un poemari imprès a la Tipografia de Bartomeu Reus a

⁴¹ El fill li dedica el poema: *Se'n és anat!*, publicat mesos més tard.

⁴² La fàbrica de Can Ribes, situada a la barriada de La Soledat, fou una de les més importants dins la indústria tèxtil del segle XIX. Fundada per Gabriel Ribas, l'empresa va patir un fort creixement quan el seu gendre, Vicenç Juan Rosselló, hi començà a treballar l'any 1830 quan la seva esposa va rebre el negoci. Estigué operativa fins a l'any 1960. Per a més informació: ROCA, Joan (2006): *Llana, vapors, cotó i negoci. Una aproximació a la indústria tèxtil de la Mallorca del vuit-cents. El cas de Can Ribas (1850-1885)*. Palma: Edicions Documenta Balear.

⁴³ Segons Valriu (2020: 127) aquesta obra es pensa que té com a base un "breu recull de versions literàries de rondalles —algunes que li havien arribat per tradició oral i altres provinents de fonts escrites— que posteriorment anà publicant en premsa de manera esparsa".

⁴⁴ En aquest cas no en coneixem la temàtica, però és la primera d'un seguit de conferències al Museu de línies molt diverses.

Felanitx.⁴⁵ Posteriorment, va fer dues conferències: la primera aquell mateix any sobre “Viatgers a Mallorca” i la segona, el 1931, sobre “Maravilla del Cosmos”.

2.5.3 Darrers anys de vida

El juliol de 1934, a l'edat de 71 anys, es jubilà de l'arxiu. Amb l'esclat de la Guerra Civil (1936-1939), el juliol de 1936, es posicionà a favor del bàndol nacional.⁴⁶ L'any 1937 va entrar com a director a una escola de Manacor, en principi per un any, però a l'estiu de 1938 va emmalaltir i, després de recuperar-se i en haver acabat la guerra, deixà el col·legi, poc temps després d'haver tornat a Palma. Per altra banda, cap al final del conflicte ja havia mostrat el seu posicionament polític a partir de diversos articles a la premsa (Valriu 2020: 128).

L'any 1940 continuà amb la docència com a professor particular i també a l'Acadèmia Mayol. El 1943 va fer quatre conferències més al museu entre les quals en destaca una: “Cuentos y canciones”, que sembla de temàtica folklòrica, però no en coneixem el contingut precís (Valriu 2020: 128). A més, el març de 1944 feu una altra exposició oral sobre “la Catastrofe de Felanitx”.⁴⁷ Finalment, Antoni M. Peña, en els darrers anys de la seva vida, continuà amb el que havia fet: conferències i classes, fins al 1948 que morí a Palma a l'edat de 85 anys.⁴⁸ El setmanari *El Felanigense*, dia 1 de maig, publicà la següent necrològica (Rosselló 2008: 212):

Después de recibir los Santos Sacramentos y la Bendición Apostólica, falleció en Palma el pasado 27 de Abril, don Antonio María Peña Gelabert, Bibliotecario y Archivero retirado.

El finado, que contaba con la respetable edad de 85 años, era muy considerado en el campo de las letras en el que había logrado un notable prestigio, como en el medio social donde era muy estimado por sus virtudes.

Al dar cuenta a nuestros lectores del fallecimiento del Sr. Peña, distinguido colaborador de nuestro Semanario, y profesor titular del Colegio Municipal de Segunda Enseñanza de nuestra ciudad, elevamos a sus hermanas doña Josefa y doña Mercedes, primos, sobrinos, y demás familiares la expresión de nuestra sincera condolencia.

⁴⁵ En aquesta impremta publica la majoria dels seus llibres, com ja havia fet algunes vegades el seu pare. Segurament devia tenir molt bona relació amb Bartomeu Reus perquè era l'editor d'*El Felanigense*.

⁴⁶ Aquesta afirmació la podem fer a partir del seu dietari, ja que deixa clar el seu posicionament: “1939. Desde Julio (cambio de todo a causa del Movimiento Nacional).”

⁴⁷ Fa referència a la Timba de Felanitx. El Diumenge del Ram de l'any 1844 moriren 414 persones per l'esfondrament d'una de les parets laterals de l'església. Segurament es degueren fer un seguit d'actes en homenatge als difunts per la coincidència de dates (cent anys després de l'accident) i per la convidada del batle de Felanitx a un acte commemoratiu dia 27 de març de 1944. La carta es troba a l'Arxiu Peña (PAP PD 19/2 [Doc. 44]). Al cançoner hi ha una glosa que fa referència a aquest fet.

⁴⁸ Els darrers anys del quadern de memòries (1947 i 1948) no contenen cap informació.

3 La poesia popular

Abans de definir el concepte de glosa, cal parlar sobre la poesia o cançó popular. Com explica Francesc de Borja Moll al pròleg del *Cançoner Popular de Mallorca* (Moll 1966: XVI-XVII), entendre el concepte com “la cançó del poble” és simplista i, en molts de casos, erroni. Aquest tipus de composició no neix de la col·lectivitat, sinó d’un individu concret. Aquesta idea es contraposa al principi romàntic del poble com a creador, però realment, i com explica molt bé al següent fragment que pren algunes idees de Constantino Nigra:

Allò que li dóna aquestes qualitats és el fet d’haver estat *adoptada* pel poble, admesa i assimilada per la gran massa d’un país, i transmesa oralment d’un nucli de població a un altre (transmissió en l’espai) i d’una generació a una altra i altres (transmissió en el temps), amb la circumstància d’esser considerada propietat de tothom, d’esser modificada i reelaborada per qualsevol i de no conservar-se la noció de qui n’és el primer autor, perquè tota la comunitat hi participa (Moll 1966: XVI).

L’autor troba més adient l’etiqueta “tradicional”, com també preferia Menéndez Pidal, pel doble sentit del terme “popular”. Indiferentment dels debats sobre el terme, el que ens interessa a nosaltres és aquest tipus de poesia com a gènere. En aquest sentit, les cançons es poden diferenciar entre tres categories diferents les llargues (com les balades), les curtes, on hi entren les gloses, i finalment, les cantarelles.⁴⁹ En el nostre cas, i en referència a *Cansons populars mallorquines*, em centraré en el segon grup, ja que són les úniques que són presents a l’obra. Per definir de manera adequada el terme cal descriure els aspectes principals: mètrica, temàtica i rima, a més comentar breument la figura del glosador.

Oriol (2002: 105) defineix breument la cançó curta de la següent manera:

La cançó curta, que rep el nom de folia o corrandà al Principat de Catalunya, copla al País Valencià i glosa a les Illes Balears, està formada per quatre, cinc o sis versos heptasíl·labs, que poden presentar rima consonant o bé assonant. Per la seva funció, la cançó curta pot classificar-se en: cançó de ronda, cançó de treballada, cançó de capta i cançó de bressol.

Per exemple, a Menorca també són anomenades cançons botxetes. Les cançons curtes, per tant, són breus i solen ser de quatre versos, però poden arribar fins a sis i, en pocs casos, a quinze o vint segons Moll (1966: XXXVI). Seguidament, el filòleg especifica que moltes d’aquestes composicions podien haver format part d’una composició més llarga i que, pel fet

⁴⁹ Aquesta és la classificació d’Oriol (2002: 102): “Gabriel Ferré fa notar que si bé s’han realitzat intents de classificació de les cançons folklòriques catalanes segons la forma, el tema, la funció, l’origen, l’informant, la geografia, etc., una proposta coherent podria ser aquella que parteix de la forma de la cançó i que, a més, té en compte la seva funcionalitat. D’acord amb les seves característiques formals, les cançons poden dividir-se en tres grups: la cançó llarga (o narrativa); la cançó curta (que rep el nom de corrandà al Principat de Catalunya, copla al País Valencià i glosa a les Illes Balears); i la cantarella”.

de la transmissió oral, un fragment concret fos més recordat per la bellesa de la composició o per la temàtica i, en conseqüència, es perdés la resta.

Abans de parlar estrictament de la mètrica, m'agradaria aclarir una qüestió terminològica. En la literatura de tradició oral es poden usar els termes *mot* i *vers*, en el sentit de “sèrie de peus mètrics o de síl·labes distribuïdes segons un cert nombre i un ritme determinat, que s'escriu en una sola ratlla i que, combinada amb altres sèries semblants, constitueix un poema” (DCVB). El primer és la nomenclatura tradicional que ha rebut a Mallorca el terme i el podem trobar en casos com en la glosa següent:

Una cançó ben dictada,
de quatre mots està bé;
de cins i de sis, també;
i de set, ja és codolada.
(CPM 1966: 70)

Les gloses generalment tenen per estructura una quarteta heptasil·làbica (ABBA), però també en podem trobar casos d'estructura ABAB. Respecte a la rima, els versos masculins i femenins poden variar, tant en combinacions 1-4 i 2-3 i, per norma general, predomina la rima consonant, és a dir, tots els sons finals han de ser els mateixos des de la darrera vocal accentuada: la consonància perfecta. Aquests fets fan que la música tenguí una melodia molt definida que no es pot trencar:

La tradició ens diu que els nostres glosadors en improvisar tendeixen a la combinació de dues rimes (consonants d'habitud, per favor) i que aquesta tendència sol prendre forma d'alternança entre una rima «masculina» (paraula final de mot aguda) i una femenina (plana). Les rimes oxítones i les paroxítones en combinació harmònica més dolça a l'orella que la duplicació (o quadruplicació de les quartetes) de paraules agudes o de mots plans, en el seu cas (Sbert 2008: 68).

En els casos de les quintetes, la més freqüent és l'ABBBA, i en el cas de sis versos destaca la rima ABBBBBA (Moll 1966: XXXVII).

Sobre la temàtica, en podem destacar una gran varietat. Si haguéssim de fer una classificació, els principals temes serien els que tenen més relació amb la quotidianitat de la societat rural de Mallorca, que va ser predominant fins ben entrat el segle XX. Emperò, sempre n'hi havia un de dominant: l'amor. Els dos exemples següents, de Miquel Sbert i Francesc de B. Moll, crec que són dues mostres brillants de la caracterització temàtica de la glosa:

La universalitat de la improvisació oral en vers, el caràcter transversal de la geografia i de la història de les cultures orals, la identitat temàtica de les cultures agràries: el poble, tots els pobles, canten l'immediat, el que ens preocupa i atrafega: la fam, la por, la fosca, la malaltia, el sexe, la mort... o el que els meravella i atrau: el sol, la lluna, els astres, les estacions, les collites, el pas del temps... o d'altres tòpics compartits. Els «universals» dels filòsofs clàssics (qui som?, d'on venim?, a on anam?) (Sbert 2008: 15).

El glosador compon una cançó quan se sent excitat per un estat anímic o per un esdeveniment exterior de certa intensitat, i aquestes situacions poden sorgir en qualsevol circumstància: en la presència de la persona estimada, en la soledat produïda per la seva absència, en un moment d'ira davant d'un rival o un enemic, en un impuls de burla o de sàtira, en la feixuguesa de la feina professional, en el dol per un mort, en una expansió de goig davant un succés festiu, etc. Els temes de les cançons populars abracen tots els objectes i aspectes capaços d'impressionar fort l'esperit de l'home poc cultivat (Moll 1966: LXIII).

Les dues definicions fan referència a la figura del glosador, un poeta popular que és capaç de compondre cançons de manera oral i improvisada, generalment. Antoni Serrà (2012: 64-65) classifica els narradors en dos grups: els improvisadors, aquells capaços de compondre cançons des de zero, sense la necessitat d'emprar l'escriptura i en l'instant precís (en un combat, per exemple); i els no-improvisadors o reflexius, que depenen de la memòria i en alguns casos, de l'escriptura.⁵⁰ Majoritàriament, havien de pensar la cançó sols i la dictaven al cantador que la recitava en lloc seu. Els més reconeguts eren els del primer grup, ja que es valorava la seva capacitat, que alguns dels glosadors consideraven divina (Sbert 2008: 35-37). Hi ha moltes gloses que posen en dubte aquest fet, i el contrari, que darrere la improvisació sols hi ha la formació:

Tothom pot ser glosador
per poc que s'hi entretenguen:
amb quatre mots que s'avenguen,
vet aquí una cançó.
(CPM 1966: II 70)

Si dius que no sé cantar,
ja n'aprendré qualque dia.
Es mestre qui m'ensenyà,
quan començà, no en sabia.
(CPM 1966: II 64)

Per tant, el fet de glosar no és més que un fruit de la instrucció i la pràctica, que moltes vegades es basava en la imitació i en la repetició. Les qualitats més importants que destaquen en la figura del poeta oral són la intel·ligència, la promptitud i l'agilitat mental i la concentració (Serrà 2012: 54).

Finalment, en relació amb la primera definició de glosador, l'acte principal d'improvisació és el combat: la *performance*. Gabriel Janer Manila (1987: 3) defineix la *performance* de la següent manera:

De fet, emperò, allò que defineix la improvisació és la coincidència entre la producció i la transmissió d'un text; produït, doncs, i integrat en la «performance»: l'acció complexa mitjançant la qual un missatge poètic

⁵⁰ Aquesta és sols una mostra de les diferents classificacions que hi ha com la de Gabriel Oliver, *Majoral*. Algunes d'aquestes citades en el mateix article d'Antoni Serrà.

és transmès i captat simultàniament. (Paraula poètica, veu, melodia —text, energia, forma sonora— activament units en performance, condueixen a la unitat del sentit).

Per tant, entenem el concepte com a la relació entre el missatge i el receptor en un espai i context determinats. El combat consisteix en una trobada entre diferents glosadors, normalment entre dos i quatre, que enraonen i defensen idees oposades amb l'objectiu de realitzar una confrontació dialèctica. A vegades els glosadors també poden representar papers a partir d'un tema (Frechina 2014: 123). Actualment, alguns cantadors encara mantenen la seva pròpia tonada i, a Mallorca, no hi és present l'acompanyament musical. Tot aquest ambient crea, tant pel glosador com per l'espectador, un espai irreplicable que es correspon amb “una manera determinada d'entendre el món i la vida, la que correspon a la cultura i a la llengua que comparteixen” (Gelabert 2009: 67).

4 Cançons populars mallorquines

El volum *Cançons populars mallorquines* es va publicar el 1896 per Tipologia Catòlica Balear de Sanjuan al diari *El Àncora*. La impremta, segurament, era la mateixa que s'encarregava de l'edició del diari i, per això, també signa la publicació.

Sobre *El Àncora: diario católico-popular con censura eclesiástica*, era un diari de les Illes Balears que continuà la tasca d'*El Àncora: diario católico popular de las Islas Baleares*. Breument, el diari es va publicar en diverses etapes, entre 1880 al 1900, amb diverses interrupcions curtes per censura; i, entre aquestes, una llarga de cinc anys: de 1890 a 1896. És un diari breu en llengua espanyola, majoritàriament, que consta sols de quatre pàgines amb una distribució en diverses columnes i amb un apartat final d'anuncis. La ideologia de la publicació és el catolicisme conservador amb una forta animadversió contra el liberalisme. Díaz de Castro i Moll (1980: 202) resumeixen el paper del diari en dos punts:

- 1) Es publiquen una gran quantitat de dades històriques rellevants que actualment serveixen per contextualitzar millor l'època.
- 2) El paper rellevant del clericalisme en la ideologia i en les publicacions, ja que es veu fàcilment el catolicisme militant de la publicació.

Cal puntualitzar, com expliquen els dos autors, que *El Àncora* era una de les publicacions principals de propaganda del Bisbat. Per altra banda, també exposen alguns fets destacables com alguns debats ideològics amb diaris com *La Última Hora* o *La Almudaina*, o revistes com *El Felanigense*, que dirigí Antoni M. Peña durant alguns anys.

El recull *Cançons populars mallorquines* (1896) es publicà a l'apartat *Folletín de El Àncora*, com s'indica a la darrera pàgina del volum, i es preparà la publicació en format col·leccionable per poder retallar les pàgines fins a completar el llibre. El cançoner es va anunciar el 18 de febrer de 1896, al mateix diari, conjuntament amb *Una obra del P. Jaime Nonell, S.J.*, publicació d'Antoni M. Alcover.⁵¹ L'obra de Peña es començà a publicar el

⁵¹ Concretament l'escrit és el següent:

“Para dar todo el interés posible á la parte literaria de nuestro periódico publicaremos, en distintas formas, dos folletines que podrán ser cortados y coleccionados. En el primer folletín empezamos la publicación de de la famosa obra de D. Antonio Cavanilles titulada *Diálogos*, elogiada por escritores tan eminentes como Fernán-Caballero y Aparisi y Guijarro.

En el segundo, el importante y erudito estudio de D. Antonio M.ª Alcover que lleva por título *Una obra del P. Jaime Nonell, S. J.*, estudio que, más que un trabajo literario, es un trabajo de crítica histórica donde minuciosamente y con mucha erudición y fino juicio se dilucidan las causas de la expulsión de los jesuitas, se exponen los hechos, y se describen las figuras de aquella memorable atrocidad.

Alternando con el primero de estos folletines, ó después de su terminación publicaremos una obra del joven poeta D. Antonio M.ª Peña titulada *Cantares de Mallorca* que formará una colección completísima en su género”.

dimarts 28 d'abril de 1896 un cop acabat el treball d'Alcover, amb les imatges del pròleg i de la portada.

La disposició de les pàgines no seguia l'ordre numèric sinó que estava establert per formar petits quadernets amb la finalitat de facilitar l'enquadernació de la versió completa. La mitjana de publicació era de quatre pàgines cada dia, sempre que no hi hagués continguts d'especial importància com la mort dia 6 de juliol de 1896 de Josep Maria Quadrado i Nieto (1819-1896), anunciada dia 8 amb l'esquela com a portada. Finalment, la publicació s'allargà fins al dia 21 de juliol de 1896, però no conté les pàgines finals, sinó les 95-98, segurament per una errada perquè les degueren oblidar en la publicació cronològica. En acabar *Cansons populars mallorquines*, l'obra que seguí el volum de Peña fou *Conferencias familiares* de Víctor Van Tricht, publicada al mateix apartat.

Sobre *Cansons populars mallorquines*, l'obra s'inicia amb una glosa que encapçala el document⁵² i un pròleg breu de l'autor⁵³ de clara ideologia romàntica. Antoni M. Peña anomena els "talls de segadors" o els "estols de collidores" com a referents per trobar mostres de poesia oral, grups on aquesta "vessa per tot arreu". Just després, descriu els gèneres cançonístics: la codolada, la glosa i les cançons (per ell distingides de les gloses). L'autor exposa que moltes codolades ja han estat estudiades i publicades. Sobre el segon grup, podem definir que deu fer referència a les gloses de picat; i les cançons, es correspondrien amb la resta de tipologies del gènere. Per tot això, descriu la situació següent en referència a les gloses: "que per les circumstàncies especials en què estan fetes, perquè s'entenguen bé, han d'anar acompanyades d'una mica d'explicació o també les que són respostes a altres gloses dites abans" (Peña 1896: I-II). I finalment, descriu les cançons breus (de quatre o cinc mots) i diu que les apuntava així com les sentia cantar des de feia molt de temps i, per tant, sense gaire rigor. A continuació, dona les gràcies als col·laboradors que ha tengut i que li han cedit les seves col·leccions per completar el recull que ell publica. Les persones que esmenta són: "la inspirada poetessa mallorquina Srta. D.ª Maria Antònia Salvà,⁵⁴ pel distingit misser, D. Antoni

Per altra banda, a l'apartat final del mateix diari es publica sempre un anunci sobre les rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover on es comenta el preu del primer volum i de la subscripció, ja que aquell mateix any també es varen editar.

⁵² La glosa inicial és la següent (Peña 1896: I):

Tothom pot ser glosador
per poc que s'hi entretenguen
amb quatre mots que s'avenguen
vet aquí una cançó

⁵³ Al Fons Peña de Can Bordils hi hem pogut trobar l'esborrany escrit a mà i el comentarem més endavant. La referència és: PAP PD 18/6 [Doc. 6].

⁵⁴ Amb l'escriptora Maria A. Salvà va tenir molt bona relació com he descrit anteriorment, i entre ells es varen enviar un bon grapat de cartes, però majoritàriament posteriors a la publicació del llibre i no aporten cap informació

Font, i per l'intel·ligent empleat de Correus D. Miquel Palmer” (Penya 1896: III-IV).⁵⁵ Just després, interpel·la els lectors per animar-los a fer la seva pròpia recerca perquè veu necessària una col·lecció “més important i nombrosa”. A partir de la nostra perspectiva, podem entendre que aquesta qüestió es va resoldre amb la tasca del pare Rafel Ginard i el *Cançoner popular de Mallorca* (1966). Per acabar, dedica el treball a les persones que tenen sensibilitat per “les coses de la pàtria”, clar referent de la Renaixença, amb l'objectiu d'enaltir també la llengua.

L'esborrany del pròleg l'he reproduït a l'apartat 3 de l'annex en quatre imatges de les pàgines que corresponen al document. La portada és una versió més senzilla de l'original i ens introdueix dins l'imaginari d'Antoni M. Penya, o de l'editor, sobre la futura publicació. En general, les correccions no reformulen el sentit de les oracions i d'altres, com podem veure en les imatges de l'annex, són de difícil interpretació pel nombre de retxades que el document presenta. Així i tot, és un testimoni escrit de gran valor que ens pot aportar moltes dades sobre l'escriptura de l'autor. És destacable, també, que el document no és complet: acaba abans que l'original de l'edició, concretament a “dins aquest camp de la llengua mallorquina”⁵⁶ i, per tant, li manquen les dues oracions finals. Ara bé, entenc que la voluntat de l'autor era la de continuar perquè podem observar algunes marques al document, però segurament aquelles pàgines s'hagin perdut.

Quant a les cançons i, com ja he dit anteriorment, el nombre és de nou-centes vuitanta-vuit en total, estan distribuïdes en ordre alfabètic per la lletra inicial, que s'empra de referència pels capítols (A, B...), però no dins d'aquests podem observar com l'ordre no es correspon sempre amb l'alfabètic. En general, el nombre de gloses per pàgina és de set, sempre que no hi hagi notes al peu de la pàgina o sigui l'inici o el final d'un apartat. Les gloses no estan numerades i tampoc s'especifica l'informant, ni el lloc d'on fou recopilada o el recopilador, informació que hauria estat valuosa si tenim en compte que moltes procedeixen d'altres col·leccions. En el cas de les variants i les anotacions de l'autor, es reproduïxen al peu de pàgina i no al final, fet que facilita la consulta.

rellevant al nostre treball. És important la carta d'Antoni M. Penya a Maria A. Salvà, reproduïda a l'annex, perquè s'esmenta un préstec de “cansons”, títol de l'obra i referència que empra Penya per aquest tipus de composicions i, per tant, seria testimoni de la contribució de la poeta que s'esmenta en el pròleg.

Per altra banda, sabem que Salvà tenia una clara predilecció per la poesia popular, que es veia en la seva obra, i amb aquest recull veim que també va fer una breu tasca folklòrica. L'any 2008 Miquel Sbert va dedicar un volum monogràfic sobre la influència de popular en la seva obra: SBERT, Miquel (2008): *La fusió de cultura popular i poesia a l'obra de Maria Antònia Salvà*. Lluçmajor: Ajuntament de Lluçmajor.

⁵⁵ Després de la recerca i de fer algunes consultes com a la *Gran Enciclopèdia de Mallorca* no he pogut aportar més informació sobre els dos personatges. Agraesc al Dr. Joan Mas i Vives la bona voluntat de respondre a la meva demanda encara que no tenguí referències dels individus.

⁵⁶ Podeu trobar aquesta imatge a l'apartat 7.3 Imatge 4.

4.1 L'edició

Per a l'edició d'aquest volum he decidit mantenir l'ordre establert de les gloses, sense cap classe de numeració, excepte la de les pàgines que corresponen al volum original, que s'indica entre claudàtors al centre de la pàgina. A més, tot i que no s'especifiqui l'apartat, sí que se seguirà la distribució per ordre alfabètic dels capítols amb un salt de pàgina. La transcripció i les notes al peu seguiran els criteris establerts descrits a l'apartat introductori.

CANÇONS
Populars mallorquines
recollides per
Antoni M. Peña

1896

Tothom pot ser glosador
per poc que s'hi entretenguen,
amb quatre mots que s'avenguen,
vet aquí una cançó.

PRÒLEG

Com les roselles per dins els sembrats neixen a dins la nostra terra les cançons i les glosades. Allà on hi ha un tall de segadors o un estol de collidores allà la poesia popular amb tota la seua senzillesa i naturalitat vessa per tot arreu i tan ufanosa que seria de fer posar-li grifó. Una cançó en recorda una altra i aquelles dues en recorden un parell més, així com a l'agafar una cirera de dins un paner moltes vegades en surt un enfilall de deu o dotze. I els vermadors i els que exsecallen, i els batedors a damunt l'era i els missatges a dins la llar de possessions i les criades a dins ciutat quan fan dissabte, que pareix que tenen més cantera que els altres dies, tothom té en el cap de la llengua una altra glosa quan ja han dit la darrera. La poesia popular té distintes formes. Una molt antiga i abundosa és la codolada (ja amb la versificació especial així anomenada, ja amb sa versificació de romans), però moltes vegades de vertadera importància literària. D'aquesta casta de gloses ja se n'han recollides i en part publicades.

Una altra forma de la poesia popular són les gloses que per les circumstàncies especials en què estan fetes, perquè s'entenguen bé, han d'anar acompanyades d'una mica d'explicació o també les que són respostes a altres gloses dites abans. D'aquestes gloses sé que n'existeix inèdita una col·lecció molt important i numerosa.

Aquest aplec de cançons que ara public compren només la forma que tanca un pensament amb quatre o cinc versos (de quatre o cinc mots com diuen els pagesos) i dona lloc a la cançó que és generalment la forma que més es canta. Per curiositat escrivia ja fa estona totes les que sentia cantar i ara no fas més que donar a l'estampa el que tenia recollit que sols serà una petita mostra de les cançons mallorquines que es canten.

Dec haver de dir per donar a cadascú el que li toca que m'han servit de molt les col·leccions ja fetes de temps enrere per la inspirada poetessa mallorquina Sreta. D.ª Maria Antònia Salvà, pel distingit misser, D. Antoni Font, i per l'intel·ligent empleat de Correus D.

Miquel Palmer, col·leccions que m'han estat cedides de molt bona gana i d'on he pogut triar cançons molt bones.

Una col·lecció més important i numerosa (no dic completa perquè crec que arribar-la a fer és impossible) seria en el meu entendre de moltíssima importància. Molt hi ha que espigolar dins aquest camp de la llengua mallorquina. El poc que jo he fet ho dedic a totes les persones que encara tenen una mica de gust per les coses de la pàtria.

Volgués Déu que fossen molts que s'entretenguessen amb aquesta feina per poder fer un bon ramell de floretes de la paraula i per enaltiment de la nostra llengua tan hermosa com el nostre cel i les nostres muntanyes.

CANÇONS

[1]

A dalt un puig es més sec,
alegremment hi veuria
amb sa teua companyia,
però sense tu no ho crec.

A mi me'n pendrà estimada,
com es gat de Turixant,⁵⁷
que morí miulant, miulant
mirant una sobressada.

A mi me'n pren, bon amor,
com l'abre que està a bon lloc,
que encara que el reguen poc
no desmaia sa verdor.

A sa Font des Lledoner⁵⁸
solec anar cada dia,
perque allà hi va s'amor mia,
i avui també l'hi veuré.

[2]

A ses ombres des ciprés
és es nostro paradero,
allà hi deixam es salero,
sa noblesa i es doblers.

A Ciutat hi ha mossons
que duen guants tot lo dia,
i en venir devers migdia
es gat jeu dins es fogons.

A Ciutat éreu ahir,
bona amor, i no us vaig veure,
ja podeu pensar i creure
que era un dia trist per mi.

A Ciutat vaig cada dia
a cercar llenya i carbó;
no hi ha hagut ocasió
d'encontrar-vos-hi un dia.

⁵⁷ Antiga possessió del terme d'Escorca (NOTIB).

⁵⁸ A Palma i a Porreres es troba el topònim es Lledoner i a Sóller: Sa Font de sa Lledonera (NOTIB).

A darrera Santa Creu⁵⁹
hi està l'amo en Baldraga...
Aquell que l'hi fa l'hi paga
o sinó sempre l'hi deu.

A Lluc vares anar, a Lluc,
i amb un Lluc t'has casada,
si a Lluc no haguesses anada,
Lluc no hauries conegut.

A qui posarà travetes
entre jo i vós, bona amor,
Sant Marçal li don dolor
a totes ses parts condretes.

[3]

¿A mi em vens a demanar
es compte de ses estrelles?
¿Me vols dir quantes dotzenes
de gotes d'aigo hi ha a mar?

A damunt Sant Salvador⁶⁰
ja no m'hi veureu tornar,
perque es ermitans que hi ha
sempre fan oració.

A damunt Sant Salvador
jo no m'hi enyoraria,
per més m'estimaria
es cor d'en Miquel Tascó.

An es portal de ca teua
sentinella hi posaré,
perque no hi entri cap guerrer⁶¹
sense llecència meua.

A la vila duen toix,
això ja los ve des néixer,
venen es blat i sa xeixa,
i es mengen s'ordi broix.

A la mar vull fer goret,
i a les ones civada,

⁵⁹ Pot fer referència a l'Església de la Santa Creu de Palma o a l'oratori de la Santa Creu de Porreres. El NOTIB sols fa referència a la segona.

⁶⁰ Aquest glosa i la següent fan referència al puig de Felanitx (NOTIB), però com a Son Salvador i he decidit transcriure el topònim segons la norma.

⁶¹ En aquest cas, la paraula *Guerrer* no fa referència al sentit bèl·lic sinó a: “qui festeja l'enamorat o enamorada d'un altre” (DCVB). Terme molt emprat en les composicions populars amoroses.

i an el camp de mes amors
hi vull xeixa recolada.⁶²

An es camp de Son Fortesa
un card girgoler hi ha,
vuit dies hi vaig picar
i no el vaig poder tallar.
¡Mirau si du fortaleza!

[4]

A l'infern hi ha cadenes
per los pobres mariners,
també n'hi ha pes forners
que roben a ses vuitenes.

A sa Torre Canyamel⁶³
ma mare deixau-m'hi anar.
Jo no hi vaig per festejar,
hi vaig per veure en Miquel.

An es meu enamorat
jo no li vui gens de mal,
Déu li do pigota i ronya,
tinya i mal de queixal.

A sa mea enamorada
jo no li vui gens de mal;
¡mal caiga baix d'un penyal
de vuitanta pams d'alçada!

A Bànyols⁶⁴ hi ha un ca
que li diuen en *Volando*,
i en sentir cridar *marxando*
no s'atura de lladRAR.

A sa pomera de s'hort
s'aigo li és medecina,
i sa teua amor, Tonina,
m'ha d'arribar a la mort.

A devers s'hort d'Alcoraia⁶⁵
hi va fer un trebolí⁶⁶
i es moliner va dir:

⁶² Recolat: ben colat, molt refinat (DCVB).

⁶³ Possessió de Capdepera (NOTIB). Antigament anomenada torre de Garbalien, torre d'en Montsó i torre des Trapig (GEM).

⁶⁴ Possessió d'Alaró (NOTIB).

⁶⁵ Topònim de Campos i Montuiri (NOTIB).

⁶⁶ Trebolí: remolí de vent (DCVB).

—Me'n vaig a girar es molí—
i se'n va anar dins sa paia.

[5]

A Pina no hi ha pinar
tot són barrancs i encletxes,
jjo no sé com los sants metges
hi volgueren habitar!

An es puig de Galatzó⁶⁷
vaig deixar sa meua dona,
allà estarà tota sola
si no hi va qualque pastor.

A damunt es puig de l'Ofre⁶⁸
veig una brusca que ve,
a córrer trujeta nostra,
que no banyem es sequer.

A Son Raveguet,⁶⁹ amor,
es busquerets no hi fan niu;
jo no conec si hi ha estiu
si no fos per sa calor.

A Sóller és un lloc endins,
si hi voleu venir, estimada,
allà estareu regalada
de taronges i poncins.

A Sóller hi ha una jaia
que només té una dent
i s'agrada d'aigordent
més que una vaca de paia.

A Pollença diuen «le»
i a Sóller diuen «vós»,
a Binissalem, «senyors»,
i a Ciutat «vossa-mercè»,
!oh, quin nom tan amorós!

[6]

A Porreres diuen jaco⁷⁰

⁶⁷ Puig de 1027 metres que pertany als termes de Calvià, Estellencs i Puigpunyent (NOTIB).

⁶⁸ Puig de 1093 metres no documentat al NOTIB.

⁶⁹ Topònim no documentat al NOTIB.

⁷⁰ Jaco: “peça de vestit d'home, que no arribava més avall de la cintura” (DCVB). Jaquet i bombet són sinònims. A l'entrada *bombet* del DCVB s'explicita que la glosa és popular de Felanitx.

i a Felanitx diuen jaquet,
i a Campos diuen bombet.
¿Quin nom trobau es més maco?⁷¹

A Porreres tenc d'anar
a dur una porrerenca,
ni se vincla ni se trenca,
ni se romp ni se romprà.

A Algaida nines hi ha
que brodant se diverteixen,
i es joves que les coneixen,
les troben cares pes pa.

A Algaida es festejadors
damunt sa caixa s'asseuen,
i a Randa⁷² cadira treuen
qui par que sien senyors.

A sa finestra teniu
un mirabajà,⁷³ estimada,
i en donar-li una uiada
un homo roman catiu.

A s'estret de Valldemossa
un penyal s'ha derrocat,
¿no hi hauria filiat
dona morena ni rossa?

A les set es llum encés
i sa guitarra que sona,
i sa mestressa que és bona
per mandar i no fer res.

[7]

A Cala Moixó,⁷⁴ moixó,
i a sa Llosa,⁷⁵ alatxeta,⁷⁶
a devers sa Jonquereta⁷⁷
per 'gafar s'emperador.

A Andratx i a Calvià
ses aigos fresques són poques,

⁷¹ Maco: castellanisme (pres de *majo*, *maja*) molt estès en el llenguatge vulgar de Catalunya i Mallorca (DCVB).

⁷² Llogaret del terme d'Algaida (NOTIB).

⁷³ La transcripció del document original era: mirabexà, forma no documentada. En canvi, mirabajà és la forma del DCVB.

⁷⁴ No surt documentat aquest topònim al NOTIB.

⁷⁵ Topònim d'Escorca i Valldemossa (NOTIB).

⁷⁶ Diminutiu d'alatxa: peix semblant a la sardina, però sol esser més gros i no tan bo (DCVB).

⁷⁷ Topònim d'Andratx, Artà i Manacor (NOTIB).

però hi ha unes al·lotes
que es uis fan espirejar.

A Albenya⁷⁸ segaven ordi
un mes d'allà sant Joan,
com⁷⁹ veien es camp tan gran
cridaven misericordi.

A dalt una muntanyeta
he trobat un didalet,
era de sor Tomasseta⁸⁰
que se cosia un velet.

A Llorito ja no hi ha
canyes per fer flabiols.
Al·lota, si no me vols,
no t'hauré de donar pa.

Amb so so de s'espadella⁸¹
diuen que hi fa bon cantar
i adesiara pegar
qualque toc a sa gonella.

[8]

Amb so beure i es fumar
i s'anar darrera dones,
¡saps quantes heretats bones
s'arriben a mancabar!⁸²

Amb un viudo, mare mia,
amb un viudo, mare, no;
amb un viudo hi fa bon viure,
però amb un fadrí millor.

Amb lletres d'or estau escrita
i sou mala d'esborrar,
amor, si us han d'encantar,
jo vui sa darrera dita.

Amb dues coses conec
ses fadrines endreçades,
si duen es garrons bruts
i ses ungles ben taiades.

⁷⁸ Antiga alqueria del terme d'Algaida (NOTIB).

⁷⁹ [Nota de l'Autor]: *Com* per *quan*, substitució molt usual.

⁸⁰ [NdA]: La Bta. Catalina Tomàs.

⁸¹ [NdA]: Eina que serveix a sa Pobla i altres viles a on cullen cànem, per fer-l'ho net o sia per *espadellar*.

⁸² Mancabar: disminuir, minvar (DCVB).

Amb tu tenc una amor fina,
i no la'm faran mudar
fins que vegen pasturar
tots es peixos de la mar
a guardes per sa marina.

Amb molta pau i concordi
feren es dijous jarder
es sabater mestre Jordi,
set infants i sa muller:
soparen d'un panet d'ordi.

[9]

A la mar hi neix una ona
quan s'altra en l'arena mor,
quan se mor una esperança
en neix una en lo meu cor.

Al anar a festejar
mira't sa mare primer:
si sa mare és eixanguer⁸³
sa fia també ho serà.

Al anar a la Bonanova⁸⁴
a la mar no miraré,
que se n'ha duit lo meu bé
i Déu sap a on se troba.

Al arribar ja m'hi pos
an es costat de s'al·lota,
lo primer que li pregunt:
—¿Has tenguda sa pigota?

Al veure fadrí granat
ses al·lotes solen dir:
—¿Tan vei i no t'has casat,
qualque trebai deus tenir!

Al acabar s'escarada
alegre va es segador;
ell acaba sa calor
i l'amo pren sa suada.⁸⁵

[10]

⁸³ Eixanguer: també escrit "aixanguer": dona deixadota, bruta o mal educada (DCVB).

⁸⁴ Topònim de Palma, que també pot fer referència a Sineu, però per l'esment a la mar deu ser de la primera localitat (NOTIB).

⁸⁵ [NdA]: Perquè l'amo l'ha de pagar.

Al veure ses parts només
lo meu bé on habitau,
tanta alegria em donau
casi, casi com si us vés.

Al tenir blat dalt sa cambra
i pa damunt es reol,
saps que serà d'alt es sol
com s'aixecarà na bamba.⁸⁶

Al haver begut reprenen
i es polsos tornen forts,
a la vila en esser morts
asseguren que no alenen.

Al sentir tocar sa baula,
jo tenc es meu cor que em riu
i ma mare que me diu:
—Obri, que deu esser en Jaume.

Al sentir es nom de Francesc
és com la mel de la bresca,
me diuen que l'avorresca
i jo més l'encobeesc.

¡Ai, mare, la mia mare!
Nom de tanta d'alegria;
qui la té no la coneix,
qui no la té la suspira.

¡Ai, Maria, si venies
anit an es meu costat!
¡Jo et daria de bon grat
tot quan me demanaries!

[11]

!Ai, que estic d'enamorada
i tu que hi estàs de poc!
Dins lo meu cor tenc un foc
i tu hi tens aigo gelada.

¡Aigordent, que ets de garrida
si no em feies perde es seny!
O m'espenyes o t'espeny,
o em mates o em dones vida.

¡Aigordent, que ets de polida,

⁸⁶ Bamba: dona beneitona, de poc enteniment (Mall.) (DCVB).

i traïdora i poc leal!
A quants d'homos has fet mal
i ninguns t'han avorrida.

Adiós, beca vermeia,
beca vermeia, adiós;
se despedien tots dos
un plorava i s'altre reia.

Adiós, vila de Selva,
a on som nat i nodrit.
Adiós, jo som partit,
mai més m'hi tornareu veure.

Al·lota vols estar sana
po't a l'ombra del fasser,⁸⁷
perque sa des garrover
he sentit dir que és malsana.

Al·lota de sa Barraca,⁸⁸
des camí de Lluçmajor,
tu m'has robada s'amor
i la dus dins sa butxaca.

[12]

Al·lota, vols una mida
de la morena de Lluc;
si la vols per tu la duc
que es prior l'ha beneïda.

Al·lota, ¿que no ho sabies
que en voler-lo Julià
han d'estar sense menjar
una quinzena de dies?

Al·lotes, mirau-vos-hi
amb so cantar, si voleu,
que es fadrins d'avui en dia
s'enamoren de sa veu.

Al·lotes, filau, filau,
que sa camia vos riu,
i si no l'apedaçau
no us arribarà a s'estiu.

Amor, per tu derram sang
i la derram gota a gota,

⁸⁷ Reducció de la forma po[sa]’t que mantenc per no desbaratar la mètrica.

⁸⁸ Camp de sa Barraca (Lluçmajor) (NOTIB).

en[c] que la derrami tota,
amor, per tu no la planc.

Amoreta d'aquí envant,
començareu s'escarada,
a un racó retirada,
devora un bres engronsant.

Ahir vespre era la una
quan me'n vaig anar a colgar
i vaig veure emmidonar
dues joves a sa lluna.

[13]

Anit passada a les onze,
vaig passar pes teu carrer;
si m'haguesses volgut bé
no hauries estada sorda.

Aquest camí de Ciutat
n'hi ha que el troben enfora,
i jo hi aniria cada hora
perque hi tenc s'enamorat.

Aquest camí de Ciutat
jo l'he d'arribar a enfondir:
aqueix amor no té fi,
que he posada en tu, Bernat.

Aquest temps que no et veuré
l'amo amb mi tindrà gananci,
perque d'enyorança i ansi
molts de pics no menjaré.

Aquest jove que ara passa
mirau-lo que va de bé
du ses sivelles de plata
i es cabeis a la bombé.⁸⁹

Aquesta que és de petita
i que balla d'assentat.
¡Que és de bona veritat!
S'espina, quan neix, ja pica.

Aqueixa cara de sol
a un germà meu agrada;
això és modo de cunyada,

⁸⁹ A *la bombé*: a la torta, de manera descuidada, sense mirament (DCVB).

que tendré si Déu ho vol.

[14]

Aquesta ja és sa darrera
que cantam i mos n'anam,
per recordança deixam
aquesta amor verdadera.

Aqueixes fisconadetes⁹⁰
que me tiren es fadrins,
les me pas pes maneguins
cap avall per ses faldetes.

Afanya't a espigolar
i a aixecar ses més negres,
que a cada manat que aplegues
hi ha un bocí de pa.

Afica sa fauç, xerrim,
que a veinat ja seguen blat,
i noltros no hem acabat
un poc d'ordi que tenim.

Afica endins es fauçó
treu-lo prest que no es rovei
¿tu que no veus en Vermei⁹¹
que se'n va an es ponedor?

A on anares, Bernat,
sense haver-la coneguda;
saps que és de mala beguda
pagar sense haver endeutat.

[15]

Al mig de la mar em trobava
sense consol de ningú
i esperava de tu
noves i ningú me'n dava.

Al mig de la mar hi ha
una pedra molt redona,
i s'hi asseuen es curros
que venen de Barcelona.

A l'aire, me'n vaig, a l'aire,
com un ocell malferit;

⁹⁰ Diminutiu de “Fisconada”: dita intencionada, burlesca i ofensiva (DCVB).

⁹¹ [NdA]: Es Sol.

me diuen en Devertit
i jo trob que no ho som gaire.

Alegra't, panxeta,
que Nadal ja vé:
menjarem carneta
i arrosset també.

Alerta a ses enflocades;⁹²
mirau-vos-hi bé, fadrins,
perque ses cases pintades
solen caure per dedins.

Avui dematí l'he vista
quan se'n anava a rentar,
li he anat a reparar
que duia es cànnyom⁹³ de llista.

Avui he vist un soldat
que s'espolsava sa gorra;
voldria esser sa senyora
de sa seua llibertat.

[16]

Antany me deies «enguany»
ara me dius «l'any qui ve»,
tanta espera me vols fer
que em passes d'en any en any.

Aprèn de cosir primer
i llavò festejaràs,
per aficar un pedaç
tots es veinats has mester.

Ara és hora de dir-me
per mi si hi haurà remei,
si no hi has pensat, pensa-hi;
mal fas d'entretenir-me.

¡Això no era per creure
ni tampoc per a pensar!
Tenir sa gerra amb sa mà,
aigo, i tot quan hi ha,
i set, i no poder beure.

⁹² Adjectiu derivat d'enflocar: guarnir de flocs (DCVB).

⁹³ Cànnyom: drap que usen les dones per eixugar-se les mans o preservar-se de brutor la roba en les feines casolanes (DCVB).

[17]

Baix des puig de s'Alcadena⁹⁴
vaig sembrar un claveller:
es primer que coiré
serà per tu, Magdalena.

Baix des portal, estimat,
hi tenc dos encalladors
de plorar, clavell hermós,
des que vos ne sou anat.

Barbareta agraciada,
molt m'agrada es nom que tens,
perque en dia de mal temps
és sa més anomenada.

Bartomeu, si tu no mudes,
jo tampoc no mudaré;
Bartomeu, teua seré,
no et seran passes perdudes.

Bartomeu, Bartomeuet,
¡que m'has causada de pena!
An es port de Cartagena
aniria per veure't.

—Bartomeu es moix és mort.
—'Xa'l fer ja en durem un altre.
—Dui-lo prest que mos fa falta
que es ratolins gisquen fort.

[18]

Bernat, ¿què no estàs ferit
des mal de damunt s'esquena?
—Sí fa, jo hi tenc una alena
que me puny seguit, seguit.

Bon abre és es garrover
que fa garroves tot l'any,
quan li cuien ses d'enguany
ja té ses de l'any qui ve.

Bon dia, l'amo en Ferrà,
si veniu a veurer-mos;
llana cercau, ¡ell no em tos!

⁹⁴ Puig del municipi d'Alaró (NOTIB).

¿Que no veis quin temps que fa?

¡Bon Jesús, que sou de bo,
quina dona m'heu donada!
És lletja i mal entranyada;
no la'm mereixia jo.

Bona amor des que no hi sou
m'han haguda de sangrar;
sa sang per mes venes va
com aubellons dins un pou.

Bona nit i regala't,
colga't i dorm descansada,
que és sa darrera vegada
que venc aquí per veure't.

Bona vida té un ca
si li donen menjar d'hora,
i millor la té sa nora
si la deixen governar.

[19]

Bona amor, a mi me n'ha pres
com la fruita primerenca,
que amb una gelada es trenca,
s'esbanca i no queda res.

Bona nit veinat, veinades,
de dalt a baix des carrer.
I a vós, polidet roser,
vos ho dic dos mil vegades.

Bona veritat dius, Toni,
qui no té doblers no beu...
Es meus doblers tenen creu
i no s'hi acosta el dimoni.

¡Bones són ses aubacors!⁹⁵
Però millors són ses rotges;
un mestre que fa rellotges
ha d'esser molt primorós.

«Bono», va dir es sedasser,
quan tengué sa tassa plena:
«aquesta i mitja dotzena
ja començarà a estar bé».

⁹⁵ Albacor: casta de figuera que dona dos esplets en l'any (pel juliol i per l'agost) (DCVB).

Brotet de murta florida,
coïda de ran de mar.
¿Com ho faràs, Margalida,
si s'enamorat se'n va?

Bunyols, a Can Galerí^{96 97}
i a Sa Coma,⁹⁸ oreïanes,
a Son Bennàsser,⁹⁹ magranes,
i a Can Cordella,¹⁰⁰ bon vi.

⁹⁶ Aquesta glosa segurament fa referència al terme de Felanitx, ja que és l'únic poble on podem identificar els quatre topònims al NOTIB.

⁹⁷ Terrenys del terme de Felanitx o propietat rústica del mateix terme (GEM). Altres localitats: Vilafranca de Bonany, Campos, Manacor i Sant Llorenç des Cardassar (NOTIB).

⁹⁸ Antic rafal del terme de Felanitx (GEM). Altres localitats: Alaró, Algaida, Andratx, Banyalbufar, Bunyola, Capdepera, Costitx, Fornalutx, Llubí, Manacor, Mancor, Marratxí, Muro, Maria de la Salut, Palma, Petra, Porreres, Puigpunyent, Sa Pobla, Sant Joan, Sant Llorenç des Cardassar, Santa Margalida, Selva, Sineu, Sóller i Valldemossa (NOTIB).

⁹⁹ Possessió del terme de Felanitx, situada entre sa Coma i can Cordella (GEM). Altres localitats: Campos i Inca (NOTIB).

¹⁰⁰ Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Bennàsser i el puig de Sant Salvador (GEM). Altres localitats: Santanyí (NOTIB).

[20]

Cada vegada que pas
per aquest carrer, garrida,
amb una mà duc sa mida
i amb s'altra duc es compàs.

Cada dematí,
quan m'aixec de dins sa paia,
faç una grossa riaia
pes qui se riuen de mi.

Cada dia los meus uis
estan girants devers mar;
en veure vaixell passar
a l' instant ja estan remuis.

Careta de xerafí,
agraciada en quant fas,
diverteix-te amb qui voldràs
sols que et resolgues amb mi.

Cada dia vaig a missa
per por d' enamorar-me.
Dic: — Senyor, ¡no sé per què
som tan enamoradissa!

Cada dia, cada dia,
cada dia surt es sol.
Tant surt per mi com per tu,
i no se pon per ningú
sinó perque Déu ho vol.

[21]

Cada vegada que cantes
tot Algaida resplandeix,
sa teua veu se coneix
es mig de dos mil i tantes.

Cada dia, cada dia,
es meu senyor va a caçar,
per no haver d'anar a comprar
carn a sa carnisseria.

Cada dia allà on som,
pens amb sa mort repentina;¹⁰¹
que és de plànyer una fadrina

¹⁰¹ Repentí: que s'esdevé o obra sobtadament, inesperadament (DCVB).

que mor a la flor del món.

Cada dia dematí
quan los malalts visitau
feis sa volta i em deixau;
això és senyal que trobau
que no hi ha remei per mi.

Cavallet, quan eres jove,
que anaves de pentinat,
i ara ja has arribat
que no tens pels per sa coua.

Cames-rotges de goret
són bones per medicina;
fadrí que es casa amb pubila
el s'endemà se'n penet.

Cantau, cantau, ramellet,
com qui sieu l'espaseta,
quan sent aquesta veueta,
m'agafa mal de coret.

[22]

Cansada estic de dir-vos
que no vui medianeres,¹⁰²
un fadrí qui té quimeres
no ha mester intercessors.

Cantau i m'alegrareu
i em donareu alegria,
me digueren s'altre dia
que teniu tan bona veu.

Cançonetes de picat
jo te'n cantaré deu mil,
que les duc dins sa butxaca
enfilades amb un fil.

Carta, ves-te'n aviada
i en arribar digués:
—He deixat son cor encès
i encara fa flamada.

Carrer de s'abeurador,
¡que t'he passat de vegades!
Fang i fosca i llenegades

¹⁰² Medianer: castellanisme amb el significat de mediador, mitjancer (DCVB).

i no em serà graït, no.

Cara d'encarnat clavell,
si vas darrera casar,
jo en sé un que també hi va
i si vols no pegarà
tres cops an es rabassell.

Catalina, m'han privat
de què vengà jo a ca teua,
ja vendràs tu a ca meua
i es plet se serà acabat.

[23]

Catalina, cui-me un brot
d'aquesta murteta tendra,
ta mare no em vol per gendre,
ni sa tia per nebot.

Catalina, tu tens figues
i les tens a carretades:
¿me'n vols dar dues grapades
i jo i tu serem amigues?

Catalina, ¿me vols dar
paraula de casament,
així me faràs content
i més no em faràs penar?

Catalina, nom ma mare
i mon pare, Pere, nom,
i sa meua amor, Jeroni,
s'anomena, Melcion.

Catalina, bona amor,
m'han dit que estaves rendida;
jo et duc una medicina
des 'potecari millor.

Catalina, tu voldries
tenir sis enamorats:
dos qui van i dos qui venen,
i dos qui se'n són anats.

Catalina, quan seràs
madona de sa Font Seca,¹⁰³
si hi vaig per una gerreta

¹⁰³ Topònim de Bunyola i Andratx (NOTIB).

d'aigo ¿que no la'm daràs?

[24]

Catalina, catalana,
penja es llum a sa paret,
i veuràs en Joanet
que el se'n duen a l'Havana.

Catalina, vine aquí
i seràs sa tavernera,
però has de donar a espera
s'aigordent i també es vi.

—Catalineta, ¿a on vas?
—A s'hort a dur sa manteta.
— Si et cases amb en Tomàs,
te diran na Tomasseta.

Cara de color garrida,
ramell de santa virtut,
no mudeu que jo no mud;
vós sou sa meua salut,
ma llibertat i ma vida.

Com més te mir més te veig,
com més va més guapa et trob;
t'hauré de dir es darrer cop:
—Al·lota, ¿vols que et festeig?

Com l'he vista dematí
segar sense manegots:
—'Xa fer ja perdràs es jocs
an es blat coll de rossí.¹⁰⁴

[25]

Com me veus tanques sa porta
per donar-me més tristor;
deixa obert un finestró
que es meu cor se n'aconhorta.

Com és jove ella presum,
ningun fadrí li agrada,
però com veia és tornada
o des fadrins refuada,
¿de viudo n'hi anàs un, un!

¹⁰⁴ [NdA]: Casta de blat que té aquest nom.

Com jo mir i torn mirar,
i mir per altra vegada,
per veure si sortirà
de dins can Vell¹⁰⁵ sa criada.

Com veig que te n'has d'anar,
des meu cor se fan esquerdes,
voldria poder enramar
es camí que has de passar
de murta i de canyes verdes.

¿Com tanta de gelosia
m'heu posada estimat meu?
No som vostra, ni vós meu
i em privau de s'alegria.

¡Com tenc de tenir alegria
si tenc un germà soldat,
i es meu enamorat
que hi va caure s'altre dia!

[26]

Com hi vaig començar a anar
la rosa n'era poncella
i ara que n'és rosa bella,
sa mare no la'm vol dar.

¡Com li has de tenir amor
si el coneis de quatre dies!
Si el veies mort ploraries
una mica per color.

Cent quintàs de carabassa
no fan un[a] unça de greix.
Aquell que és ase quan neix
quan se mor no és agut massa.

Corredora sou, llebreta,
per un camí tiranyet,
si jo fos caçadoret
seríeu meua, amoreta.

Coloma, an aquesta estona
vet aquí es frare qui ve,
si no te confesses bé
no aniràs al cel, Coloma.

¹⁰⁵ Topònim d'Andratx, Artà, Capdepera, Estellencs, Inca, Palma i Sóller (NOTIB).

Company, deixau anar això,
ses someres són someres,
per estoviar llenderes
no hi ha com un parei bo.

Cunyades, sogres i nores,
n'haurien de fer un foc
qui cremàs a poc a poc
i que duràs moltes hores.

[27]

Criada la vui, criada,
i criada la festeig,
criada la malaveig
perque criada m'agrada.

Criada la vui, criada,
criada m'agrada a mi,
i si no l'alcanç¹⁰⁶ criada
primer moriré fadrí.

¹⁰⁶ Alcançar: perseguir, anar darrera algú per assolir-lo. De *encalçar*, per metàtesi, o més probablement pres del castellà *alcanzar* (DCVB).

[28]

D'enamorada queestic
no hi veig de tres passes lluny,
m'és seguit apagar es llit
i colgar-me dins es llum.

D'al·lotes en tenc de més,
i vós, careta de sol,
que em podríeu dar consol
sou sa que em feis penar més.

D'un estiu surt un hivern,
s'ennigula, plou i trona;
¡oh, quina és sa meua dona!
Va deixar sa mare bona
per servir un homo extern.

De paraules un torrent
en teniu per qui en voleu,
i a mi apar que em faceu
es desmenjat amb talent.

De lliri duis la blancor,
i del clavell, l'hermosura,
i del taronger, l'olor,
i del pago,¹⁰⁷ la pintura.

[29]

De damunt Sant Salvador¹⁰⁸
veuen Campos i Porreres,
també ses felanitxeres
que van sense mocador.

¿De què t'has picat, puntós,
que tot són morros i ceies?
A sa cadira a on seies
ja n'hi seuen de millors.

De dotze hores que té el dia
amb vós onze pensaré,
tres quarts hi afegiré:
tant m'agrauau, vida mia.¹⁰⁹

¹⁰⁷ [NdA]: Pavo real.

¹⁰⁸ Com en els casos anteriors també escriu el nom del puig com a Son Salvador.

¹⁰⁹ [EBB]: Variant:

Volen que de vós m'apart
i jo no puc, vida mia,
de dotze hores que té el dia

De suquí veig Aireflor,¹¹⁰
ses cases i es fasser,
però no veig lo meu bé
que té ses claus des meu cor.

De plorar un mocador
remui tres pics cada dia,
si el voleu veure, amor mia,
entre les onze i migdia,
s'eixuga a s'estenedor.

De sa pell des sogre
n'hem fet camaiots;
¡redemamareta
que seran de bons!

De pensament som aquí,
de persona, Déu ho sap.
Déu ajuda a l'enganat,
també m'ajudarà a mi.

[30]

De guerrerres en tenc dues,
remirada tenc d'anar,
m'arribaran a comptar
de ses faldetes ses rues.¹¹¹

Des que s'estimat està
malalt no tenc alegria,
ell tindrà sa malaltia
i altre se morirà.

Des que som figueroler,¹¹²
ses dones m'emporiolen,
com més ne don més ne volen
de figues per un dobler.

Des Mercat i de d'allà,
per s'hort de Ses Politxones,
se'n solen dur ses persones

pens en vós onze i un quart.

¹¹⁰ Topònim de Sencelles (NOTIB). Topònim d'origen mossàrab. El nom feriva d'*areaflorum* (faç o parada de flors) i ha donat nom a dues possessions: Aireflor Vell i Aireflor Nou (GEM).

¹¹¹ [NdA]: Altra variant:

De guerrerres en tenc quatre,
remirada tenc d'anar,
m'arribaran a comptar
es ripunts de sa sabata.

¹¹² Remet a *figueraler*: qui treballa en el figueral, i especialment a collir figues o assecar-les (DCVB).

a Son Catiu¹¹³ a enterrar.¹¹⁴

Des Coll de na Palomera¹¹⁵
na Moreu veurà la mar
i dues torres que hi ha
sa propi¹¹⁶ i sa Dragonera.^{117 118}

[31]

Dau, dau, madò Faldó Llarg,
pegau cops a sa civada,
heu de posar s'espina
des mateix modo d'un arc.

Dalt es puig de s'Heretat¹¹⁹
s'hi solen fer margalides,
però no són tan garrides
com ses que hi ha a Punxuat.¹²⁰

Dalt es puig de Galatzó
vaig sembrar faves ceïades,
ara es porcs les s'han menjades,
¡fet pendre garbejador!

Dalt es puig de Galatzó
vaig sembrar faves torrades,
es corbs les m'hauran menjades,
no hi coiré sa llavor.

Dalt s'era de Sarrià
sa mula fe testament,
i va deixar es barrament¹²¹
a un fii d'en Llucià.

Damunt sa pedra des vas
faré venir un notari
perque prenga un inventari
de sa pena que jo pas.

¹¹³ [NdA]: Nom que es dona al cementeri d'Inca.

¹¹⁴ Els topònims no marcats no surten documentats al NOTIB.

¹¹⁵ Topònim d'Andratx (NOTIB). Situat a s'Arracó, és travessat pel camí de Sant Elm (GEM).

¹¹⁶ Deu voler dir *na Popi*: nom del far de sa Dragonera. Aquesta és una de les cançons documentades al quadern de camp i la podeu trobar també a l'annex.

¹¹⁷ [NdA]: Aquesta cançó és de s'Arracó i es refereix a punts locals.

¹¹⁸ Illa del terme d'Andratx (NOTIB).

¹¹⁹ La possessió de s'Heretat es troba a Algaida, Bunyola, Capdepera, Deià i Sóller. En referència al puig, sols Capdepera (NOTIB). Personalment, pens que tendria més sentit si fes referència a la possessió d'Algaida per la proximitat amb Lluçmajor.

¹²⁰ [NdA]: Possessió de Lluçmajor.

¹²¹ Barrament: conjunt de les dents (DCVB).

[32]

Damunt es gipó que duis
es diumenges de vegades,
vós hi duis flors encarnades
que em fan espirejar es uis.

Diuen que s'amor primera
deixa ses 'rels an es cor,
i jo dic que sa darrera
les m'ha deixades a jo.

Diuen que han d'haver menjada
una cortera de sal
per saber-se es natural,
i a mi me basta una uiada.

Diuen que te n'has d'anar,
ja em duràs una granera
petita, per sa pastera,
per sa farina agranar.

Diuen que es molí d'en Pere
de moldre ha romput un pern;
tots es diables d'infern
empenyien de darrera.¹²²

Diuen que es enamorats
segant plegats s'avorreixen,
i es qui s'encobeeixen
a dins un mes són casats.

Diuen que en haver dit «sí»
ja no poden tornar arrera,
perque hi ha una barrera
que tanca fins a morir.

[33]

Diuen que es casar du feina,
ja ho veurem en esser-hi.
¡Ell m'haurà de mantenir
dies feners i diumenges!

Diuen que un viudo val més
perque té casa parada.
Jo el vui fadrí i no més,
jo no som interessada.

¹²² Aquesta glosa també surt documentada al quadern de camp de 1894.

Digau a s'escarader
que no som ratapinyada;
amb so segar de vetlada
ja tenc una mà baldada
de pues d'aranyoner.

Digues si em vols o no em vols,
no estigues empegueida;
val més un bon «no», garrida,
que un «sí» mastegant fesols.

Deies que no mudaries
en esser casada, no,
i ja no tens sa color
tan blanca com la tenies.

Debades hi vens, Miquel,
que no hauràs sa meua amor,
en no dur petició
firmada de Déu del cel.

Debades me duis sa gerra,
que tanmateix no beuré,
i, si es berenar no ve,
me posaré a menjar terra.

[34]

Demà tenc d'anar a vermar.
¿Vols que te duga una uiada?¹²³
Si no n'hi ha cap cepada
des meus uis la't puc donar.

Demà dematí, garrida,
s'hora que vos llevareu,
baix des portal trobareu
ses claus de la meua vida.

Demà és dissabte, Joana,
però no es de Nadal;
però si és aquell dissabte
que tu desitjaves tant.

Dematí no gos cantar
perque estic empegueit,
com ve que es sol és sortit
llavò peg qualche aglapit:

¹²³ [NdA]: Casta de raïm.

¡l'amo, duis es berenar!

Darrera l'amor anau,
darrera l'amor que ens mata,
i no veis mos uis, ingrata,
l'ingrata, ¿per què plorau?

Darrera Sant Nicolau
hi ha una fortalesa;
Teresa, vet aquí en Pau,
Pau, vet aquí na Teresa.

[35]

Devers sa Torre Rodona¹²⁴
ses puces hi van a esbarts,
i s'horabaixa es moscart
s'acaben una persona.

Devers sa rota des Lli¹²⁵
s'oliva s'hi fa retent,
dins sa mà n'hi caben cent,
dins un paner no té fi.

Dissabte en veure sa nina
dirà: —Mon pare, ¿què em duis?
—Alegria des meus uis
jo et duc una sol·lerina.¹²⁶

Dissabte ja la tenc feta,
que m'he de colgar dejorn,
si no torna, que no torn,
un altre és que m'inquieta.

Dissabte, encara que ploga,
me'n tenc d'anar a Llucmajor,
si no puc veure s'amor,
almanco veuré sa sogra.

Dia vint de juriol
feis festa, perla garrida,
si vós voleu, Margalida,
podeu esser es meu consol.

[36]

¹²⁴ [NdA]: Prop de Son Sunyer.

¹²⁵ [NdA]: Dins Bàlitx de Sóller.

¹²⁶ Sól·lera: cruixidell. Diminutius: *sol·lereta*, *sol·leretxa*, *sol·lereua*, *sol·lerina*, *sol·lerona*. (DCVB). Diminutiu del nom d'ocell emprat de manera amorosa en aquest cas.

Dia de vent i poc sol
vaig anar a fer la caçada,
i amb pólvora banyada
tomava perdius al vol.

Dins un foc abrasador
va augmentant la pena mia;
i encara, per pitjor,
que es qui pot apagar-lo
hi posa llenya i l'atia.

Dos que en so mirar s'entenen,
que se parlen d'amorós;
jo veig per mig d'aquests dos
uiades que van i venen.

Dues mores de batzer
són los ulls del meu amor,
jo l'estim amb més ardor
que al calor que l'estiu té.

Dues amigues sens fi,
com jo i tu, no n'hi [ha] hagudes
si no mos morim ningunes
¿qui mos ha de departir?

Dues peres a un brot
i llavonses sa perera,
jo me ric de sa guerrera,
de s'enamorat i tot.

Dona de viudo pot dir,
si retreu sa que ha enterrada,
—¿Que no saps que aigo passada
no fa moldre cap molí?

[37]

Donetes des meu carrer,
plorau sa meua dissort,
s'ase des sogre s'és mort
quan més l'havia mester.

Desdixat de conrador
que no conra ses voreres,
es blat li ret en porgues
i sa farina en segó.

Desperta-vos, cara d'àngel,

desperta-vos, si dormiu;
s'estimat que tant vos ama
an es portal lo teniu.

Deixa fer, Margalideta,
que tu la m'has de pagar
perque no em volgues dar
un bocí de panfonteta.

[38]

El Bon Jesús era pobre,
de pobre va tornar ric;
va néixer dins una cova
al fi de la mitjanit.

El gloriós sant Marçal
està dins una garriga,
i no pot menjar cap figa
perque no té figueral.

El senyor Sebastià,
veinat des capellà Jaume,
dos o tres pics cuidà caure
desanat de no menjar.

El cel està ennigulat,
o plourà o farà brusca;
¡oh, quina al·lota més xusca¹²⁷
que tenc an es meu costat!

El sen Pirris té un bou,
el fa jeure a sa serena,
i n'hi dona per s'esquena
tant si vol com si no vol.

[39]

El qui es casa per amor
té un grau de gloria més,
qui es casa per interés
el deu tenir de tristor.

El qui festeja d'uiades
ralla poc i obra molt,
jo mir i call i escolt
i no parl més que amb mirades.

En que sia soldat ras,
garrida, no mud d'intent,
de cabo seré sargent
i tu senyora seràs.

En nom de Déu i començ
en aquesta escaradeta,
has de fer comptes fauceta
que pegues a bous externs.

¹²⁷ Xusc: graciós, alegre, que té acudits que fan riure (DCVB).

En nom de Déu i Maria...
Jo tenc un enamorat
que li diuen n'Estirat,
i no du tros de camia.

En temps de roses, cui roses,
en temps de clavells, clavells,
en temps de nius, caç ocells,
i en temps de tords, par lloses.

En temps de faves i pèsols
ma mare se va casar,
i per dot li varen dar
ses balances i es pesos.

[40]

El¹²⁸ jove, vós sou d'Artà,
i jo som de Santanyí,
si tot vos és un camí,
me podreu acompanyar.

En tota la mar salada
no hi ha ningun mariner
que puga dir: —Estimada
d'aquesta aigo no beuré.

En Xesc diu a madò Xesca
—Xesca, ¿que tens es rem fresc?
i ella li diu: —Sí, Francesc,
sempre està fresca na Xesca.

En Toni, en Toni estim jo,
en Toni és qui em regositja,¹²⁹
de ses quatre parts des cor
en Toni en té tres i mitja.

En Toni, a on és en Toni,
s'estimat de na Tonina,
qui farà aquest matrimoni
guanyarà sa barretina.

En Joan i na Joana
farien un bon parei;
en Joan està vermei
i na Joana està sana.

¹²⁸ L'original era *En*.

¹²⁹ Regositjar: recrear, donar gust (castellanisme) (DCVB). Mantenc la forma africada perquè no és una forma catalana i evitarem caure en confusions.

En Joan de la Font Santa
va morir d'assacions,
perque va menjar figons
davall sa figuera blanca.

[41]

En Joan devers Maó
deu passar la vida trista,
perque ha molt que no ha vista
la vila de Lluçmajor.

En Joan hostes m'envia,
i jo bé les vui tractar.
¡Ell no ho val per s'alegria
que un té quan se n'han d'anar!

En Joan ha tornat loco,
ha perdut s'enteniment,
ha venut sa seua al·lota
per dos cèntims d'aigordent.

En Joan quan va arribar
amb aquelles sabatotes,
encalçava ses al·lotes
per darrera es campanar.

En Joan quan va arribar
va dir: —Ma mare, *jo vengo*.
—¡Oh, fii meu! Jo no t'*entengo*
si no mudes de parlar!

En Joan com va arribar
va fer una truita d'ous,
i duia un[s] guardapits nous
i tots lo se va soiar.

En Joan quan va arribar
va dir: —Ma mare, *jo soy*.
Sa mare va dir: —¡Refoi!
Ja te pots anar a mudar.

[42]

En Joanet de Santa Anna¹³⁰
que fa de picapedrer,
al·lotes mirau-lo bé

¹³⁰ Topònim d'Alcúdia (NOTIB). Segons la GEM, a la localitat hi ha una església amb el mateix nom.

que du calçons d'endiana.

En Joanet de sa dida
passa per aquí davant,
amb sa guitarra sonant
que va a ca na Margalida.

En Miquel se va casar
amb una felanitxera,
negre com una tronera,
seca com un bacallà.

En Bartomeu s'és mudat,
ja no està allà on estava,
perque estava an es Mercat
i ara està a sa Calatrava.¹³¹

En Perico està cansat
de tirar a sa diligència.
Perico ten paciència,
que ja arribam a Ciutat.

En Cinto té un gatzoll
i no el vol deixar a ningú:
en trobar giró¹³² madur
el taia tai de capoll.

[43]

Es dia que te n'anares
no em digueres «adiós»,
no em bastaren mocadors
per eixugar-me sa cara.

Es dia que te n'anares
vaig tenir la mort present;
te n'anares tot content
i a mi trista me deixares.

Es dia que te n'anares
tot lo dia vaig plorar,
no em podia agombolar
de sa pena que em donares.

Es dia que te n'anares
a fer es servici a Ciutat,
jo tenia por, estimat,
de fer qualque desbarat

¹³¹ Topònim de Sóller (NOTIB). També és una barriada de Palma (no documentada al NOTIB).

¹³² [NdA]: Casta de raïm.

de sa pena que em deixares.

Es dia que han d'acabar
no hi ha ningú reservat,
sia coix, sia baldat,
tothom ha d'anar a segar.

Es dia que vàreu néixer
feia la diada clara,
per això teniu la cara
blanca com un pa de xeixa.

Es dia que em moriré
ses campanes tocaran,
tocaran tant com voldran
que jo no les sentiré.¹³³

[44]

Es dia que em vaig casar
vaig fer faves escaldines,
quan les vaig tenir bullides,
s'oli va esser a s'olivar
i sa sal a ses Salines.¹³⁴

Es dia del Ram a vespre
Felanitx estava trist,
no hi havia casa oberta
que no hi hagués mort o ferit.¹³⁵

Es qui menja pa comprat
sempre du talent enrere;
i jo de s'amor primera
no em vaig veure associat.

Es festejar no és casar,
amor, jo t'ho faç a sebre,
jo no tenc tanta moneda
per ton real canviar.

Es cantar vol alegria
i jo cant i tenc tristor,
no hi ha pena ni dolor
que dins el meu cor no sia.

¹³³ [EBB]: Variant dels versos 3r i 4t:
es meus germans ploraran
i jo allargada estaré.

¹³⁴ A l'original surt en majúscula i pot fer referència tant al municipi com als topònims de Deià o Muro (NOTIB). També pot fer referència al lloc d'on es recull la sal i hauria de ser en minúscula.

¹³⁵ [NdA]: Al·ludeix a la caiguda de la timba o sia d'un terraplè aferrat a l'església que va ocasionar 414 morts.

Es meu enamorat du
un[s] guardapits d'endiana
amb una bossa de llana,
però no hi està ningú.

[45]

Es festejar vol amor,
es casar vol paciència,
i sa feina diligència,
i es plorar vol dolor.

És coneixedor, estimada,
que an es soldats voleu bé,
anau de cortar en cortar
per veure qual és que té
sa cara més ben posada.

Es nom que m'agrada més
del món, són ses Catalines:
donaria dos mil vides
per una, si la tengués.

Es noms que m'agraden més
són es Joans i es Tonis,
que de Peres i Jeronis
no n'hi ha de més grossers.

Es confés no em vol absoldre,
tots es pecats l'hi he dits;
per quatre rems que he coïts
que duc dins es sac de moldre.

Es pago porque és hermós
fa una volta i s'estufa,
se mira es peus i s'arrufa,
i així vos ne pendrà a vós.

Es tabac causa renou
entre marit i muller,
de cada dia un dobler,
quan ve es dissabte és un sou.

[46]

Es meu estimat no es corca
perque l'he passat pes forn,
si haguesses vengut dejorn
no hauries trobada fosca.

Es sebre no ocupa lloc
i es no sebre, embarassa,
tant se perd el qui sap massa
com el qui sap massa poc.

Es sol sortirà a ponent
i darà sa claror negra,
i blanca serà sa pega,
quan jo mudaré d'intent.

Es presos compten es dies,
es presidiaris es anys,
i jo compt es desenganys
que tu me dones, Maria.

Es meu amor tens tancat,
tancat amb pany de maleta,
si tu volies, Pereta,
li daries llibertat.

Es meu enamoradero¹³⁶
està llogat a Consell;
es jove, blanc i vermei,
estufat i barrumbero.

Es vespre sou sa primera
que vos deixau de segar,
i es dematí sempre hi ha
fil o veta que nuar
sols per esser sa darrera.

[47]

Es salero que tu tens
el pots posar en mercancia,
si el me daves no el voldria
a treure paia per fems.

Es dematí amb sa roada,
¿has anada a segar aufaus?
Tornaràs amb sos dits blaus,
tu no hi estàs avesada.

Es puput i es mussol
tots dos fan una tonada;
es puput canta amb so sol
i es mussol de vetlada.

¹³⁶ A les entrades d'*enamoradero* i *barrumbero* del DCVB sols surt com a exemple aquesta glosa.

Es marxando va a Alaró
tot carregat d'embarassos:
—Dones, si teniu pedaços,
los vos barat amb sabó.

Es dissabte és arribat
de la setmana cossera,¹³⁷
fadrí que està enamorat
amb devoció l'espera.

Es dissabte de Nadal,
¡saps quina nit vaig tenir!
Tota sa nit damunt mi
aigüeta moral, moral.

Es carrer des Llevant era
qui em donava un poc de pler,
i ara per no passar-ne
fas una hora de voltera.

[48]

Es blau mostra gelosia,
i es vermei, inflammat,
es negre, qui va endolat,
i es groc, desesperat,
i es verd, esperança mia.¹³⁸

Es sol se va perdre un dia
i va entrar aquí dedins,
per això tots los fadrins
vos fan pressa, vida mia.

Es cavall diu a sa mula:
—Demà me'n vaig a Ciutat,
allà me daran bon plat
i tu menjaràs cugula.

Es pagesos són barbatxos;¹³⁹
ho diuen es ciutadans,
i n'hem de penjar uns quants

¹³⁷ Setmana cossera: setmana que no té cap dia festiu que el darrer (DCVB)

¹³⁸ [NdA]: Altra cançó de colors:

Es flocs de quatre colors
que du en Toni a sa guitarra:
es vermei designa guerra
i es blau que està gelós,
es groc molt fortes amors
i es negre entristeix la terra.

¹³⁹ Barbatxo: bàrbar, grosser d'enteniment o de sentiments (DCVB).

d'aquells que duen mostatxos.

Es dissabte les veureu
totes envermeionades,
amb ses coues manllevades,
fadrines arreu, arreu.

[49]

Es sol surt i fa sa via
i an es ponent se'n va;
quan te'n vas Sebastià
te'n dus sa meua alegria.

Es dengue és un mal dolent
perque pega com espauma;
de sucre i de flor de vauma,
n'hem beguda abastament.

Es eriçons van a peu
i ses tortugues de grapes,
un moix per agafar rates
no és pagat a ningun preu.

Es gall he perdut
i no l'he trobat,
si per cas el veieu
ell és escouat.

Ets gran i fas poca vassa,
me sap greu 'ver-t'ho de dir,
però dic que ets es més ase
des que habiten per aquí.

Estimat, sols que passeu
pes carrer em dau alegria,
maldament que mai me deu
bones tardes ni bon dia.

Estimat meu, no creureu
lo poc que he pensat amb vós,
no posaré intercessors
ni empenyos perque torneu.

[50]

Estimat de ses colfloris,
saps que ha d'estona que sé
que mentres que a mi em rondegés
amb un altre t'entretens.

Estimat meu, ¿què em dureu
en venir de Barcelona?
—Vos duré una juguetona
perque la vos mereixeu.

Estimat meu, dues eines
són males de manejar;
¿dues ne vols festejar
i amb una t'hi veus amb feines?

Estimat, si tu sabesses
quina habilitat té es vi,
sense escriure ni llegir
aprendies de fer esses.

Estimada, pensau-hi,
un any si no basta un mes,
perque en haver dit que sí
es pensar ja hi és demés.

Estimada jo no sé
qui us ha mal aconsiada
que vos hajau arribada,
a dir mal de qui us vol bé.

Encara que vages sempre
tota vestida de dol,
en Joan ja no te vol
a preu d'alatxa dolenta.

[51]

Encara que morta fos,
cosida dins sa mortaia,
faria una revivaia
si em duien noves de vós.

Encara que la reina Aina
me fes hereu de quant té
jo no mudaria es bé
que vui a na Toninaina.

Encara que la diada
sia clara es dematí,
'ximateix pot succeir
ennigular-se, estimada.

Estic ferit de s'amor
que tenc a na Margalida;

poques vegades me crida
i quan me crida és pitjor.

Estic a sa serenada¹⁴⁰
a baix des teu finestró;
si me tenies amor,
amb sa primera cançó,
ja t'hauries aixecada.

—Escarabat, ¿a on vas
que fas ses passes tan grosses?
—Es meu germà s'és casat
i m'ha convidat a nocés.

Enguany consum i patent,
¡mirau com ha d'anar dret!
Poca aigo i molta set,
poc pa i molt[a] talent.

[52]

Esperanceta, poi¹⁴¹ 142oli
que es llum se vol apagar;
ta mare mai té més glori
que quan te veu festejar.

Estrella, flor d'assutzena
si m'has de donar guerrer,
llevem la vida primer,
no em fasses passar més pena.

Espigolera, du foc,
tabac i aigo per beure,
tu estàs obligada a creure
es segadors d'aquest lloc.

—Esteloi, ¿quin vent t'ha duita?
—Es Mestral qui és sanitós.
De Santa Ponça som fuita
per venir a veurer-vos.¹⁴³

¹⁴⁰ Serenada: serena (DCVB).

¹⁴¹ [NdA]: Contracció de posa-hi; molt usual entre els pagesos.

¹⁴² He mantingut la forma *poi* i no *po[sa]-hi* per mantenir la mètrica.

¹⁴³ [EBB]: Es qui s'enamora massa

que pena passa, senyor:

jo que tenc sa meua amor

dins es pinar des Faró

des senyor de sa Llapassa.

Es Faró: topònim del terme de Lluçmajor (NOTIB).

[53]

Fadrins de Binissalem,
veiau, què estimareu més:
tenir sa dona gaiarda
o lletja i molts de doblers.

Fadrineta hi deu haver
que no ho fa coneixedor,
i puja més sa tristor
que no es castell de Bellver.

Fadrineta presumida,
¿saps a on has de parar?
Es ossos an es fossar
davall terra consumida.

Fadrina hi ha que fa oi
de poca manya que té;
n'hi ha una a Son Vaquer¹⁴⁴
que sols no va sebre fer
pessics a un cocarroi.

'Fanyau-vos espigoleres
'fanyau-vos a espigolar
perque quan l'amo vendrà
no vos diga malfeneres.

[54]

Feis via segadorets,
que mos veu es qui mos paga,
sempre està treu cap treu 'maga
per darrera ses parets.

Figues roges, aubacors,
paretjals i cucurelles,
d'aqueixes menjareu vós,
des figural de Son Quelles.¹⁴⁵

¡Foi! ¡foi! perque no vengueres,
¡foi! ¡foi! jo no vaig gosar,
¡foi! ¡foi! per això estigueres,
¡foi! ¡foi! sí que hi vaig estar.

Fosses vengut com tenia

¹⁴⁴ Topònim de Manacor, Porreres, Vilafranca i Montuïri (NOTIB).

¹⁴⁵ Topònim de Felanitx (NOTIB). Són uns terrenys del terme de Felanitx. Al principi el nom era Son Caselles, la denominació evolucionà a Son Gelles i, finalment, a Son Quelles (GEM).

devuit anys fins en denou
que jo bufava an es brou;
es vermei treia d'un ou
i es blanc no se'n temia.

Fort estic a no mudar
com ses copinyes d'un pi,
consenten a podrir-s'hi
primer que no davallar.

Francisqueta des meu cor,
tu ets sa mea poncella;
més viva que una centella
que per mi vals un tresor.

Francisqueta des meu cor,
tu ets sa mea alegria,
per tu sa vida daria.
¿Què faries tu per jo?

[55]

Francisca mandisca,
torta d'un ui,
qui la vol que la prenga
que jo no la vui.

Filau, filau, filadores,
filau, filau que convé,
perque ses debanadores
ja no tenen res que fer.

[56]

Galania no du pa,
però tothom se n'agrada,
si es lletja i malgarbada
¡sabeu quin habitar hi fa!

Garrida de Son Mallol,¹⁴⁶
des que vós ne sou anada
es parei i tot du dol
i sa terra que ha llaurada.

Garrideta, pensau-hi,
un any si no basta un mes,
perque en haver dit que sí,
es pensar ja hi és demés.

Garrideta, si et fas monja,
en Joan deixarà el món;
n'hi en pendrà com la taronja
que xupant, xupant se fon.

Garrideta, es meu germà
ha mudat d'enamorada,
perque vós, anit passada,
grossa li vàreu pegar.

[57]

'Guesses sembrat ametlers
ara coiries 'metles,
així com molts de pics vetles
tasses an es taverners.

Gran ditxa¹⁴⁷ m'ha donat Déu,
venturosa som estada,
de segar una escarada
veinat de s'estimat meu.

¹⁴⁶ Topònim d'Alaró, Algaida, Felanitx i Marratxí (NOTIB).

¹⁴⁷ Ditxa: sort feliç, felicitat (Barbarisme documentat al DCVB).

[58]

Ha molta estona que sé
que des fassers fan ses paumes;
som perseguida de Jaumes,
quan un se'n va s'altre ve.

Has mudat d' enamorada.
També heu podria fer jo,
perque en tenia un més bo,
però no em va bastar cor
fer-te una mala passada.

Haguesses vengut com duia
a sa clenxa sementers,
un guapo i s'altre més,
feia encativar quesvuia.

He segat vint-i-un dia
sempre an es vostro costat,
no m'ho he trobat sobrat
altres tants n'hi segaria.

He trescat tot Son Servera¹⁴⁸
Son Sanç¹⁴⁹ i es Pou Salat,¹⁵⁰
i per lloc no he trobat
rossinyol ni cadenera.

[59]

He mester cinc mocadors
per anar ben governat,
un pes coll i un pes cap,
un per sa cinta fermat
i dins ses butxaques dos.

He tenguda mala sort
enguany amb so festejar,
no em tornaré enamorar
d'homo que du es capell tort.

Hi ha fadrina que diu:
—Demana'm i jo et voldré—,
i ella, tal volta, té
es cor, d'un altre, catiu.

¹⁴⁸ Son Servera és una possessió de Porreres situada entre Son Carles, Son Sanç Vell i es Pou Salat (GEM). Per tant, entenem que la glosa parla del municipi. Altres localitats: Algaida (NOTIB).

¹⁴⁹ A la GEM no hi consta l'entrada corresponent. Al NOTIB, sí. Altres localitats: Calvià i Santanyí (NOTIB).

¹⁵⁰ Segons la GEM és un antic rafal. Al NOTIB es fa referència sols a Lluçmajor.

Hi ha senyal a la torre,
de cop la Pepa vendrà;
però la Catalineta
a l'Havana quedarà.

«Hermosa» no m'ho digueu
perque mai hi som estada,
digau-me «agraciada»
i així l'endevinareu.

Hermosa cara de sol
i de flor de passionera,
da'm un brot d'aufabaguera
de dins es teu cossiòl.

Homo casat festeja
i fadrina l'entretén,
és com un forner qui cern¹⁵¹
sense farina i braceja.

[60]

Homo que fa de pastor,
no és bo per segar a escarada,
perque té sa mà voltada
de treure pa des sarró.

Homo que aspia o debana,
o fa osques a un fus,
o té s'enteniment fluix
o sa closca des cap vana.

¹⁵¹ Forma del verb cendre: fer passar pel sedàs una matèria pulverulenta (especialment farina o sorra) per separar-ne les impureses (DCVB).

[61]

Ja li direu que he rebut
es ramell amb alegria;
però més m'estimaria
qui el m'ha enviat fos vengut.

Ja diràs an es llorer,
enguany que se'n casen tantes,
que s'afany a treure branques
per fer es fiol l'any qui vé.¹⁵²

Ja li diràs que l'enyor
i cada hora pens amb ella,
que m'envii una escudella
d'aigo del riu de l'amor.

Ja diràs a sa guerrera,
es vespre com hi aniràs,
que jo no tenc rabia d'ella
sinó de tu perque hi vas.

[62]

Ja ve sa Setmana Santa
i també sa de Passió,
setmana de comprar es xot
i corda per fermar-lo.

Ja sé que ta mare teua
no vol que vengues aquí;
no sé si has sentit dir
que tampoc no ho vol sa meua.

Jo llaurava amb en Vermei
i amb en Banya Revoltada,
i feia millor llaurada
que l'amo amb so seu parei.

Jo sé una codolada,
sa mes gaiarda del món;
moltes voltes dins un forn
hi couen qualque esclafada.

Jo debades me passeig
pes Born i per sa Murada
amb so cap ple de pomada,

¹⁵² [NdA]: Al·ludeix a la costum d'anar a batiar els infants amb branques de llorer. [He mantingut la forma femenina de *costum* tot i esser no normativa, però és un vulgarisme segons el DCVB.]

i no em peguen cap uiada;
senyal que no la'm meresc.

Jo passaria la mar,
la mar per un germà meu,
emperò p'en Bartomeu
passaria allà d'allà.

Jo festejava una al·lota,
enguany no, aquest any passat,
tenia dins es seu cap
moltes passades de loca.

[63]

Jo la festeig hortolana
es quatre mesos d'estiu,
perque com arrib ja em diu:
—Menja melons si en tens gana.

Jo l'he festejada Rosa
i me som arroserrat;
un que en tenia sembrat
l'he taiat i l'he arrancat
per no pensar en tal cosa.

Jo n'he festejades set
i totes set són garrides:
tres Aines, tres Margalides
i sa darrera nom Bet.

Jo en conec dues o tres
qui d'esser guapes pretenen,
emperò debades tenen
es vespres es quinqué encès.

Jo et duc comandacions,
Margalida, d'un fadrí,
fins que ses branques d'un pi
facen ramells de murtons.

Jo m'estim més una uiada
des meu estimat passat
que tota sa voluntat
del que festeig encara ara.

Jo m'estim més una uiada
d'un jove santanyiner
que tota una festejada
d'un senyor felanitxer.

[64]

Jo m'estim més aquest ramell
que s'al·lota m'ha enviat,
que si el rei m'hagués passat
de soldat a coronell.

Jo em pensava que eres mort
com no et vaig veure diumenge,
però mal herba mai mor
ni el bestiar la se menja.

Jo som segador de treta
pero no sé safalcar;
si és curt mal d'esquena em fa,
i si és bo bo, m'inquieta.

Jo sé un fadrí que té
una fermança¹⁵³ comprada
per donar a s' enamorada
si festejar l'any qui ve.

Jo estava que m'abrasava
de l'amor d'un jovenet,
com més de l'aigo tastava,
com més bevia, més set.

Jo m'era determinat
a casar-me si es pot fer,
tant d'estar fadrí també
un homo ho troba pesat.

[65]

Jo em pensava que al tenir
qualque poc d'ocasió,
faries coneixedor
que tens gust de rallar amb mi.

Jo per tu em capolaria
com a carn de farciment,
però per sa teua gent
ni una passa donaria.

Jo venia no sé d'on,
vaig encontrar no sé qui,
me demanà no sé què,

¹⁵³ [NdA]: Fermances ho diuen a Lluçmajor als regals que per ses fires compren els fadrins a les al·lotes.

i no sé que li vaig dir.

Jo som estat i seré
lliberal en tota cosa,
i si vos tenc de fer nosa
digau-m'ho i me'n 'niré.

Jo som una franceseta
neta d'en Napoleon,
m'han posada a l'agüieta
per agradar an el món.

Jo som homo que mai mud
i pagès som de valor;
repara bé aquest sarró
que se serva d'assegut.

Jo som en Julià Setpanxes
i venc de molt bona casa.
Coloma, no som cap ase,
feliç seràs si m'enganxes.

[66]

Jo em pensava tornar loca
com s'estimat badaïà,
però vaig considerar
que una per hom mos ne toca.

Jo en veig una, dues, tres
que estan lo més generoses,
perque són ses més hermoses
un no los gosa dir res.

Jo pegaria es cops grossos
per dins aqueix comellar,
però tenc por de deixar
sa carn, sa pell i es ossos.

Jo venc amb moltes quimeres
d'ajudar-vos a segar;
si entrada me voleu dar,
veniu a descarregar,
aquest covó de cireres.

Jo vaig comprar Na Gelada
per anar a qualche lloc:
bé és ver que camina poc,
però sempre és arribada.

Jo vaig promete d'anar
a Lluc dos-centes vegades,
estimat, si tu tornaves
alliberat de la mar.

Jo havia principiat,
davant ca teua, garrida,
un castell de pedra viva
i es guerrer l'ha tomat.

[67]

Jo me'n vaig a plaça
a comprar murtons
per sa meua dona
i pes infantons.

Jo me'n vaig a s'Arenal¹⁵⁴
a coir copinyes d'or,
per regalar a sa mamai¹⁵⁵
que és sa prenda¹⁵⁶ des meu cor.

Jo estic enamoradeta
d'un jovenet mariner,
i, si ell no me demana,
me pens que el demanaré.

Jo estic enamoradeta
d'un jovenet que no hi és,
si voleu sebre d'on és,
des terme de sa Vileta.¹⁵⁷

Jo estic tan neta d'amor
com l'iglésia està de sants,
i el cor de capellans,
dia de festa major.

Jo te duc comendacions
d'un jove que té cortanes,
i té ses colors tan sanes
com aquelles hortolanes
que d'estiu mengen melons.

Jo te vui donar 'vantatge
perque sé que de mi et rius;
tan possible és lo que em dius

¹⁵⁴ Topònim de Banyalbufar, Felanitx i Palma (NOTIB).

¹⁵⁵ Mamai: mare, en el llenguatge polit del segle XIX (Mall.) i segle XX (Maó) (DCVB).

¹⁵⁶ Prenda: persona o cosa molt estimada. Es diu entre persones vulgars (castellanisme) (DCVB).

¹⁵⁷ Nom de lloc documentat a Felanitx, Marratxí, Palma, Sa Pobla i Sencelles (NOTIB).

com fer un nu a s'oratge.

[68]

Jo t'he entregat lo cor meu
en faràs lo que voldràs,
i, com lo maltractaràs,
maltractaràs lo que és teu.

Jo m'és seguit berenar
d'un badai dificultós,
i dinar d'un «adiós»,
i sopar d'un «¿com te va?».

Jo faç tant de cas si vens
com de si te n'ets anat;
si vens, ets ben arribat;
si te'n vas, llibertat tens.

Jo encara no et conexia,
ni et sentia anomenar,
i ja desitjava estar
en sa teua companyia.

Jo i sa meua guerrera
com es fesols mos miram,
un any per hom festejam
i enguany li toca a ella.

Jo sempre li peg fauç plena
com lo gentil segador...
Al·lots, en veure es senyor,
perque no som suador,
tirau-me aigo dalt s'esquena.

Jo he vist es sementer
que has de segar, Marionna,
en fer vent dona qualque ona
que pareix que la mar ve.

[69]

Jo me'n vaig a fora porta
a fer volar es gorrió.
Es meu vola i es teu no
perque té una ala torta.

Jo me'n vaig arena arena
a voltar s'aubarcoquer;
es primer que coiré

serà per tu, Magdalena.

Jo voldria si us enquantr
qualque dia pes carrer
que em mirassen lo meu bé,
i jo encara pensaré
que s'amor vos va augmentant.

Jo voldria, jo voldria,
jo voldria, jo voldré
estar amb tu tant com viuria
i al cel quan me moriré.

Jo voldria sebre perque
aquest jove ara està aquí.
¡Ell no és viudo ni fadrí!
un homo casat ¿què hi cerca?

Jo voldria tornar néixer
petita per gran tornar,
i per poder-te agradar,
dos dits més voldria créixer.

Jo voldria que, si proves
de rallar amb altre fadrí,
fosses com un trebolí
de vent, que no en saben noves.

[70]

Jo voldria que en tornar
es portal te fos murada
i ni siquiera pintada
mai me tornasses mirar.

Jo voldria esser fustera
per fer arades a s'amor:
les hi faria d'aubó
o de canya, que és lleugera.

Jo voldria, i no més,
contentar la teua cara,
i agradar a ta mare,
i ton pare que em volgués.

Jo tenc sembrat dins dos tests
planta que se diu vidauba,
si amb mi tens sa paraula,
amb altri deus tenir es fets.

Jo tenc un enamorat
que és com una clavellina,
i tothom me diu: —Tonina,
jo t'assegur que has triat
del terme sa flor més fina.

Jo tenc un enamorat
que sols no sé si és persona.
Nostro Senyor sempre em dona
es negoci mal trempat.

Jo tenc un enamorat
com un roser de cent fuies;
jo el barataria amb 'güies,
amb seda o amb fil morat.

[71]

Jo tenc i no sé que tenc,
me falta i no sé que em falta,
em falta lo que me falta,
i em falta s'enteniment.

Jo tenc un guerrer llogat
que fa sa feina per mi,
en veure'l li tenc de dir
sa lloga quan ha acabat.

Jo tenc son per dins es uis
i mala gana que em toma,
amb so tinter i sa ploma
s'aclareixen es embuis.

Jo tenc una set que em mata.
Me beuria lo teu cor,
dins una fonteta d'or
amb sos poalets de plata.

Jo tenc una tia torta
i un conco que no hi veu,
quan sa tia serà morta,
es conco me farà hereu.

Jo tenc un enamorat,
es més guapo de la vila,
tothom me diu Margalida
¿de quin carrer l'has triat?

Jo tenc un enamorat
que és de pasta de congret,

no s'aguanta en estar dret,
i si seu té mal de cap.

[72]

Jo tenc bauba sa mà esquerra
i sa dreta que ja hi va.
Me'n aniria a escaufar
dins sa cuina de Son Serra.¹⁵⁸

Jo tenc d'arribar a sebre
qui t'ha fet aquest ramell,
tres roses i un clavell
lligats per un floquet negre.

Jo no em pensava coir
ramell de tan alt merèixer.
Ara començ a conèixer
en jove que et rius de mi.

Jo no sé si ve de Déu
o si són ses teues traces,
tornes vermeia quan passes,
¿què dec haver d'esser es teu?¹⁵⁹

Jo no vui, agraciada,
que amb s'escarada segueu;
és pecat que vos cremeu
aqueixa color encarnada.

Jo no crec que m'empeçoles
un altre any amb so segar,
perque mos fas aixecar
una hora antes de cantar
es dematins ses terroles.

[73]

Jo no trob altre nivell
per curar es mal de ronyó,
que jeure dalt una pell
grossa, d'auveia o moltó.

Jo no tenia consol

¹⁵⁸ Topònim d'Andratx, Búger, Bunyola, Lluçmajor, Manacor, Muro i Palma (NOTIB).

¹⁵⁹ [NdA]: Resposta a aquesta cançó:

Si torn vermeia quan pas
tal es ma condició;
no t'enamors de fadrina
que no muda de color.

i amb un ramell me'n donàreu;
seda negra m'hi posàreu,
i amb això me demostràreu
que ausent de mi dúieu dol.

¡Jesús, Toni, que m'agrades,
i no ho he dit a ningú!
Molts ne venen sense tu,
si tu vols, vendran debades.

¡Jesús, amat, quina glori
si arrib a posseir-la!
Quan me diran: —Senyora,
¿que no hi és el senyor Toni?

Joan, Joan el volia
i Toni el m'ha donat Déu
si el m'hagués donat Tomeu
o Pere Joan o Andreu,
un poc més l'estimaria.

Joana Maria Rosa,
me vols tirar un ramell,
per posar-me an es capell,
que paresca qualche cosa.

[74]

Jugant a estirar i amollar
amb mi no hi gonyaràs res
perque ho tengues per entès:
du recapte a sa teua olla.

Ja no vol madò Moreia
dos galls a un galliner,
perque un tot sol canta bé
i dos fan mala pareia.

Ja no m'espanta bardissa
ni parets embatumades.
Jo pens amb tu més vegades
que lletres no hi ha estampades
a un missal de dir missa.

Ja sé que la gent dirà
que em vaig enamorar jove,
qui posa llevat i tova
té esperança de pastar.

Ja ho va dir un gran doctor

que de llinatges, només,
n'hi ha dos, i es millor
és aquell que té doblers.

[75]

L'any qui ve no vui segar,
a jornal ni a escarada,
perque ja seré casada
i s'homo em donarà pa.

L'any coranta-dos tenia
una rota a Cugulutx,¹⁶⁰
i em va causar més enuig
que una llarga malaltia.

¡Lai! ¡lai! Comprau-me un ventai
¡lai! ¡lai! d'esquerdetes fines,
¡lai! ¡lai! per ventar ses nines
que no tenguen calor mai.

La vila du mala sort,
no destapeu més buranyes:
de dos saigs, n'hi ha un de tort
i s'altre ple de lleganyes.

La senyora Toninaina,
sa germana des rector,
diuen que té un caixó,
un bo i s'altre millor,
de rebosillos amb randa.

[76]

La bona nit vui donar
a la gent d'aquest carrer,
i a vós, polidet roser,
el bon dia per demà.

L'amo, si no us ha llegut
es sementer repassar,
ara no us caleu queixar
si el vos segam alt i brut.

L'amo diu a sa madona:
—Regalau bé es segadors:
un ou frit per cada dona
i si és homo, dau-n'hi dos.

L'amo diu a sa madona:
—Per enguany tenim mal plet.
¡Ell seguen poc i mal fet

¹⁶⁰ Topònim de Lluçmajor o Sant Joan (NOTIB).

i volen sa taula bona!

L'amo de Son Rossinyol
mos diu que es cantar no sega,
però fa anar es tai alegre
i enganen es redol.

L'amo an aquesta civada,
de damunt aquest turó,
no la deixeu per llavor
que fa mal de ronyonada.

L'amo des Rafal dirà:
—Enguany no tenc segadors,
sinó que tenc menjadors
destrovedos de pa.

[77]

Lo moreno és agradós
i lo blanc sempre fadeja;
fadrina blanca braveja
de tenir festejadors.¹⁶¹

Los qui volen esser gendres
van a ca seua tot dret.
Mu mare, un sabateret
me mata es porc en divendres.

¹⁶¹ [NdA]: Variant:

Lo moreno es agradós
i lo blanc sempre fadeja,
fadrina que molt braveja
no té res, res coriós.

Llevant, Xaloc i Migjorn,
Llebeig, Ponent i Mestral,
Tramuntana i Gargal,
vet aquí es vuit vents del món.¹⁶²

Llevant, Grec i Tramuntana
Mestral, Ponent i Llebeig,
an es Migjorn aigo veig
veinat des Xaloc, Joana.

Llibertat tens de venir,
d'anar-te'n i de tornar,
però no esperes de mi
que t'envii a demanar.

Lliberau-mos Sant Antoni
de llengo de glosador;
n'hi pren com a un pintor,
que amb sa mateixa color,
tant pinta sant com dimoni.

¹⁶² [NdA]: Aquesta cançó és la resposta a la següent:
Mariner, tu que pretens
de bon cap i glosador,
me vols fer una cançó
que m'anomen tots es vents.

[79]

M'agrada coir magranes
a un magraner petit,
¡i que és de dolç un confit
per un golós que en té ganes!

M'agrada sa fruita fina
i ses cireres ho són.
Es nom més gaiard del món
s'anomena Tonina.

M'han dit: ¡oh, perla preciosa
que de mi queixosa estau!
Comanau-vos a Sant Pau,
no tornareu rabiosa.

M'he resolta a deixar-lo
i a no rallar més amb ell;
una serp muda sa pell,
no és res que jo mud s'amor.

Me voleu dir, mestre Pau,
vós qui sou un homo entès,
quan vos donen un no-res,
¿per quin cantó l'agafau?

[80]

Me volia fer beata
i ma mare no ho volgué,
perque en 'ver tret s'extremer
una fadrina ja té
sa casera que la mata.

Me varen dir anit passada
que no volies tornar;
el qui no ve, no se'n va,
vetmetaquí aconhortada.

Me vaig casar a no veure;
ben malament me sortí,
no sap pastar ni cosir
i és afectada de beure.

Me veniu a demanar,
¿quin[a] hora se pon sa lluna?
I a ca vostra n'hi ha una
que mai s'arriba a apagar.

Me'n vaig anar a Son Ramon
a tair ses romegueres,
i vaig perdre ses someres,
¡mal d'altri riaies són!

Me'n vaig anar a cercar arboces
amb una de Calvià,
qui se posa amb bestiar
no en pot haver sinó coces.

Més val anar amb galera,
tot es temps que un homo viu,
que haver de llaurar d'estiu
a lloc rost i poca terra.

[81]

Mon cor va vestit de dol
i vós hi anau de gala;
ja no hi ha cosa més mala
que està enamorat tot sol.

Mon cor no és bronzo ni és ferro
per tanta pena sentir,
si vos torbau a venir
no sereu a mon enterro.

Mon cor no dorm ni reposa
ni està una hora content.
Com veig que he d'estar ausent
de vós, careta de rosa.

Mon cor no dorm ni reposa
ni té gens de quietud;
s'enamorat no és vengut
perque està malalt de rosa.

Ma persona i no més
tenc que vos puc oferir,
i si no basta puc dir
que veniu per interès.

Mai he tengut pensaments
d'enviar-te a demanar,
perque sé que, si no vens,
no te'n hauràs de tornar.

Majora, per una oliva
arrera em fareu tornar,
ja la podeu aixecar

que no és feina tan aspriva.

[82]

Mai m'havia vist tenir
tanta alegria plegada,
sinó és un[a] altra vegada,
que sa sogra se morí.

Mal qui fa, mal qui no fa,
mal qui diu, mal qui no diu,
mal qui plora, mal qui riu;
i així mal per tot hi ha.

Mestre Pere Joan Borràs,
quan passa sa Missió,
una font que té an es braç
la se curà amb un ciuró.

Mereixeu passejar-vos
amb dosser o tabernacle,
jo no trob ningun miracle
que s'enamoren de vós.

Mirau sa sogra i sa nora
quina escomesa se fan
per vila s'encontraran
i sa qui pot se fa enfora.

Mos diuen damunt ses troncs
que no podem murmurar...
¿Qui serà que aturà
sa llengüeta de ses dones?

Mous quatre ous amb sa cuiera
dins un plat i los remous;
cous es ous dins una pella,
i surt una truita d'ous.

[83]

Molts n'hi ha que passen ànsia
a casa d'altri què fan;
si amb això hi havia ban,
es saig tendria ganància.

Mongeta volen que sia
del convent de l'Olivar,
i jo més m'estimaria
que em parlassen de casar.

Moltes entenenent me'n daves;
no me'n podies més dar.
¿Tu que no saps que un favar
com més alt, té manco faves?

Molinera jo seria
si ho volguésseu vós, ma mare,
i si no voleu que ho sia
apareiaiu sa mortaia.

Molt m'agrada una figuera
que tenga molts de figons;
tots es homos petitons
tenen s'amor verdadera.

Mare de Déu de la Neu,
vós sou blanca que lluiu,
¿per què no el me divertiu
an aquest estimat meu?

Mare de Déu de la Pau,
donau pau a qui té guerra,
donau-ne an en Nicolau,
i que puga saltar en terra.

[84]

Mare de Déu del Roser,¹⁶³
per empenyo vui posar
que no me facen portar
caperutxa de paper.¹⁶⁴

Mare de Déu del Refugi,^{165 166}
no el sabéreu emparar
an en Fanoi com va caure
cap avall per S'Orengar.¹⁶⁷

Ma mare em va a dur a Sant Blai¹⁶⁸
perque aprenqués de parlar,
i ara m'hi vol tornar
perque diu que no call mai.

¹⁶³ Aquesta glosa també està documentada al quadern de camp de 1894. Però podem observar com varia el temps verbal: *facen* i *fessen*. Pel temps verbal és més adient la primera.

¹⁶⁴ [NdA]: Al·ludeix a la Inquisició.

¹⁶⁵ [NdA]: Del Castell d'Alaró.

¹⁶⁶ Capella de la Mare de Déu del Castell o també Oratori de la Mare de Déu del Refugi (NOTIB).

¹⁶⁷ [NdA]: Nom que té un precipici del penyal del Castell d'Alaró.

¹⁶⁸ Oratori de Campos (NOTIB). Fou la primera parròquia de la vila, ja documentada el 1248 (GEM).

Ma mare me diu: —Fii meu,
¿quan me menes una nora?
—Deixau fer, ja vendrà l'hora,
jo esper que venga de Déu.

Ma mare no ho vol no, no
que festeig per sa finestra,
emperò pes finestró,
Joan, vine cada vespre.

Ma mare, sortiu veureu
es Deiols i ses Cabrelles
s'estel de Guarda va amb elles
i llavò la Veracreu.¹⁶⁹

[85]

Ma mare empenyo n'ha pres
que vol es gendre forner,
i jo el vui picapedrer
maldament¹⁷⁰ mai tenga res.

Ma mare s'és feta veia,
que per cosir ja no hi veu;
sa jove, si vós voleu,
podeu esser nora seua.

Ma mare, sa nora passa
sortiu i la mirareu,
moltes vegades se veu
que un la mou, s'altre l'agafa.

Ma mareta meua,
dau-me berenar
que es corsaris venen
i me'n tenc d'anar.

Ma mare em diu cada dia
no et cases amb pescador,
perque es peix fa mala olor,
i si es dia de maror
ja no mengen pa aquell dia.

—Ma mare, un fadrí novell
m'ha de venir a festejar.

¹⁶⁹ [NdA]: Es Deiols són les tres estrelles en filera que estan dins la constel·lació Orió, ses Cabrelles són les Plèiades, l'estel de guarda Sirio i la Veracreu les tres estrelles més petites dins la ja anomenada constel·lació d'Orió. [*Sirio* pot fer referència a l'estrella *Sírius*, en castellà *Sirio*]

¹⁷⁰ Maldament: encara que. Etimologia: de *baldament*, per assimilació de la labial a les nasals que la segueixen (DCVB).

—‘Xau-lo fer, ‘xau-lo arribar
al manco mos riurem d’ell.

Ma mare em diu: —¿Quina hora és?
Jo li dic: —Les deu tocares,
però moltes de vegades
són les dues o les tres.

[86]

Ma mare em diu: —¿Quina hora és?
¿Que vens de prop o de lluny?
—A cada casa hi ha llum...
O està apagat o està encès.

Ma mare me diu bandera,
i jo trob que té raó,
ses banderes són honrades
per anar a sa processó.

Ma mareta feis-me es llit
que estic malalta d’amor,
no me curarà es doctor
que no vengà de Madrid.

¡Ma mareta! ¡Ma mareta!
Ja me vàreu avisar
tant de món no et casarà,
¡Tonineta! ¡Tonineta!

Ma mareta, ma mareta,
es vinagre és tornat vi,
no ho digueu an en Masseta
com passarà per aquí.

Mon pare i ma mare
són de Felanitx,
quan mon pare em pega
ma mare m’afitx.¹⁷¹

[87]

Mon pare sempre m’ho deia
que el món està ple de pops,
ases, porcs, endiots i llops

¹⁷¹ [NdA]: Variant:
Mon pare i ma mare
són de Manacor,
quan mon pare em pega
ma mare fa es tro.

que duen sa pell d'auveia.

Madona, vós sou sa mare
de sa qui em fa pena tant,
ja l'hi anireu recordant
desiara, desiara.

Madona, l'amo m'envia
si no heu cuinat que cuineu,
que per ventura tendreu
es segadors a migdia.

Madona, jo venc pes moix
que vos n'heu duit de sa casa,
ses rates m'han menjat s'ase,
¡mal vos menjassen a vós!

Margalida, Margalida,
mai me cans de mirar-te,
a los meus ulls vens a esser
com la murtera florida.

Margalida, si no em vols
el món renunciaré.
¿Saps a on me n'aniré?
A dalt un puig i viuré
de banyes de caragols.

Margalida, t'ho vui dir
i no t'ha de sebre greu:
que en Miquel ha d'esser es teu
fins a s'hora de morir.

[88]

Margalida, tu tens figues
i les tens a carretades,
¿me'n vols dar dues grapades
i jo i tu serem amigues?

Margalideta, adió,
jo et vui dar la despedida,
an el cel una cadira
quan mos morirem tots dos.

Margalides he cercades
per voreres i camins,
emperò no n'he trobades
com ses que hi ha aquí dedins.

Marieta, tu em degolles,
ta mare ja ho feia així;
molts de pics he sentit dir
que es tests semblen a ses olles.

Marieta, ses cireres
ja han tornades a venir;
aquell jove és per aquí
amb ses mateixes quimeres.

Marieta, sa trunyella
que trob que t'està de bé,
i si vols en podràs fer
una trava a sa porcella.

Maciana des meu cor,
tu ets sa meua alegria,
vares vendre s'estormia
per comprar-te es botons d'or.

[89]

Miquela, vols en Miquel
i seràs cunyada meua,
i estaràs a ca seua
com los àngels an el cel.

Miquel, si vas a Maó
no mires ses maoneses,
que no hi ha com ses pageses
per tenir forta s'amor.¹⁷²

Miquelet, si vols esser
comandant d'una persona,
es meu cor llecència et dona:
pren possessori en voler.

¹⁷² [NdA]: Variant:

Martí, si vas a Maó
no et mires ses mahoneses,
que son fragates ingleses
que te robaran s'amor.

[90]

N'hi ha que molt joves són
i companyia han trobada,
i jo que som tan granada,
no en trob i mon cor se fon.

No puc cantar que no bega
o que no menj un confit,
he cantat tota sa nit
¡tenc una set que m'aufega!

No trob cap eina present
que ningun menestral faça,
sinó es brocal i sa tassa
i es flascó de s'aigordent.

¿No trobes, Pepa Maria,
que es guatlereto¹⁷³ fa bo?
D'ençà que el m'he posat jo
més de sis m'han dit «bon dia».

[91]

No mudeu, ramelloi meu,
que tampoc no mudaré.
Vos vui més quintars de bé,
que el rei d'Espanya no té,
persones en poder seu.

No és tota an es pi sa teia,
qualcun altre també en du;
no et penses que homos com tu
me fassen tornar vermeia.

No me pegueu, ma mareta,
per amor de Déu del cel,
si he rompuda sa gerreta,
ja la'm pagarà en Miquel.

No t'enamors furiós,
que s'amor no et faça mal;
pega-li moral, moral,
fins que hi estigueu tots dos.

No us enamoreu, fadrins,
de fadrines estufades,
són com ses cols aplegades

¹⁷³ [NdA]: Adorn en forma de ventall que com a corbata duien antigament les senyores.

que són podrides dedins.

No us enamoreu, amor,
d'una fadrina gaiarda,
que és com la flor d'olivarda
que és guapa i fa mala olor.

No som d'aqueix natural
com me'n vaig de festejar,
d'haver-la de contemplar
una hora dalt es portal.

[92]

No et cal venir que no et vui,
per mon compte no fas vasa;
tu fas més nosa a la casa
que una busca dins un ui.

No hi ha vila com Ciutat,
ni parròquia com la Seu,
ni capellà com el Bisbe,
ni barca com es Correu.

No hi ha rosa alexandrina,¹⁷⁴
ni clavell amb tanta olor,
ni mel amb tanta dolçor,
com es teu nom, Catalina.

No hi ha animal més traïdor
que una dona o una mula;
en deixar-n'hi passar una
un homo no n'és senyor.

No hi ha ningun mariner
d'aigo de la mar salada
que puga dir: —Estimada
d'aquesta aigo no beuré.

No em girava an es corter
des soldats s'altra diassa,
i ara no don cap passa
que no pens en lo meu bé.

No et penses que em sàpia greu
que la festeges pubila.
Per ventura serà es meu
es més curro de la vila.

¹⁷⁴ Rosa alexandrina: rosa de cent fulles (DCVB).

[93]

No et penses que per això
es meu cor faça mudança;
amb tempestat i bonança
navega un marino bo.

No et penses que per això
haja de viure enfadada:
sa cadira que has deixada
altri la m'ha demanada
i la'm paguen a preu d'or.

No heu conegut en Pasqual,
es fii de madò Vidala,
tots es moscartes esqueixala
a ui de sol a es corral.

No mudaré, Catalina,
s'amor que he posada en vós,
fins que sa terra des Cós¹⁷⁵
haja tornada farina.

Noltros segadors som deu
que tots venim com una ona,
però tenim na Coloma
que no pot arribar a peu.

Na Catalina m'agrada
perque té es parlar amorós,
i sa boqueta d'anfós
i es nas de ratapinyada.

Na Catalina m'agrada
perque té sal i salero,
a damunt sa sabateta
hi du pintat un bolero.

[94]

Na Catalina s'estufa
com un endiot pintat;
an es seu enamorat
li diuen en Pep Baldufa.

Na Catalineta plora

¹⁷⁵ Topònim d'Algaida, Banyalbufar, Binissalem, Bunyola, Campanet, Campos, Capdepera, Costitx, Lloret de Vistalegre, Maria de la Salut, Muro, Petra, Sa Pobla, Sant Joan, Sant Llorenç des Cardassar, Santa Margalida, Santanyí, Sineu, Son Servera i Valldemossa (NOTIB).

perque vol un vestit nou,
i sa mare la consola
amb una verga de bou.

Na Coloma du la doma
pes carrer i pes veinats,
té més enamorats
que patenes no hi ha a Roma.

Na Joana és petiteta
i no sap fregir un ou,
i quan serà més grandeta
en fregirà vint-i-nou.

Na Joanaina té es cor
com una figa madura.
La mare de Déu de Cura
li darà un partit bo.

Na Maria, per lluir,
se renta sa cara d'oli;
més valdria fes pa amb oli
per berenar es dematí.

Na Maria balla i bota,
té ses cames de perdui,
i sa mare que li diu:
—Maria, balla sa jota.

[95]

Na Miquel farà es joc
que va fer sa seua fia:
com volia no podia
i ara que vol, no pot.

Na Bet està enamorada
d'en Joan des Corb Marí,¹⁷⁶
i sa mare li va dir:
—Si no m'escoltes a mi
d'hereva seràs llegada.¹⁷⁷

Na Roja n'és bona mula,
ja m'ho ha dit es senyor;
es caire que té millor
que en dir-li «arri», s'atura.

¹⁷⁶ Topònim d'Andratx, Artà, Lluçmajor, Palma i Sóller (NOTIB).

¹⁷⁷ Llegat: cabaler, fill que no és l'hereu, sinó que només li deixen la llegítima (Mall.) (DCVB).

[96]

O es sol arrera és tornat,
o és sa lluna que ha sortida,
o sou vós, perla garrida,
qui llançau la claredat.

¡Oh, ametleret abundós,
de vorera des camí,
tu seràs agre per mi
i per altri saborós!

¡Oh, mar blava, que ets de trista!
Al mirar-te ploraré,
perque te n'has duit mon bé
de davant la meua vista.

¡Oh, Mare de Déu de Lluc!
Que us heu posada d'endins,
entre muntanyes i pins
an es malalts dau salut.

¡Oh, Mare de Déu de Cura!
¡Gloriós Sant Honorat!
Guardau-mos s'enamorat
que està malalt per ventura.¹⁷⁸

[97]

¡Oh, Mare de Déu del Carme!
Donau bon temps a la mar,
perque anit s'ha d'embarcar
un jovenet que ha nom Jaume.

¡Oh, estrella de los mil mons!
¡Oh, diamant vertader!
No et colgues que jo vendré
a dir-te quatre cançons.

¡Oh, mon bé que sou de lluny!
I no pensau a tornar,
jo hi voldria poder anar
a l'aire així com es fum.

¡Oh, Toniet des meu cor!
¿M'estimes o no m'estimes?
Un sou va que no endevines
s'intenció que tenc jo.

¹⁷⁸ Tant el Santuari de Cura com l'Ermita de Sant Honorat són temples del terme d'Algaida (NOTIB).

¡Oh, Joan! Si tu venies,
alegraries mon cor,
perque jo et vui tant de bo
com a un any hi ha dies.

¡Oh, Joan! Si tu la vesses
com va es dies feners,
mesclada amb sos oliers
no crec que la coneguesses.

¡Oh, carrer de Sant Miquel!
Que ets de llarg i de mal pla,
¿me vols pagar ses sabates
que m'has fetes esquinçar?

[98]

Passa envant descobriràs
es mal que has fet en deixar-me,
i ara per més venjar-me
riuré quan tu ploraràs.

Pastor, no em digues hermosa,
que a mi em falta lo millor,
digues-me poc venturosa
des que en tu posí s'amor.

Pastor, jo et surt a l'enquantra,
deixa a lloure es bestiar,
i ves te'n a confessar
que som sa Setmana Santa.

Pastoret, ara que plou,
tu te guanyes sa soldada,
vaja per qualque vegada
que te soleies tot sol.

Per viure ben regalats
sense trebai ni dolor,
no sé cap remei millor
que viure sense pecats.

[99]

Per amor de Déu no faces,
estimat meu, de porquer,
ni tampoc d'endioter
perque són feines molt baixes.

Per bé que et faces enfora
m'hauràs de venir a cercar,
i, si amb mi vols festejar,
vui un real de cada hora.

Per riure vaig dir un dia
a s'al·lota: —Case'm-nos!
Ella em respongué amorós:
—Estimat meu, facem via.

Per un moreno pas pena
i ell no em passa per mi.
Bon Jesús toca-li es cor
que es moreno diga «sí».

Per mon compte pots anar

vestida de fil en pua,
jo no et vui cuita ni crua,
ni tampoc per festejar.

Per un motet de no res
de venir vares deixar,
més ara que vols tornar
com tu el deixes, jo l'he pres.

Per a Pasco fan panades
i per a Nadal torrons...
¡Quines noves més passades
dus amb aquestes cançons!

[100]

Per ventura estic malalta
i vós deis: —¡Regalau-vos!
Estimat, ausent de vós,
lo millor regalo em falta.

Per tu Toni me'n 'niria
dins la mar de més endins,
però pels altres fadrins
ni una passa donaria.

P'en Tomeu me tiraria
dins un forn de calç encès,
si trobau que això no és res,
sang des meu cor li daria.

Pes camí de Valldemossa
cada dia vaig i venc;
enquantr' una al·lota rossa
qui em torba l'enteniment.

Per un puntet de no res
de venir et vares deixar
i ara, si vols tornar,
m'has de promete d'estar
set anys sense menjar res.¹⁷⁹

Perque té son madò Bet
mai se'n va a jeure molt tard,

¹⁷⁹ [NdA]: Variant:
Per un punt difícilós
de venir et vares deixar,
i ara si vols tornar,
ho hauràs de demanar
an es meus superiors.

i diu que en matar un moscard
a s'enterro n'hi van set.

[101]

Perque ho tengueu per entès,
en dir-me: «Fe una glosa»
M'heu de donar qualque cosa.
Jo no faç res per no-res.

¿Per què no em dones a veure
es teu cor damunt sa mà?
Saps quantes coses hi ha
falses i les me fas creure.

—¿Per què no vares venir?
—Perque no hi vaig voler anar.
—¿Per tot això estigueres?
—Per tot això vaig estar.

Perque sou polida i llesta
tothom vos té passió...
¿No passau gust, bona amor,
de sentir aquesta cançó
baix de sa vostra finestra?

Perque no hi vaig voler anar
a la Bonanova¹⁸⁰ amb ella,
mal de cor li va agafar
quan entrà dins sa capella.

Perque n'he sabut mon bé
que aquí no voleu tornar,
he duit punt de no rallar
de vós per mal ni per bé.

Perque vaig dir «xocolate»
me volien engegar.
Ara sí que ho diré clar:
¡Xocolate! ¡Xocolate!

[102]

Pena pas per uns enagos,
pes davantal i coixí;
pena pas per un fadrí
que està llogat an es Pagos.¹⁸¹

Pega'm una punyalada

¹⁸⁰ Topònim de Palma i Sineu (NOTIB).

¹⁸¹ Lloc de Felanitx i possessió de Porreres (NOTIB).

i veuràs mon cor obert,
i així sabràs més cert
de qui estic enamorada.

Picapedrer no m'agrada
perque és ofici dolent,
en caure des bastiment
jja la tenim enviudada!

Pobres de segadorets,
que encara tenen civada,
damunt sa seua espinada
hi deuen néixer bolets.

Penitencis més pesades
són cadenes i grillons...
Estimat meu sols que torns
tenc promès de jonoions¹⁸²
anar a Lluc¹⁸³ dues vegades.

Pescador de canya,
moliner de vent,
no han mester notari
per fer testament.

Pedretes me tiren
de dalt un terrat.
Tenc por que no sia
qualque enamorat.

[103]

Pedretes me tiren
de dalt un balcó.
Tenc por que no sia
qualque polissó.

Primerenc no va fer sol
i es sembrat no va secar,
i ara es nostro acabar
per Sant Cristòfol serà,
que és a deu de juliol.

Plorau mares, plorau mares,
raó teniu de plorar,
que es vostros fiis han d'anar
a la guerra a emparar bales.

¹⁸² Genollons: de genollons. Variants ortogràfiques antigues: *jonollons*, *ionolons*, *joneylons*, dialectal. *jonoions* (DCVB).

¹⁸³ Topònim del terme d'Escorca (NOTIB).

'Punta que apunta na Punta,
que és punta ben apuntada,
però es punta desdixada
si es tir no fer a on apunta.

[104]

Que és de mal no tenir teia
i estar enfora de pinar,
i que és de mal de curar
es mal d'entre ceia i ceia.

Que és de ditxós un fadrí
que sega amb s' enamorada,
perque, quan està cansada,
cantant la pot divertir.

Que és de ditxós un fadrí
que la festeja criada,
perque ella no és veciada,
ja està avesada a sofrir.

Que hermosa i polida anau,
gentil flor de galamia.
Per parlar amb vós aniria
set anys i vint-i-un dia
per damunt punts de clau.

Que et penses que es mocador
el duga per fantasia,
el duc perque a sa camia
des coll¹⁸⁴ m'hi manca un botó.

[105]

¡Que et penses que en Catany sia
teranyina de racó!
Ell és s'estanquer major
de la ciutat d'Alcudia.¹⁸⁵

Que de pena pas i call,
allunyada de mon bé,
me'n pren com lo formiguer
que crema davall, davall.

¡Que són de coneixedors
es fadrins que no festegen!
Per la vila se passegen
encollats de dos en dos.

¡Que som de desgraciada,
Bon Jesús, an aquest món!
N'hi ha que tan joves són

¹⁸⁴ [NdA]: Transposició molt original.

¹⁸⁵ En aquest cas no ho he accentuat perquè la rima és plana. El topònim seria Alcúdia.

i sa ventura han trobada.

¡Que som de desgraciada!
No tenc ningú que em festeig,
m' enamor de quants ne veig
i de ningun som mirada.

¿Que tant de «senyor», «senyor»?
¿D'on m'heu tret es senyoriu?
[H]i ha tant de temps que viviu
de pa de munició.

¡Que mos regalen de ferm!
Pa d'ordi i faves ceïades,
i tenen ses sobrassades
a una perxa penjades
per quant noltros no hi serem.

[106]

¿Què són aquestes uiades
que tu em dones de través?
Fe'm un pler, no me'n dons més
que an el cor me són llançades.

Que no saps que sa cunyada
amb ma mare es baraià,
perque no li volgué dar
ous manats amb sobrassada.

¡Que va d'errat es qui es pensa
que jo no vui en Miquel!
¡Tan segur tengués el cel
com per ell me faç sa clenxa!

Qui és senyor que duga guants,
i qui és pagès mocador,
i qui és fii de conrador
que duga calls per ses mans.

Qui vol beure aigo estil·lada
que la cerc de degotís.
Es camp gran de Son Lluís¹⁸⁶
fa garba per corterada.

¡Quines al·lotes tan guapes
que van a coir a Son Reus!¹⁸⁷
Ell van descalces de peus

¹⁸⁶ Topònim d'Andratx i Porreres (NOTIB).

¹⁸⁷ Topònim de Felanitx i Palma (NOTIB).

perque no tenen sabates.

¿Qui és que porta la pauma?
Ell és la Mare de Déu.
Per alegrar el cor meu
duis-me noves d'en Tomeu,
o d'en Bernat o d'en Jaume.

[107]

Qualsevol mare que té
un fii a fora Mallorca,
amb un paper s'aconhorta
quan altre remei no té.

Quan veig la rosa tan alta,
el roser tan espinós,
Rosa, no puc coir-vos
per una part ni per s'altra.

Quan me veus tanques sa porta
per donar-me més tristor.
Deixa obert es finestró
que es meu cor s'aconhorta.

Quan en Maiet va sortir
de dins sa plaça de toros
va dir: «adiós an es homos.
D'aquí un quart seré aquí».

Quan ve es cap de s'any o es mes
i es temps se rescabala,
si a cas no teniu doblers
¡enginyau-vos, majorala!

Quan me vaig enamorar
la rosa no era poncella,
i ara que n'és rosa bella,
sa mare no la'm vol dar.

Quan tu duràs xarreteres,
Miquel, de sergent primer,
un matalàs faré fer
amb randa per ses voreres.

[108]

Quan te vas a confessar
que no dius an es confés:
—Senyor vicari, jo engreix

de veure un fadrí penar.

Quan es vent de baix va entrar
ja tenia mig batut.
¡Oh, Mare de Déu de Lluc!
donau-mos goig i salut
a jo i an es bestiar.

Quan ve una hora a passar
fa aquell ventet tan alegre,
llavò es segadors fan vega
una estona de segar.

Quan sent aqueixa guitarra
que em dona la bona nit,
com estic a dins es llit
no toc amb sos peus en terra.

Quan sent aqueixa guitarra
de sa teua mà sonar,
m'aixecaria a ballar
sepultada davall terra.

Quan me'n vaig ella deu dir:
—Desgraciat, adió!
Bé pots esser venturós,
però no ho seràs de mi.

Quan t'hauran de publicar
hauran de mudar de trona;
sa que hi ha no serà bona
perque de veia caurà.

[109]

Quantes vegades t'he dit:
—Mon bé, ¿vols que mos casem?
I sempre dius: —Ja ho veurem.
¿O esperes altre partit?

Quan s'homo ve des jornal
amb una fam que el trabuca,
troba sa seua faluca¹⁸⁸
asseguda an es portal.

Quan veig que me n'he d'anar
des teu portal, molinera,
es peus me tornen arrera,

¹⁸⁸ Faluca: dona grossera d'enteniment o d'obres (DCVB).

més envant no puc passar.

Quan me vaig haver casat,
no l'endemà, es primer dia,
sa dona se'n penedia
quan era jo s'enganat.

Quan me vaig enamorar
de sa teua galania,
era jove i no sabia
que cosa era festejar.

Quan ma mareta em bolcava
que em posava dins es bres,
pensant amb vós mai plorava,
callava i no deia res.

Quan tots farem llinatge
tendrà alegria el cor meu.
L'amo, per amor de Déu,
devertiu s'estimat meu
vós que el teniu per missatge.

[110]

Quan passau pes meu carrer
'par qui passeu d'amagat,
ja podeu passar estimat
que jo no us aturaré.

Quan escur i sent passar
per ca meua lo meu bé,
excuses d'aigo tirar
trec es cap an es carrer.

Quan veig estepa florida
correns vaig a mirar-la,
perque sé que hi sol haver
davall, qualche Margalida.

Quan me vaig enamorar
des teu cor, Joan Moragues,
vaig fer un nu amb tres bagues
que mai més se desfarà.

Quan hi vaig tot són clavells,
flors i passions badades,
i quan me'n torn sopegades
d'argelagues i ravells.

Quan es confés me dirà
—¿Què no t'has inquietada?
Diré:—Pare, una vegada
que pastava i vaig fer clar.

Quan vaig sentir ses campanes
qui tocaven per mon bé,
es meu cor un salt va fer,
que en tot es temps que viuré
no tendré ses colors sanes.

[111]

Quan vendrà que em moriré
an es quatre que em duran
jo los encomanaré
que em duguen dins un celler
baix de sa bota més gran.¹⁸⁹

Quan veig que te n'has d'anar
i no t'he de veure pus,
de prim compte et vui mirar
sa randeta des cambuix.

Quan la vaig veure an es ball
que sa roba millor duia,
hauria posat quesvuia¹⁹⁰
que sa meua al·lota duia
an es seu front un mirall.

Quan jo i tu serem cunyades
no mos hem de baraiar,
sa gent des carrer dirà:
—Pareixen dues germanes.¹⁹¹

Quan jo i tu serem cunyades
que mos cunyadejarem,
qualque dia mos treurem
es rebosillo a grapades.

¹⁸⁹ [NdA]: Variant:

Abans de morir diré
que es qui me farà sa fossa,
la'm faça dins un celler
baix de sa bota més grossa.

¹⁹⁰ Quesvulla: qualsevol cosa (DCVB).

¹⁹¹ [NdA]: Variant:

Quan jo i tu serem cunyades
no mos hem de baraiar.
Hem d'arribar a menjar
dins un plat totes plegades.

Quan era petit gordava
una rosa a un jardí,
quan la vaig voler coir,
la'm varen haver robada.

Quan som an aquest cantó
peg tup tup a sa guitarra
no hi som per tu, ramelló,
hi som per sa teua terra.

Quantes n'hi de casades
que haurien mester garrot,
volen que los compren xot
i no saben fer panades.

[113]

Ramell de peres madur,
com més te mir més m'agrades.
M'estim més mirar-te a tu
que a quantes Déu n'ha creades.

Ramell de mes gaiardures,¹⁹²
casa't que a mi no em sap greu;
'xa fer que des panyo¹⁹³ meu
ploraràs ses taiadures.

Ramellet de semprevives,
ditxós qui t'alcançarà;
animetes compassives
veniu-me ajudar a plorar.

Recorda't d'aquelles serves
verdes, que et vaig enviar
perque et poguesses servir,
i com més va, manco et serves.¹⁹⁴

[114]

Rapinya, rapinya es blat,
posa'l-te dins sa falcada,¹⁹⁵
que l'amo no t'ha llogada
per fer ombra an es sembrat.

Rossa la voleu, amor,
perque a mi em trobau morena,
no penseu que a mi em don pena
no tenir festejador.

Rossinyol de primavera,
ja pots començar a cantar
perque diuen que ja hi ha,
a redols, qualche cirera.

¹⁹² Gallardures: gallardia (DCVB).

¹⁹³ Panyo: tros de tela de llana (castellanisme) (DCVB).

¹⁹⁴ [NdA]: Aquesta cançó, molt coneguda, es original des misser D. Guiem Roca (q. a. c. s.)

¹⁹⁵ Falcada: Conjunt d'espigues que el segador agafa amb la mà esquerra i que són segades amb un cop de falç (DCVB).

[115]

S'amor que tenen ses dones
l'acompar a un llucuet:
crema molt, fa molta cendra,
però amb un instant és fred.

S'amor que tenc començada
jo la tenc amb en Miquel,
voldria que Déu del Cel
la'm deixàs veure acabada.

S'amor gran turment me dona
perque a dos plegats vui bé;
d'un m'agrada lo que té
i de s'altra sa persona.

S'al·lota em va demanar
Sant Jaume quin temps venia;
li vaig dir que no ho sabia,
perque encara no tenia
doblers per fer-la ballar.

S'al·lota em vol dar entenent
que es sants de l'iglésia ballen,
i ses muntanyes davallen
a beure aigo an es torrent.

[116]

S'habilitat de s'ase és
es dur molta de magror,
a sa feina fer es traïdor,
corre poc i caure espès.

S'arrossera diu que té
un enamorat tan curro,¹⁹⁶
cada dia guanya un duro;
considerau si està bé.

S'aigo és bona en tenir set,
es pa com tenen talent,
es foc per quan tenen fred,
i pes moliners es vent.

S'altre dia em varen dir
si me volia casar;
però quan ho vaig sentir

¹⁹⁶ Curro: pres del castellà *curro*: bell, bonic (DCVB).

per una oreia m'entrà
i per s'altra me sortí.

S'altre dia em varen dir
que no em volies, Joana,
i jo vaig dir:—Si m'engana
no serà molt mal per mi.

S'altre dia vos vaig dir
que en venir an aquestes hores,
no podríeu cantar gloses
perque sa gent vol dormir.

S'altre dia no sé a on
vaig encontrar no sé qui,
i li vaig dir no sé què era,
i no sé lo que em va dir.

[117]

S'estufa aquest bergantell
que li he dada s'amor,
i sa meua intenció
no és estada mai amb ell.

S'estimat me ve amb sang freda
i diu que no me té amor,
i jo en tenc per pagar-lo
amb sa mateixa moneda.

S'estimat m'envià a dir
jo si em volia compondre;
m'estimaria més moldre
aclucada a un molí.

Sa meua guitarra piula
més que aquest guiterró teu...
Ses al·lotes, Bartomeu,
tenen coses que fan riure.

Sa meua guitarra treu
molt més que una possessió:
en tocar-li un bordó,
deixa anar més resplandor
que s'orgue gros de la Seu.

Sa meua amor va augmentant,
sols que així hi anàs sa teua:
adiós, guerrera meua,
jo casi t'ho dic plorant.

Sa teua amor és sa des bou
que allà on la criden va,
i sa meua allà on està
posa 'rel i no se mou.

[118]

Sa meua amor i sa teua
dins una 'vellana estan:
¡ai, qui la mig partiria!
¡Ai, qui la mig partirà!

Sa meua amor no l'he dada,
ni a ningú n'he fet hereu,
sinó que la tenc guardada
per quan la'm demanareu.¹⁹⁷

Sa meua al·lota vetlava
es confits des Dijous Sant,
i jo som tan ignorant
que en tal cosa no pensava.

Sa meua dona m'enyora,
no vol que estiga llogat;
ella jeu a llit parat,
jo baix de sa menjadora.

Sa meua dona algun dia
fa cara de Barrabàs.
Amb so renou des sedàs
me pens que se compondria.

Sa meua dona ha pastat
i no li ha retut res,
de set pans n'ha tornat tres
i un que n'hi ha quedat,
un ca de bou l'hi ha pres.¹⁹⁸

[119]

Sa meua dona a poc poc
se voldrà riure de mi:

¹⁹⁷ [NdA]: Variant:

Sa meua amor no l'he dada
ni tampoc la donaré,
sinó que la tenc guardada
per quan l'hauré menester.

¹⁹⁸ A l'exemplar de la Biblioteca Balear del Monestir de la Real aquesta glosa surt ratllada. La imatge es troba a l'annex a l'apartat 7.4.

m'envia a dur aigo i foc,
i jo som tan aubercoc
que de tot li dic que sí.

S'enteniment no és igual,
es sebre és es qui fa vasa,
tu ja vens de bona casa,
però tens es parlar d'ase
i no en curen d'aqueix mal.¹⁹⁹

S'ordi de Son Mut²⁰⁰ parlà
i va dir an es segadors:
—Un poc més acotau-vos
i me podreu safalcar.

—S'horabaixa em deis «bon dia»,
compare ¿que us sou errat?
—Quan pes portal som entrat,
me creia que es sol sortia.

Sa madona sempre renya,
que seguem baix i arreu.
—Al·lotes, ¿que no sabeu
quan lo duien de Sardenya?²⁰¹

Sa madona d'aquest lloc
mos dava sopar a les fosques,
i mos menjàvem ses mosques
per miques de camaiot.

[120]

Sa madona d'aquest lloc
sempre va portes obertes,
com sa gent de ses ofertes
promet molt i atany poc.

Sa mare l'hi alabava:
—Fia meua, és bon fadrí.
—Mumare, casau-vos-hi
si deis que tant vos agrada.

Sa mare de n'Angelina
va pastar i va fer clar,
i va haver d'anar a comprar
denou aumuts de farina.

¹⁹⁹ Aquesta glosa també surt documentada al quadern de camp. Però canvia la forma *aqueix* per *aquest*.

²⁰⁰ Topònim de Lluçmajor, Montuïri, Palma i Sencelles (NOTIB).

²⁰¹ [NdA]: Al·ludeix a la falta de gra a Mallorca.

Sa mare li diu a ella
cada dia dematí:
—Si no vols aqueix fadrí,
no et faré altra gonella.

Sa mare de na Roseta
a tothom dona clavells,
i a mi m'ha dada una rosa
voltada de pensaments.

Sa mare de s'estimada
diuen que se vol morir.
¡Bon Jesús, assistiu-li
que hi tenc part interessada!

Sa sogra diu que no em vol,
¿quin defecte em deu trobar?
Jo li tenc de demanar,
quan ella se va casar,
si va fer es gust de tothom.

[121]

Sa sogra diu que no em vol
i jo que no l'he mester,
jo hi som per un fii que té
que el meu cor altre no en vol.

Sa sogra diu que no em vol
perque diu que som senyora;
mon pare no em té venal
ni ma mare donadora.

Sa sogra diu que no em vol
i jo no la vui a ella,
qui té es manec per sa pella,²⁰²
fa anar s'oli allà on vol.

Sa sogra diu pes carrer
que m'ha de treure defora,
que no compr granera nova
pes fems que jo l'hi faré.

Sa sogra sempre se fa
de sa netedat enfora,
per rebre sa seua nora
sols no va esteranyinar.

²⁰² Pella: paella (Mall.) (DCVB).

Sa sogra mereixeria
de calàpots fer-n'hi brou,
si acàs posa renou
allà on no n'hi havia.

Sa Corema està posada
a modo de sementer,
i l'ànima l'ha mester
com el cos sa pasterada.

[122]

Sa Corema ja és venguda
deixem anar ses cançons,
i diguem ses oracions,
que això no és feina perduda.

Sa Corema ja és passada,
pregau a Déu que no torn;
jo tenc s'esquena escorxada
de colgar-me tan dejorn.

Sa lluna cercava es sol
tres hores antes del dia,
i jo com m' enamorava
cercava la prenda mia.

Sa lluna dotze vegades
se sol mudar amb un any
i jo perque ella no em guany,
tenc catorze enamorades.

Sa Porrassa²⁰³ i Santa Ponça,²⁰⁴
Son Sales de Marratxí,
i Sa Vall de Santanyí,
són ses més grans de Mallorca.²⁰⁵

Sa qui menja comes-rotges
somia s' enamorat,
i jo, que no n'he menjades,
així mateix l'he somiat.

Sa guiterra per vós sona,
madona, que la sentiu;
una fia que teniu,
la calçau i la vestiu,

²⁰³ Topònim de Petra, Sóller i Calvià (NOTIB).

²⁰⁴ Topònim de Calvià i Palma (NOTIB).

²⁰⁵ Tot i que la glosa ja localitza el topònim de la possessió també podem trobar Son Sales a Felanitx, Sencelles i Sóller i Sa Vall a Alcúdia, Algaida, Lloret de Vistalegre i Ses Salines (NOTIB).

ha d'esser sa meua dona.

[123]

Sa corda des violí
s'és rompuda i no hi ha *amores*,
bona nit tenguen *senyores*
que jo me'n vaig a dormir.

Sa son no espera llit,
ni sa talent companatge,
ni l'amor coneix llinatge,
ni sa malícia regit.

Sa bardissa no és tan alta
que no puguen botar-la,
es qui té amor i voler
de qualsevol penya salta.

Sa beata Malandrina
quan no té talent d'arròs,
per mortificar-li es cos
li maten una gallina.

Sa nina que més estim
és rossa com un fil d'or,
però ella és tan ingrata
que dona pena a mon cor.

Sa Llapassa²⁰⁶ n'és bon lloc,
emperò n'és moratiu,²⁰⁷
moros hi surten d'estiu,
ja modo que enguany mos toc!

Sa lloca de na Ribot
va de falcada en falcada;
¡oh, Ribota enribotada!
¡Sa lloca i tot has menada
i veus que es blat ret tan poc!

[124]

Sa formiga experimenta
es punt de s'homo casat;
en s'estiu replega es blat
i d'hivern se n'alimenta.

²⁰⁶ Possessió de Lluçmajor (NOTIB). La família Salvà, coneguda com Salvà de sa Llapassa, fou propietària de la possessió fins al final del segle XX. De la família, podem destacar la poeta Maria A. Salvà i, per això, algunes de les seves poesies es dediquen a la possessió (GEM).

²⁰⁷ Moratiu: abundant de moros (DCVB).

Sa fruita verda m'esmussa...
I cada cosa en son temps,
sa vergonya que tu tens
'cab bé dins un ui de puça.

Sa sirena canta una hora
i es mariners espanta,
perque quan té maror canta
i quan té bonança plora.

Sa tomatiguera
des conco en Ramon
va esser sa primera
que hi va haver an el món.

Sa tonada de sa son
l'havien arraconada,
a Lluçmajor l'han trobada
i ara la canta tothom.

Sa guerrera es trapassera,
Joan, i t'enganarà
perque quan te mira fa
vista de flor de favera.

Sa guerrera tenc senyora,
remirada tenc d'anar,
perque ella se pot posar
floc, volant i parfala
i un fadrí se n'enamora.

[125]

Sa criada de can Nyonyo²⁰⁸
vol tenir pentinadora,
i vol que li faça es monyo
millor que es de sa senyora.

¿Saps què diu en Balaguer
com enquantra qualche dona?
«Déu te faça santa i bona,
ja que jo no t'hi puc fer».

Saps que la vaig notar bé
sa paraula que em digueres,
garrida, i més mal me feres
que sa boira a ses cireres

²⁰⁸ Topònim d'Inca (NOTIB).

com està en flor es cirerer.

Saps que vas d'errat si creus
que no les veja venir.
¿Saps tu quan penses amb mi?
Una estona quan me veus.

¡Saps que estic d'enamorada,
Joan, i tu no ho coneixis!
Sa teua amor m'és entrada
fins a ses 'rels des cabeis.

¡Saps que estic de costipada!
Ell casi no puc parlar,
vaig vetlar anit passada
fins que em vaig anar a colgar.²⁰⁹

[126]

Sàpigues que vaig plorar
set anys d'enamorament,
vaig perdre es coneixement
i no l'he tornat cobrar.

¿Sabeu què em va dir ma mare,
amor, per a mor de vós?
Que he mester dos teixidors
que me fassen mocadors
per eixugar-me sa cara.

Sant Antoni va per mar
sonant una campaneta,
tots es peixos de la mar
van dins sa seua barqueta.²¹⁰

Sant Antoni sant humil,
vós qui feis tants de miracles,
adobau ses comes flaques
que té l'amo en Joan Gil.

Sant Antoni és un gran sant,
qui té un dobler l'hi dona
perque mos guard s'animal

²⁰⁹ [NdA]: Variant:

Saps que estic d'encadernada
que casi no puc dir res;
jo vaig vetlar anit passada
fins que tocaren les tres.

²¹⁰ [NdA]: Variant del tercer i quart versos:

amb sa seua guiterreta
tots es peixos fa ballar.

tant si és de pel com de ploma.

Ses al·lotes són traïdores
que no ho poden esser més,
quan han coïdes ses mores
diuen mal des romaguers.

[127]

Ses al·lotes diuen totes²¹¹
que es fadrins són jugadors,
han posades ses amors
amb sos vuits i nous de copes.

Ses al·lotes d'aquest ball
totes són adormides,
girau es uis cap avall
i veureu si dic mentides.

Ses figures i ses amors
ses primeres són ses bones,
i jo mir totes ses dones
i no em trob altra com vós.

Ses cançons que cantaràs
no s'avendran amb ses meues,
perque quan no en sé de veies
llavò de noves en fas.

Ses ausines fan aglans
i ses mates llentiscleta.²¹²
Si dius que som petiteta,
no em fan por ses dones grans.

Ses que estan vermeies diuen:
—«Veis na Tal, quina està!»
Déu ja les castigarà
si de ses grogues se'n riuen.

Ses teues uiades poden
dar-me vida i dar-me mort.
Som com ses plantes de s'hort
que al no regar-les se moren.

[128]

Ses parts a on habitava
no hi havia cap clavell,

²¹¹ Aquesta glosa també surt documentada al quadern de camp de 1894.

²¹² Diminutiu de llentiscle (DCVB).

sinó brots de tamarell,
per això te n'enviava.

Ses casades me consolen;
diuen: —«Es teu ja vendrà».
Val més un tord amb sa mà
que mil i cinc-cents que volen.

Ses ninetes quan són petites
cuien floretetes per dins un jardí,
i llavò, quan ja són mes grandetes,
no van de floretes, sinó d'un fadrí.

Ses aigos des Figueral²¹³
no agraden a ses madones,
perque diuen que són bones
per dur l'amo a l'hospital.

Ses Catalines me són
un dogal ensabonat,
i me fan viure penat
un poc que he d'estar an el món.

Ses meues guerreres són
com pols des mig des camí,
que s'oratge al passar-hi
ja no saben per on són.

Ses pedres des meu carrer
són que em faran testimonis,
tant de bé vui an es Tonis
com an es moros d'Alger.

[129]

Ses muntanyes de Cabrera
són ses més altes del món,
i de tan altes que són
s'hi fa mollera roquera.

Ses olives que coïu
quan toquen ses vostres mans,
garrida, les convertiu
en perles i diamants.

Ses cireretes són bones
coïdes de[s] cirerer;

²¹³ Topònim d'Ariany, Calvià, Campos, Capdepera, Deià, Esporles, Felanitx, Lloret de Vistalegre, Llucmajor, Manacor, Maria de la Salut, Marratxí, Palma, Porreres, Sant Llorenç, Santa Maria, Santanyí, Selva, Ses Salines, Sineu, Sóller i Valldemossa (NOTIB).

voldria que es meu guerrer
tornàs poruc de ses dones.

Ses porgueres que tu fas
són de xeixa recolada,
reporga-les bé, estimada,
que quan voldràs no podràs.

—Ses mudances de sa lluna
si les dius aquí m'assec.
—Dotze, onze, deu, nou, vuit, set
sis, cinc, quatre, tres, dues, una.

Ses nostres espigoleres
no se moriran de fam,
perque els ha duit en Joan
un ramellet de cireres.

Set senaies, catorze anses,
quatre banyes a dos bous.
En tenir cent i vint sous
tenen ses sis lliures franques.

[130]

Seda verda m'ha enviada,
esperança té de mi.
Ella m'ha enviat a dir
que hi vaja qualque vegada,
ja que ella no pot venir.

Sempre hi vaig de mala gana
a sa Llapassa a segar,
¿que mos deuen esperar
es moros dins na Forana?²¹⁴

Sempre som aquella que era
no mud per cap de fadrí,
en què estigueu a venir
cent anys, alegria meua.

Sebastiana, en Tià
t'ha fet perdre sa ventura,
i tu ets tan criatura
que el te beus amb so mirar.

Sebastiana, demà
tot lo dia faràs festa,

²¹⁴ [NdA]: Nom d'un sementer. [Del terme de Lluçmajor (NOTIB)].

des dematí fins es vespre
serà Sant Sebastià.

Sebastiana, aixeca't,
m'aidaràs a aplegar vela,
que es molí mol a la plena,
casi, casi fa rotlet.

[131]

Seré així com vós direu,
vós direu així com és,
així com vós direu és,
seré vostro, si em voleu.

—Segador, bon segador,
¿quantes garbes has segades?
—L'amo, ara els he contades:
nou, no arriba a cavaió.

Segadors, segau baixet,
coireu paia i gra,
que a lloc a on no n'hi ha
de juliol hi fa fred.

Segons s'espiga, s'aresta,
segons sa 'metla, es bessó,
segons s'al·lota, s'amor,
i segons es sant, sa festa.

Si a cas veis un ram de pi
penjat damunt es portal,
això demostra senyal
que a la casa venen vi.

Si jo podia pegar
an es sol una sempenta,
n'hi hauria més de trenta
que em vendrien a ajudar.

Si jo tenia moneda
així com el rei la té,
compraria Son Sureda,²¹⁵
veinat de Son Cotoner.²¹⁶

[132]

Si vas a jugar a billar

²¹⁵ Topònim de Felanitx, Inca, Palma, Marratxí i Manacor (NOTIB).

²¹⁶ Topònim de Palma (NOTIB).

alerta a sa carambola,
que sa bolla quan redola
no sap tan sols a on va.

Si som negra per sa pell
ja tenc qui em fa tornar blanca:
mon pare em deixà sa tanca,
i cent lliures i un porcell.

Si som guerrera no em queix
ni s'amistat vui trencar,
com a ca teua anirà
molt el m'has de comanar,
i jo faré lo mateix.

Si Mallorca mea fos
i en mon poder la tenia,
un altre hereter²¹⁷ faria,
mon bé, i seríeu vós.

Si fos²¹⁸ rei faria fer
un castell emplataiat,
per posar-hi na Maria
i en Miquel an es costat.

Si es ve que hajan de quintar,
estimat, i hi queis vós,
que fassen comptes de dos,
que jo també hi vui anar.

Si sa civada no em prova
an es blat m'adobaré,
mestre Pau, m'haureu de fer,
de fusta, una esquena nova.

[133]

Si es dia de Sant Antoni
vengués un pic cada mes,
es muls perdrien es greix,
i es fadrins es doblers
i ses dones sa memori.

Si m'estava bé es venir,
estimat meu, com a vós,
en[c] tot que garriga fos
ja hi hauria fet camí.

²¹⁷ Hereter: hereu (DCVB).

²¹⁸ En l'original surt transcrit *vos*.

Si som petit com es dit,
així poca roba em basta:
ses taiadures d'un sastre
basten per fer-me un vestit.

Si el rei de Madrid tenia
mitja dotzena d'infants,
soldats no en faria tants
perque amb sos seus pensaria.

Si ma mare me tenia
tancada amb claus i biulons,²¹⁹
i set pareis de grillons,
per rallar amb tu los rompria.

Si sa mare en tengués cent
d'al·lotes com na Maria,
tota Mallorca estaria
poblada de bona gent.

Si rossega que rossec,
a mi bella basca²²⁰ em fa,
que lo que vaig refuar
no faç cas que altri ho replec.

[134]

Si no havia de cantar
sinó és el qui té cantera,
me'n pendria com sant Pere,
que se va fer canalera
a los seus uis de plorar.

Si s'estimat se moria,
cosa que el meu cor no vol,
si m'estava bé dur dol,
tota sa vida en duria.

Si jo pensàs amb la mort
sempre me confessaria,
per veure si adreçaria
es viatge que duc tort.

Si vos toquen a sa porta,
garrida, digau que sí;
i si és viudo digau-li
que pens amb sa dona morta.

²¹⁹ Biuló: peça de ferro que serveix per travar un pany, una porta o una finestra (DCVB).

²²⁰ Bella basca: ho diuen per expressar despreocupació (Mall.) (DCVB).

Si 'vien d'escrivre es bé
que vui a na Catalina
es molins que fan farina
haurien de fer paper.

Si te'n vens, ben arribat,
i si te'n vas, ¡adiós!
Si quedes un pler me fas,
i si te'n vas, me'n fas dos.

Si tenia bona veu
tot lo dia cantaria,
s'estimat me sentiria
des garrover de sa Creu.²²¹

[135]

Si no fos pes carretó
que va darrera, darrera,
no hi hauria cap somera
que batés cap cavaió.

Si t'has colgada dejorn
perque jo no festejàs;
pots dormir tant com voldràs;
ja esperaràs que jo torn.

Si s'estimat m'ha deixada,
m'ha abandonada i no em vol,
jo mai me n'he posat dol
de gent que no està enterrada.

Si jo m'ho hagués pensat
no haver-te de tornar veure,
quan me demanares beure
jo te n'hauria donat.

Si et demanen ¿què és estat
tant d'oli per sa gonella?
Has de dir:—Esquitx de sa pella
d'anit que hem embunyolat.

Si tu deixes Lluçmajor
per anar a Horta,²²² estimada,
no et veuràs associada
de pa de munició.

²²¹ Topònim d'Andratx, Esporles, Muro, Petra i Sencelles (NOTIB). A l'original surt en minúscula, però segurament fa referència a un topònim.

²²² Com a Horta, sols Sant Joan; amb article (s'Horta): Capdepera i Felanitx; i (l'Horta): Pollença (NOTIB). A l'original surt en minúscula, però possiblement fa referència a un topònim. Al CPM es transcriu en majúscula.

Si tu penes també pen,
i així penam tots dos;
no hi ha nom més amorós
que Catalina i Guiem.

[136]

Si trobau que segam poc
no mos tornareu llogar,
jo no me vui afanyar
ací, ni a un altre lloc.

Si fesses tant de paper
dins un sementer segant
com a dins un ball ballant,
ja gonyaries, guilant,
messes d'un escarader.

Si s'estimat s'enamora
d'un altre i no de mi,
amb veritat podré dir
que el món és estat per mi,
una gabi enganadora.

Si mon bé no cau soldat
una promesa faré;
de jonoions aniré
a una Verge que sé
a baix de Sant Honorat.²²³

Si jo amb sa vista podia,
estimada, etcisar-vos,
és un punt dificultós
però m'hi arriscaria.

Si ses ones de la mar
totes al cor me ferissen,
jo no crec que me rendissen
tant com el vostro mirar.

[137]

Si te resols i amb mi et cases
l'hauràs avenguda poc,
sortiràs de dins es foc
i entraràs dins ses brases.

²²³ Ermita de Sant Honorat: Algaida (NOTIB). Fou edificada entre els anys 1394 i 1397 per a l'ús dels ermitants (GEM).

Si te'n vas ¡que n'és de plànyer!
Ma vida s'acabarà.
¡Benhaja el qui va posar
s'usança d'anar a muntanya!

¡Si jo mateix no m'entenc
ni em pot entendre ningú!
Dic que no te vui i venc
morint-me sempre per tu.

Si vós éreu a Cabrera,
mon bé estimat, i jo aquí,
m'arriscaria a anar-hi
amb una barca de pi
o amb un vaixell de figuera.

Si se torna estrevenir
un altre any segar a escarada,
tu que fas de remirada,
pots estar per convidada
que no et vui devora mi.

Si m'heu de tornar llogar,
l'amo meu, altra vegada
diré:—Si no hi ha civada,
d'aquella prima emprimada,
que és tan mala de segar.

[138]

Si m'haguesses vist venir
per dins un camp de terrossos,
es meu cor se feia trossos
per arribar prest aquí.

Si l'any qui ve som casada
i tenc s'homo menestral,
diré que és un animal
si no em treu de s'escarada.

—Si es pern del món se rompia
¿com ho hauríem de fer?
—Senyor, jo es remei que hi sé
és que Aquell que fe es primer
es segon també el faria.

¡Si tu me vesses es cor,
així com me veus sa cara!
¡No és possible que ta mare
te vulga més bé que jo!

Si no en tens de pa, cerquen,
que no me'n vui afluixar:
tu t'hi vares obligar,
estimat meu, a dur-me'n.

Si em fesses una riaia
i me volguesses voler
me tiraria, i dic ver,
a dins un pou ras de paia.

Si estaves enamorada
així com jo enamorat,
no te series colgada
que amb mi no haguesses rallat.

[139]

Si t'has deixat de venir
perque torns no fas pregaris;
passaré parts de rosaris,
saltiris i novenaris,
que Déu te do bon camí.

Si estaves una setmana,
Miquelet, sense venir,
no trobaries en mi
mitja unça de carn humana.

Si la Justici fos
les dames castigaria,
tota la qui portaria
mirinyacs o estufadors.²²⁴

Si has passada de llis
a mi ben poc se me'n dona;
tu ets fia de patrona
i jo de mariner llis.

Si dius que em trobes petit
més ho era quan vaig néixer.
S'amor no m'ha deixat créixer,
només es temps que he dormit.

Si dius que som malfenera
ja tenc an a qui assemblar;
ma mare n'era torrera,
mon pare guarda de mar.

²²⁴ Estufador: faldees ruades que les dones duien per estufar el vestit de damunt (DCVB).

Si dius que no sé cantar
ja n'aprendré qualche dia;
es mestre que m'ensenyà
quan començà no en sabia.

[140]

Si dius que no m'has volgut
jo diré que t'he deixada,
que he fet altra enamorada
i prou greu que t'ha sabut.

Si dius que no m'has volguda
jo diré que no dius ver,
vengueres a cercar-me
i jo no m'era²²⁵ perduda.

Si deis que som segadora,
per això duc davantal,
si deis que seg mal igual
passau-ne sa rasadora.

Si sabia quin sant és
que cura de mal d'esquena,
li faria una novena
i ningú en sabia res.

Si sabia la diada,
Joan, quan has de venir
t'enramaria es camí
de brotets de geramí
i de murta capolada.

Si sabia quan vendràs
tendria sa capa estesa,
solament que ta noblesa
pen terra no caminàs.

[141]

Si vols que t'estim, da'm sopes,
si vols que et festeig, bunyols;
si vols que me cas amb tu,
da'm un plat de rubiols.²²⁶

Si vols esser tavernera

²²⁵ [NdA]: Per «no m'havia».

²²⁶ [NdA]: Variant del quart vers:
mai me dones caragols.

has de sebre mesurar,
i també has de sebre dar
s'aigordent i vi a espera.

Si vols venir ja vendràs
i festejaràs ma mare,
emperò tu bona cara
de meua no me'n veuràs.

Si em vols veure, bona amor,
vine a sa porta des moll,
amb so fusell an es coll
allà estaré de plantó.²²⁷

Si l'hi vols dir, diga-la-hi,
jo no gos perque és fadrina,
a sa fauç, na Catalina,
no li fa fugir es rovei.

Si voleu veure sortir
es sol com una magrana,
madona de sa Cabana,
aixecau-vos dematí.

[142]

Si voleu sebre es cantet
que fan devers Son Servera
canta una rossinyolera
amb un rossinyolet.

Sogre, quan vos morireu
ja me vendreu a avisar,
que una carta he d'enviar
a l'infern i l'hi dureu.

Sols a tu et puc deixar veure
es mal que passa per mi:
tenir set, no poder beure
i son i no anar a dormir.

²²⁷ Estar de plantó: estar aturat dempeus o estar dret complint un servei o consigna militar (DCVB).

[143]

Tant és possible mudar
s'amor que amb tu he posada,
com en nit ennigulada
els estels del cel comptar.

Tant és possible mudar
s'amor que jo tenc amb ella
com fregir dins una pella
escorxes²²⁸ de crespinella²²⁹
abaix des fons de la mar.

—«Tant pot ser com no pot ser».
Tu sempre les endevines,
a Lluçmajor ses fadrines
ja se treuen ses espines
antes d'aficar-les-se.

Tant m'és arròs com fideus,
com cassola de patates...
Totes ses al·lotes guapes
duen floc[s] a ses sabates
perque los miren es peus.

[144]

Tant m'agraden dones veies
com un tió socorrat,
o un abre carregat
de formigues carnisseres.

Tan fortes són ses amors
com ses muntanyes arrelades,
si venc claretetes vegades
hi som per no enfadar-vos.

Té raó enguany qui suspira,
i de proves no en don més,
que aquest any per nou doblers
s'han venuts rucs a sa fira.²³⁰

Te pensaves tornar-hi,
blanca, com la flor de lliri;
debades passes martiri,
qui no hi neix no hi pot morir.

²²⁸ Escorxa: per escorça (DCVB).

²²⁹ Crespinella: forma femenina de crespinell (DCVB): Planta crassulàcia de l'espècie *Sedum altissimum*.

²³⁰ [NdA]: L'any 1846, any de molta sequedat.

Tenc mal de ventre an es peus
i mal de cap a s'esquena...
Si no em dau na Magdalena
rebenaré de fideus.

Tenc s'amor tan estil·lada
com s'aigo d'un safareig,
tant si et veig com si no et veig,
amb tu jo la tenc posada.

[145]

Ten[c] s'amor tan ben criada
que allà a on vui la pos;
a tu i a tot el món gos
qui primer l'haurà mudada.

Tens paciència si vols,
ses coses venen com venen,
que hi ha molts de caragols
que sa boca molla tenen.

Teniu unes segadores,
lo que havíeu menester;
fan planta an es sementer
i com se'n van pes carrer
són com és ara senyores.

Temps hi ha hagut que m'hauria
per ella taiat un braç
i ara si em demanàs
un cabei qui s'arrencàs
des meu cap, no l'hi daria.

Tres anys fa que som casat
i cada any he mort un porc,
manco l'any passat i s'altre
ienguany que no n'he mort.

Trist estic com vos veig trista
i plor com veig que plorau,
me'n vaig com vós vos n'anau,
mirai de la meua vista.

[146]

Ton pare i ta mare són
dues persones agudes,
emperò tu, si no mudes,
ets sa més besti del món.

Tot lo dia, tot lo dia
he vist passar mariners,
encara en passaran més
que em daran més alegria.

Tot això que t'he promès,
Margalida, t'he d'atènyer,
joestic més fort que una penya
que bales no li fan res.

Tot són perles i robins,
ramell de la gran virtut,
¿el sol que es serà perdut
i serà entrat aquí dins?

Tots es cards i ses rioles²³¹
voldria poder taiar,
sols que tengués bon segar
s'estimat dins Ses Sitjoles.²³²

Tots som fiis del pare Adan
i de nostra mare Èva,
sinó és en Pere Joan
que es fii de Madò Mateva.

[147]

Tota sa Setmana Santa
són dies de passió...
Quan jo cant una cançó
si no s'avé ja s'enquantra.

Totes dues me voleu,
jo no sé que tenc de fer;
jugau-me a cara o creu,
mem, ¿de quina seré?

Totes ses saboneries
que hi ha a sa part des llevant,
les empleasses rentant
encara no lluiries.

Totes ses rels d'una mata
tenc de dur a ca s'argenté,
per veure si em podrà fer
unes sivelles de plata.

²³¹ [NdA]: Planta espinosa.

²³² Possessió de Campos (NOTIB). Documentada des del 1291 amb el nom de Beniomir (GEM).

Totes ses olles de terra
rompé nostro pare Adam,
manco aquesta que és d'aram
i té ses anses de gerra.

Totes ses escaraderes
an es ball seuen davant,
també han d'anar voltant
des sementer ses voreres.

Toni, Toni, tu m'entroques
amb so floc an es capell,
m'han regalat un ramell
tot carregat de bajoques.

[148]

Tonineta, ses amors
les m'has de pagar amb uiades;
¿que no saps que es sonadors
festegen clares vegades?

Tu et pensaves amb arboces
haver gonyat mon voler;
dona no hauries d'esser
perque traïdora no fosses.

Tu et riuries d'un enterro
però no et riuras de mi,
¿que et penses que per aquí
duguem uieres de ferro?

Tu de mi t'has avanada²³³
i t'has riguda de mi;
¡Déu envia corretjada
i no la veuen venir!

Tu qui fas de mig doctor
i pretens de testa fina,
¿no sabries medicina
per curar es mal de ronyó?

Tu has tornada traïdora
que has avorrit es gipó:
si tu vols esser senyora,
també vui esser senyor.

²³³ Avancar: fer ostentació de les bones qualitats pròpies o de la realització de la pròpia voluntat (Mall.) (DCVB).

[149]

Un sonador de guitarra
ha de tenir bons sentits,
i sebre remenar es dits
de sa mà dreta i s'esquerra.

Un, dos, tres, quatre, cinc, sis,
set, vuit, nou, deu, onze, dotze,
tretze i un que fan catorze...
Treis-me aquest compte que fris.

Un cervellet d'un pinsà
i sa sang d'una titina,
i s'amor d'una fadrina
¡saps quina cassola fa!

Un vol ruc, s'altre vol ruca,
s'altre mul, s'altre cavall,
un va amunt, s'altre va avall,
i així el món no trabuca.

Un temps quan jo era al·lot
ma mare sempre m'ho deia:
val més robar una auveia
que una dona sense dot.

[150]

Un temps, com me festejaves,
duies camia de llista,
i ara que la dus blanca
com me veus 'cotes la vista.

Un temps al veure un soldat
feia una hora de voltera,
i ara la faç de drecera
perque hi tenc mon bé estimat.

Un temps cabrers i pastors
me donaven alegria,
i ara de cada dia
me'n donen es llauradors.

Un temps me pensava esser
gendre d'en Miquel de n'Aina,
i no vaig estar de gaire:
perque no ho varen voler.

Un temps me deies viola

i ara me dius garbaió.
¿Com no em demanes s'amor,
ara que estàs tota sola?

Un temps en enquantrar-mos
en teníem per una hora;
¡i ara que són d'enfora,
garrida, aquelles amors!

Un temps tenia quimeres
de vós, Catalina Pou,
i ara m'han dit que sou
de llinatge Vallcaneres.

[151]

Un temps casar-me volia
amb fia d'arrendador;
ara he mudada s'amor,
sa mare que guard sa fia.

Un temps devers Can Perets²³⁴
tot eren flocs i macades,
però ara ja van cordades
de gafetes i gafets.

Un soldat m'ha dit «maca»
i de mi s'ha enamorat.
¡Ai! Jo no sé lo que em passa,
sempre pens amb so soldat.²³⁵

Un clavell me vares dar
es dia que te n'anares,
amb un clavell me clavares
no m'he pogut desclavar.

Un bocinet de paper
de Barcelona em bastava,
per veure es teu cor si estava
resolt de voler-me bé.

Un ginjoler branques altes
carregat de ginjolons...
Tots es homos petitons

²³⁴ Topònim de Ses Salines (NOTIB). Segons la GEM *Cas Perets* és un redol de cases del terme de Ses Salines.

²³⁵ [NdA]: Variant:

Un soldat me va dir «maca»,
d'ell me vaig enamorar.
Ma mare, no sé què em passa
al veure un soldat passar.

tenen ses paraules falses.

[152]

Un claveller de finestra
de molta gent és mirat,
alça es uis clavell daurat
que per tu se fa sa festa.

Un coní grata que grata
i fa sa feina per ell;
¡desgraciat de bergantell
que en festeja tres o quatre!

Un dia devora es foc
vaig dir curra a sa padrina,
me va tirar sa filosa,
¡rebota si m'endevina!

Un homo en esser casat
ja no l'alegren guiteres,
sinó unes bones terres
a on s'hi faça bon blat.

Un homo se va morir
perque tenia motiu;
se morí perque era viu,
això és es nostro camí.

Un homo qui sega arriba
qui sols no sap quina hora és;
en venir devers les tres,
segons es sembrat quin és,
arriba a rotar sang viva.

Un homo casat per vila
¿quins llibres té que mirar?
Més li valdria aspiar
es rams que sa dona fila.

[153]

Un fadrí enamorat
diu bona nit tres vegades;
i jo dues vos n'he dades;
bona nit i he acabat.

Un fadrí festejarà
dos, tres anys una fadrina,
un viudo se determina

i amb un mes la se'n durà.

Un fadrinet quan comença
a festejar no hi té tranc,
i com és es mig des fang
així com pot, se defensa.

Un pastor que guarda auveies
sempre té menets petits...
Al·lota, tu que em fas ceies
perque no t'he duits confits.

Uns me deien: «vés a mar»;
es altres: «ceba marina»:
no hi ha millor medicina
que, en tenir ronya, gratar.

Una fadrina se muda
quan la queda sent tocar;
si s'enamorat no hi va,
bona nit, clenxa perduda.

Una fadrina brodava
i ho tornava desfer,
per tenir feina que fer
quan s'estimat hi anava.

[154]

Una fadrina, quan balla,
se rebaixa i se remunta.
¡Ell no hi ha cap capavalla²³⁶
que no tenga capamunta!²³⁷

Una fadrineta, un dia,
d' enamorada plorava
d'un fadrí qui no hi anava
ni intenció no hi tenia.

Una fadrineta llesta
no descolga tot es foc:
si repiquen a un lloc
a un altre fan sa festa.

Unes fadrines ploroses
an el rei varen anar:
—Si no es deixen de quintar
ja pot començar a fundar

²³⁶ Capavalla remet a capavall: inclinació del terreny vers la part inferior (DCVB).

²³⁷ Capamunta remet a capamunt: costa de terreny que va en pujada (DCVB).

convents de religioses.

Una al·lota de Déu tota
que no havia pecat mai
se va mirar an es mirai
i va dir:—¡Bon redebota,
jo ja no em casaré mai!

Una dona fa sa casa
i una altra la desfà;
jo en sé una que va dar
perque la fessen ballar
cent llençols, es porc i s'ase.

[155]

Una dona guanya un sou,
i si fila, dos doblers,
i si és casada, además,
de sofrir s'homo en té prou.

Una vida, dues vides,
¿quantes vides teniu vós?
Vós teniu sa meua vida
i sa vida de tots dos.

Una l'engana callant,
s'altre amb bona parleria;
sobretot, sia com sia,
jo el vaig enganar ballant.

Una cançó ben dictada
de quatre mots ja està bé;
de cinc i de sis també,
i de set, ja és codolada.

Una setmana cossera
té tan[ts] mals arrambaments,
com un ca qui té ses dents
girades a la xisclera.

Una figuera he sembrada,
roja, per fer dos esplets,
voldria que es busquerets
sols no hi tenguessen posada.

Una grapada d'aglans
he trobat baix des mantí,
si n'és persona d'aquí,
qui haja pensat amb mi,

digau que li bes les mans.

[156]

Una música perhom
a ses que estan desxondides;
ses que ja estan adormides
¡que dormen si tenen son!

Una berganta de Cura²³⁸
un cocarroi me va dar
i dedins hi va posar
més d'un quintar de verdura.²³⁹

²³⁸ Topònim d'Algaida (NOTIB).

²³⁹ [NdA]: Més completa:

Una berganta de Cura
una panada em va dar
i dedins hi va posar
més d'un quintar de verdura;
i no sabia sa pura
que carn hi solen posar.

[157]

Vet aquí't aquest ramell
que m'han dit que te donàs,
i m'han dit que reparàs
si feies molt de cas d'ell.

Vet aquí't un brot de murta
coit de la meua mà,
per veure si et tornarà,
aquella amor que t'ha fuita.

Vet aquí foc i fumer,
fes anar sa pipa calenta,
que mai estic més contenta
que quan te veig fumar a pler.

Val més una festejada
a Ariany per un forat,
que a Petra està an es costat,
un mes, de sa enamorada.

Vaig demanar a un bergant
es punt des segar quin era
i va dir:—Una fauç lliquera,²⁴⁰
tirar es colzo per enrera,
falcades i per envant.

[158]

Vaig anar a cercar l'entrisca
vaig caure i no em vaig fer mal...
En Jaume de la Real²⁴¹
te comana molt, Francisca.

Vaig pensar amb lo rupit
i me vaig aconhortar,
un animal tan petit
per viure passa la mar.

Vaig sembrar llavor d'amor
dins lo teu jardí, garrida,
i ara t'has ensenyorida
des planter i sa llavor.

Vaig vestit a l'antigüea²⁴²
amb so capell enflocat;

²⁴⁰ Lliqueresa: per lleugeresa (DCVB).

²⁴¹ Topònim de Palma, Porreres i Santanyí (NOTIB).

²⁴² Antigüea: ús o manera del temps antic (DCVB).

tot quan duc és manllevat,
¿no trobau que és bona idea?

Venia de Son Servera
i vaig passar per aquí...
Vos gos que no sabeu dir
un brot de remerolí²⁴³
amb un de remerolera.

Venia de Son Ramon,²⁴⁴
de segar sa romaguera,
i vaig perdre sa somera,
¡mal d'altri riaies són!

Venim de sa veremada,
per això tenim pocs jocs;
es rems són petits i pocs,
¡i mala nit que hem passada!

[159]

Veiés a mi que em seria
des ossos donar-te es moll;
mira que per tu em degoll,
i me taiaria es coll:
es meu no, es de sa camia.

Verge de Sant Salvador,²⁴⁵
vós que estau a penya forta,
no comporteu que a Mallorca
la governi cap traïdor.

Vida trista, vida trista,
vida trista, per a mi;
me'n pren com lo sabatlí
qui cova es ous amb la vista.

Viuda som de marit viu,
mon marit per mar navega;
cada cadenera aplega
busques per dur an es seu niu.

Viuda sou i no us casau
i teniu sabiduria;
viudeta, jo em casaria
amb vós perque m'agradau.

²⁴³ Tant aquest mot com el següent no surten al diccionari. Molt possiblement són formes pròpies d'embarbussaments.

²⁴⁴ Topònim d'Artà, Costitx, Felanitx, Lloseta, Llubí, Sa Pobla, Sant Joan, Santanyí i Sencelles (NOTIB).

²⁴⁵ Santuari de Sant Salvador de Felanitx (NOTIB).

Vós sou estrella de Malta
o sirena de la mar,
vós sou qui me podeu dar
alegria més que una altra.

Vós sou la guilant,²⁴⁶ guilant,
vós sou la guilant garrida,
vós sou la rosa florida,
florida an el roser blanc.

[160]

Vós me deis que si us tengués,
amor, la demostraria
i jo cada hora del dia
pens amb vós com si vos ves.

Vós me deis rosa encarnada,
¿jo què us tenc de dir a vós?
Vos diré clavell hermós,
coït sa dematinada.

Vós ja sabeu, vida mia,
que amor se paga amb amor;
vós me pagau amb dolor
i jo no us hi pagaria.

Vós m'enviàreu floc blau
demostrant que estau gelós;
més hi estic jo de vós,
que vós de mi no hi estau.

Vós m'enviàreu nous buides;
no són bones de menjar.
De vós, ¿què en puc esperar?
Es uis plens i ses mans buides.

Vós teniu ses mans tan blanques
com el puríssim paper,
¡Oh, diamant vertader!
¡Oh, coral de moltes branques!

¿Vols que et diga sa raó
per quins estils has de viure?
No has de plorar ni riure,
ni estar content ni felló.

²⁴⁶ Guilant: per galant (Mall.) (DCVB).

[161]

¿Vols que et diga es festejar
que fan devers Son Servera?
Quan te diuen fes-te enrera
llavò t'hi has d'acostar.

¿Vols que et diga l'intent d'ella?
en parlar-li de casar?
¿Saps a on t'enviarà?
An es carnatge a cercar
ossos per batai d'esquella.

¿Vols que et diga es meu cabal
d'avui envant que he mester?
Un ganxo i un paner
per anar an es figural.

¿Vols que et mostr' una cançó
que han duita nova d'Eivissa?
Una post llenegadissa
amb un llenegadissó.²⁴⁷

¿Vols veure lo que t'estim
i es meu cor lo que t'adora?
¡Mal caigues dins un avenc
amb un llamp per tapadora!

Voleu veure si és humil,
anau-hi com cosirà,
veureu que sempre perdrà
ses estisores o es fil.

Voldria esser sa llendera
des rellotge des seu cor,
i així sabria jo
ambe²⁴⁸ qui té sa quimera.

[162]

Voldria que Déu posàs
an el cel una envelada²⁴⁹
per tota s'espigolada
de sa meua enamorada
perque es sol no la tocàs.

²⁴⁷ Llenegadissó: sense significat, que s'usa només en una cançó de joc de paraules difícils (DCVB). L'exemple del diccionari és la mateixa glosa.

²⁴⁸ Variant de la preposició *amb* (DCVB).

²⁴⁹ Vela o conjunt de veles esteses per defensar del sol o de la pluja (DCVB). Al DIEC2 sols hi apareix la forma masculina.

Voldria esser corriola
des pou de Son Carrió,²⁵⁰
per veure sa meua amor
quan treu aigo tota sola.

Voldria esser pagellida
o sinó caragolet,
per anar ran ran paret
a ca teua, Margalida.

Voldria esser un aucellet,
tenir ales i volar
i m'aniria a posar
dalt lo teu cap, ramellet.

Voldria esser palometa,
palometa sense fil,
pegaria voladeta
damunt es cap d'en Miquel.

Voldria tornar farina
quan tu posaràs llevat
sols per esser remolcat
de ses teues mans, Francina.

Voldria conversar amb tu,
voldria que me volguesses,
voldria que em coneguesses
i no ho he dit a ningú.

[163]

¿Voldríeu-me dir, Maria,
ja que sou tan entenenent,
perque és que vos tenc present
tant de nit com de bell dia?

¿Vols que te diga un secret
petit, petit a s'oreia?
Quan no et coneixia, reia,
i plor d'ençà que et conec.^{251 252}

²⁵⁰ Topònim de Felanitx, Manacor i Sant Llorenç (NOTIB).

²⁵¹ [NdA]: Amb aquesta cançó acaba l'aplec que fins ara s'ha publicat en forma de folletí d'EL ANCORA, però no acaben les que tenim recollides ni les que cada dia sentim a dir per primera vegada. Si Déu ho vol per ventura qualche dia en farem una segona col·lecció.

²⁵² [EBB]: La darrera cançó és feta meva.

5 Conclusions

És admirable la tasca d'Antoni M. Peña i la seva afecció a les lletres. L'estada acadèmica a Barcelona li obrí un nou món de possibilitats i, amb els contactes que ja tenia per part del seu pare, va definir la seva vida. Allà es va presentar als primers concursos literaris amb poesies d'inspiració romàntica, en avinença amb el corrent predominant del moment. La sensibilitat cap a les lletres li aportà un cercle molt estret de relacions amb intel·lectuals com Maria A. Salvà amb qui compartia, més enllà de la ideologia regionalista i conservadora, una forta estima cap a la poesia. En definitiva, Peña era una persona activa culturalment: publicava a moltes revistes, escrivia poemes, es presentava a premis, dirigia algunes publicacions, etc.

Gràcies a la seva formació va poder treballar conjuntament amb l'arxiduc Lluís Salvador, qui va promoure la recerca d'una col·lecció de rondalles, l'avui anomenat Corpus Peña-Arxiduc. Emperò, l'autor també tenia predilecció per la poesia de tradició oral i adesiara escrivia les gloses que els desconeguts, les amistats o els familiars li cantaven. El resultat d'aquella breu recerca fou el recull *Cansons populars mallorquines* (1896), publicat a la revista *El Àncora* en format col·leccionable. El volum, de 163 pàgines, aplega nou-centes vuitanta-vuit gloses amb algunes precisions que ajuden el lector a entendre millor les composicions. Hem de tenir en compte que, com explica al pròleg, les gloses no són únicament el resultat d'una recerca, sinó d'una tria: Antoni M. Peña va prioritzar aquelles composicions que considerava que tenien la bellesa necessària per ser publicades. Per tant, un bon grup de cançons segurament quedaren excloses. No podem establir si Peña havia mantingut relacions fermes amb altres folkloristes del seu temps: no tenim referències de si es relacionà amb Marià Aguiló, Mateu Obrador o Josep Rullan, entre d'altres, però devia conèixer la seva obra. Amb qui degué mantenir un cert contacte, segurament, fou Antoni M. Alcover. No en tenc cap dada rellevant del fet, però Peña és un dels convidats d'Alcover en la reunió del futur diccionari i, a més, el filòleg coneixia el volum *Rundayes de Mallorca* (1895), fet que estimulà també la seva recerca (Valriu 2021: 49). Per tant, si tenim en compte la influència de la família Peña dins el món cultural, és probable que mantinguessin una bona relació, tot i que fos mínimament formal. Emperò, aquells anys l'eclesiàstic sols havia publicat el primer volum de les rondalles (publicació anterior al cançoner de Peña).

Amb el treball de camp de 1894, Peña s'inicia en la recerca de literatura oral i en el pròleg del cançoner hi descriu que coneix altres reculls sobre codolades i gloses de picat, alguns encara per publicar. Per tant, s'havia immersit en un món amb molt per descobrir. Caldria estudiar i valorar quines foren aquestes aportacions. Segons descriu l'autor, algunes semblen

reculls monogràfics, però davant el fet que no n'especifica cap dada més, no coneixem de quina publicació parlava ni cap referència als autors o, si finalment, els aplecs inèdits es varen publicar.

La figura d'Antoni M. Peña s'inclou —com he volgut explicar en aquest estudi— en el context dels folkloristes anteriorment esmentats: erudits amb una clara ideologia romàntica i interessats per tots aquells elements culturals de la societat mallorquina. La reivindicació de la seva figura i obra va més enllà del corpus de rondalles i aquest cançoner n'és una mostra. La qualitat i la quantitat de la tria és d'un valor molt remarcable. Les aproximadament mil gloses que presenta Peña a *Cansons populars mallorquines* són una aportació molt valuosa pel context històric d'on neix la publicació i per ser una de les primeres d'aquesta mena.

En referència a la localització dels materials, cal dir que no ha estat senzilla per la manca d'exemplars i, en casos com la Biblioteca Balear fou necessària l'ajuda dels professionals arxivers o bibliotecaris. Emperò, i en definitiva, he pogut establir una edició revisada del volum, completa i acurada, amb aportacions manuscrites de l'autor, que es complementen amb les gloses del quadern de camp que demostren la recerca d'Antoni M. Peña. Així i tot, hauria estat una gran contribució poder accedir als esborranys de l'autor i a les col·leccions manuscrites de les seves amistats —a les quals ell fa referència— per completar encara més l'estudi i, també, conèixer les dades de recol·lecció i dels informants, és aquest un buit per resoldre. Com també voldríem poder donar més dades sobre els altres dos autors que aportaren materials al volum, el misser Antoni Font i el treballador de Correus Miquel Palmer. Per sort, a partir de la revista *El Àncora* i alguns materials d'arxiu, la posada en context del naixement del volum ha estat possible.

Per a futurs projectes seria adient completar, tant per part meua com d'altres persones que vulguin continuar amb la línia de recerca, les llacunes d'aquest estudi. Per exemple, seria convenient poder resoldre alguns dels apartats ja comentats anteriorment—encara que ho consider un treball enigmàtic per la manca de documentació— i, sobretot, realitzar un estudi lingüístic i literari del cançoner: definir la mètrica, la rima, els recursos literaris, els barbarismes, etc; i, si fos possible comparar les gloses amb les d'altres reculls publicats com el *Cançoner Popular de Mallorca* del pare Rafel Ginard i Bauçà per identificar les inèdites. També seria útil afegir aquest recull a projectes en línia per a la difusió dels materials i que ajuden a la recerca com el *Cançoner de Mallorca* de la Fundació Mallorca Literària que té com a objectiu formar un recull unificat dels materials de poesia de tradició oral de l'illa. En qualsevol cas, tot l'esmentat no és possible sense l'edició revisada. Sobre qüestions més generals, cal destacar que en la *Història de la literatura popular catalana* (2017) sols esmenten Peña com a possible

autor del treball de camp de les rondalles de l'Arxiduc i seria convenient afegir una entrada tant en obres similars posteriors com en el *Diccionari Biogràfic de Folkloristes* de l'Arxiu de Folklore de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, on tampoc no hi apareix.

Per tot això, aquest estudi ens aporta nova informació sobre les *Cansons populars mallorquines* (1896) i posa en valor l'obra i la figura d'Antoni M. Penya, autor a estudiar i reivindicar dins la història de la literatura popular catalana. El cançoner és una mostra més dels tòpics romàntics que, a partir de les cançons, representen una identitat col·lectiva i ens ajuden a entendre millor el context social del segle XIX, el comportament humà i ens mostren les capacitats de l'art verbal, com una de les fonts d'expressió i saviesa.

6 Referències bibliogràfiques

AGUILÓ, Marià (1893): *Romancer popular de la terra catalana: Cançons feudals cavalleresques*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer

ARXIDUC LLUÍS SALVADOR (1999 [1869]): *Les Balears: descrites per la paraula i la imatge*. Palma: Govern de les Illes Balears. 6 vol.

BERTHELOT, Martine (2017): «Context, col·lectors i obres (Segles XIX-XXI)». Dins *Història de la literatura popular catalana*. Tarragona - Alacant - Palma: Universitat Rovira i Virgili/Universitat d'Alacant/Universitat de les Illes Balears, p. 512-534

BOVER, August (2017): «La recuperació de la memòria i de les relacions amb l'Alguer». Dins *Història de la literatura popular catalana*. Tarragona - Alacant - Palma: Universitat Rovira i Virgili/Universitat d'Alacant/Universitat de les Illes Balears, p. 547-551

BRUCART, Josep Maria (2002): «Els determinants». Dins *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Editorial Empúries. Vol. 2 *Sintaxi*, p.1435-1516.

DE LA PARTE, Isabel (2017): «La literatura popular a Andorra, una història en construcció». Dins *Història de la literatura popular catalana*. Tarragona - Alacant - Palma: Universitat Rovira i Virgili/Universitat d'Alacant/Universitat de les Illes Balears, p. 485-508

DÍAZ, Francisco José; Isabel MOLL (1980): «El periodismo integrista: El Áncora, Palma de Mallorca (1880-1900)». *Mayurqa: revista del Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts* núm.19: 189-203.

FRECHINA, Josep Vicent (2014). *Pensar en vers. La cançó improvisada als països de la Mediterrània*. València: Carrutxa.

GELABERT, M. Magdalena (2009): «Estudi introductorï». Dins Antoni Maria Alcover: *Vetllada de Glosadors A les Fires y Festes de Manacor Die 19 de setembre de 1897*. Manacor: Ajuntament de Manacor.

GUISCAFRE, Jaume (2008): *El rondallari Aguiló. Transcripció, catalogació i estudi introductorï*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

— (2017): «Dels precedents il·lustrats als precursors romàntics». Dins *Història de la literatura popular catalana*. Tarragona - Alacant - Palma: Universitat Rovira i Virgili/Universitat d'Alacant/Universitat de les Illes Balears, p. 221-244.

JANER, Gabriel (1987): «Es teu glosar no m'espanta». *Lluc: revista de cultura i d'idees* núm. 738: 3-4.

MAS, Joan (2003): «El desenvolupament de la cultura catalana entre els segles XVIII i XIX». Dins A. Morales MOYA (eds.): *1802. España entre dos siglos. Sociedad y cultura*. Madrid: Sociedad estatal de conmemoraciones culturales, p. 455-470.

MOLL, Francesc de B. (1966): «Assaig d'estudi preliminar». Dins Rafel GINARD: *Cançoner popular de Mallorca*, I. Palma: Moll, p. XIII–LXXXIV.

MORET, Hèctor; ARTUR Quintana (2017): «Els precursors». Dins *Història de la literatura popular catalana*. Tarragona - Alacant - Palma: Universitat Rovira i Virgili/Universitat d'Alacant/Universitat de les Illes Balears, p. 461-464.

ORIOL, Carme (2002): *Introducció a l'etnopoètica catalana. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana*. Valls: Cossetània.

PAREDES, Maria; Josefina SALORD (2005): «Introducció». Dins Antoni FEBRER: *Poesies I: Gloses i cobles*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 5–32.

PENYA, Antoni Maria (1896): *Cansons populars mallorquines*. Palma: Tipografia Católica Balear de Sanjuan, germans.

PRATS, Llorenç; Dolors LLOPART; Joan PRAT (1982): *La cultura popular a Catalunya. Estudiosos i institucions (1853–1981)*. Barcelona: Fundació Serveis de Cultura Popular.

QUADRADO, Josep Maria (1841): «Poetas mallorquines». *La Palma* núm. 29 (18 d'abril de 1841): 229-234.

RAMIS, Andreu (2017): *Cultura popular i nacionalisme*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor.

ROSSELLÓ, Ramon (2008): *Pere d'Alcàntara Penya, 1823-1906: relacions amb Felanitx*. Felanitx: edició d'autor.

SAMPER, Baltasar (1994): *Estudis sobre la cançó popular*. Edició a cura de Josep Massot i Muntaner. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat

SAMPER, Emili (2017): «El període romàntic: els inicis de l'interès per la literatura popular a Catalunya». Dins *Història de la literatura popular catalana*. Tarragona - Alacant - Palma: Universitat Rovira i Virgili/Universitat d'Alacant/Universitat de les Illes Balears, p. 15-61.

SBERT, Miquel (2008): *Llengua de glosador. Notes sobre poesia de tradició oral*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor.

SERRÀ, Antoni (2012): «Aproximació al poeta oral en llengua catalana». Dins *Set estudis de literatura oral*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, p. 27-83.

THOMS, William (1846): «Folk-lore». *The Athenaeum* núm. 982: 862-863.

VALRIU, Caterina (2020): «Antoni M. Peña: a la percaça de l'imaginari». Dins *Mons reals i imaginats en l'etnopoètica catalana*. Grup d'Estudis Etnopoètics de la Societat de Llengua i Literatura: 125-134.

— (2021): «El corpus de rondalles de Mallorca d'Antoni M. Peña i l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria-Toscana: edició, catalogació i estudi». Tesi doctoral dirigida per Xavier ROIGÉ. Barcelona: Departament d'Antropologia de la Universitat de Barcelona. <<http://hdl.handle.net/2445/185190>> [data de consulta: juny de 2022].

— (2022): *Les rondalles que l'arxiduc no va publicar*. Paterna: Galés Edicions.

VIDAL, Vicent (2017): «La literatura popular valenciana de la Renaixença a la Institucionalització». *Història de la literatura popular catalana*. Tarragona - Alacant - Palma: Universitat Rovira i Virgili/Universitat d'Alacant/Universitat de les Illes Balears, p. 347-373.

ARXIUS CONSULTATS:

ARXIU DE L'AJUNTAMENT DE PALMA «CAN BORDILS»:

- Fons Peña (carpetes PAP PD 15/18; PAP PD 18/6 i PAP PD 19/2)

BIBLIOTECA LLUÍS ALEMANY

- Fons Maria Antònia Salvà [E-MAS-C-24 (Carp.-132-175)]

ARXIU GENERAL DEL CONSELL INSULAR DE MALLORCA

- Arxiu Arxiduc Lluís Salvador (ALLS 221-20)

7 Annex

7.1 Carta d'Antoni M. Penya a Maria A. Salvà, datada del 27 de maig de 1896 [Consell de Mallorca (Bib. Lluís Alemany): E-MAS-C-24 (Carp.-132-175). Doc. 2]

Srita Dª Mª Antonia Salvà

Distinguida amiga de toda consideración y respeto: Aunque mañana por la tarde, Dios mediante, tendré el gusto de venir á su casa por invitación de su hermano Francisco, que agradezco infinitamente, sin embargo no paso hoy sin contestar á su grata que he recibido esta noche; pues en ella me dice V. tantas buenas cosas al hablarme de mi tomito de poesias, que me confunde.

La verdad, yo no sé que contestar ni tanto elogio; solo puedo manifestar a V. al agradecer extraordinariamente y con todo mi corazon el buen concepto que de mis pobres versos ha formado, que no puedo dejar de hacer lo que me suplica y que al enviarle mi libro no he hecho mas que corresponder, aunque no como V. se merece, a las muchas atenciones que ha tenido conmigo, ya enviándome cansons, ya copiandome su bellissima poesia ya enviando mi soneto á Gijón, etc. etc.

Le doy millones de gracias, pues, por su carta de hoy, una nueva prueba de su gran bondad y créame V. su verdadero amigo, su entusiasta admirador y su agradecidísimo y respetuoso s.s. q.s.p.l.

Antonio Mª Peña
27 de maig de 1896

7.2 Carta d'Antoni M. Peña a l'Arxiduc sobre *Cançons populars mallorquines*, datada del 12 de gener de 1897 (ALLS 221-20)

Á S. A. I. y R. el Ilmo Sr Archiduque de Austria Luis Salvador

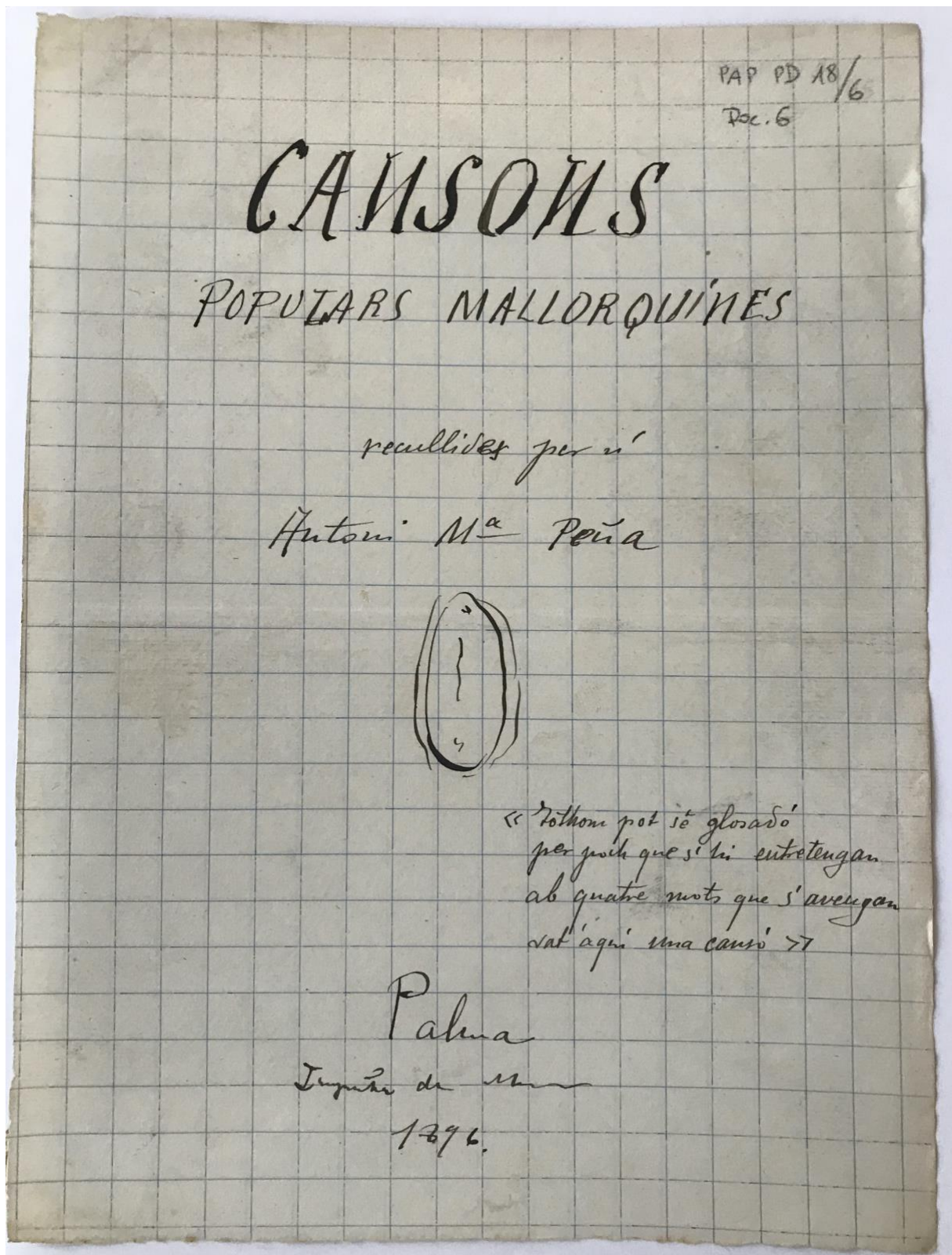
Palma 12 Enero de 1897

Muy sr mío de toda consideración: Le envié una colección de Cançons populares de Mallorca que coleccioné y se publicaron en forma de folletín en un periódico local. Ese es el motivo porque el tomo está muy mal impreso y con mal papel pues tuve que recogerlo nº por nº así como se iban publicando. Por ello le suplico no mire lo malo de la edición y sí mi deseo de que no faltara a V. A. tan aficionado á lo de nuestra hermosa tierra, esa colección sencilla de cançons.

Saludándole afectuosamente, dándole la bienvenida y con recuerdos de mi sr. Padre se repite de V. A. siempre afmo. s. s. q. b. s. m.

Antonio Mª Peña

7.3 Imatges del pròleg manuscrit del llibre *Cansons populars mallorquines* (1896) (PAP PD 18/6 [Doc.6])

Imatge 1: Portada del manuscrit del pròleg

significació especial així anomenada, ja
ab la verificació de romans) però moltes
vegades de veritat en ingratitud literària.
D'aquestes cançons de gloses ja se n'han
recollides, y en part publicades.

Una altre forma de la poesia popular
són les gloses que per ses circumstàncies
especials, at en qu' estan fetes, ~~seu~~
~~d'una manera que~~ perquè s'enten-
gan bé d'una ~~manera~~ d'explicació
han d'una acompanya-
der d'una mica d'explicació: o
també se, que son respostes a altres
gloses dites abans. D'aquestes gloses
se ~~també~~ ^{que} n'existen ~~col·leccions~~ ^{importantes y numeroses} imèdita una
col·lecció molt ~~numerosa y numerosa~~ ^{numerosa} y ~~que~~
~~inclou encara que~~

~~Aquesta col·lecció~~ ^{comprèn}
aquesta ^{aplecte} col·lecció de cançons qu'
are ~~sentiments~~ se publica ^{comprèn}
només la forma que tanca un pens-
ment ab quatre o cinch versos (de quatre
o cinch mots que liven espais) y dona
lloch a la causa qu'e, generalment
sa forma que mes la canta. Per

Imatge 3: Pàgina 3 del pròleg

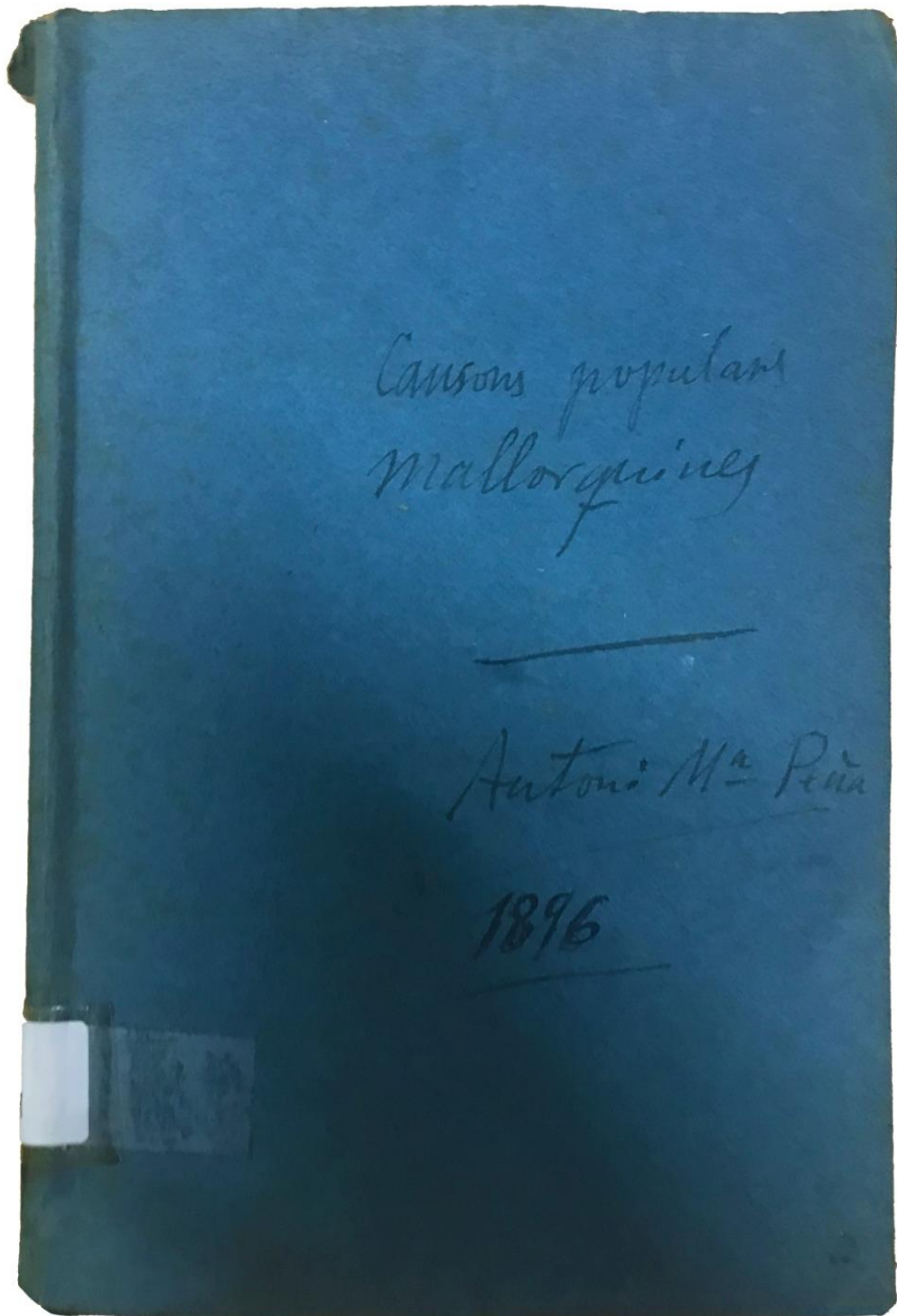
curiositat escrita ja fa estona Doc. 6
 totes les que sentia cania y ara no
 far mes que donar a s' estampa lo que
 tema recullit que no sera mes qu'una
 petita mostra de ses cançons mallorquines
 que se canten.

Dèch havè de si per donar a cada u
 lo que li toca, que m'han servit de
 molt de ~~peculiaritat~~ coleccions ja fets de temps
 enrera per l'inspirada presentada mallor-
 quina la Srta Dª Maria Antònia Salvà,
 y el distingit music D. Antoni Font
 y per l'intelligent engleat de
 Cones D. Miguel Calmes, coleccions
 que m'han estat cedides de molt bona
 gana y d'houl he pogut triar cançons
 molt bones.

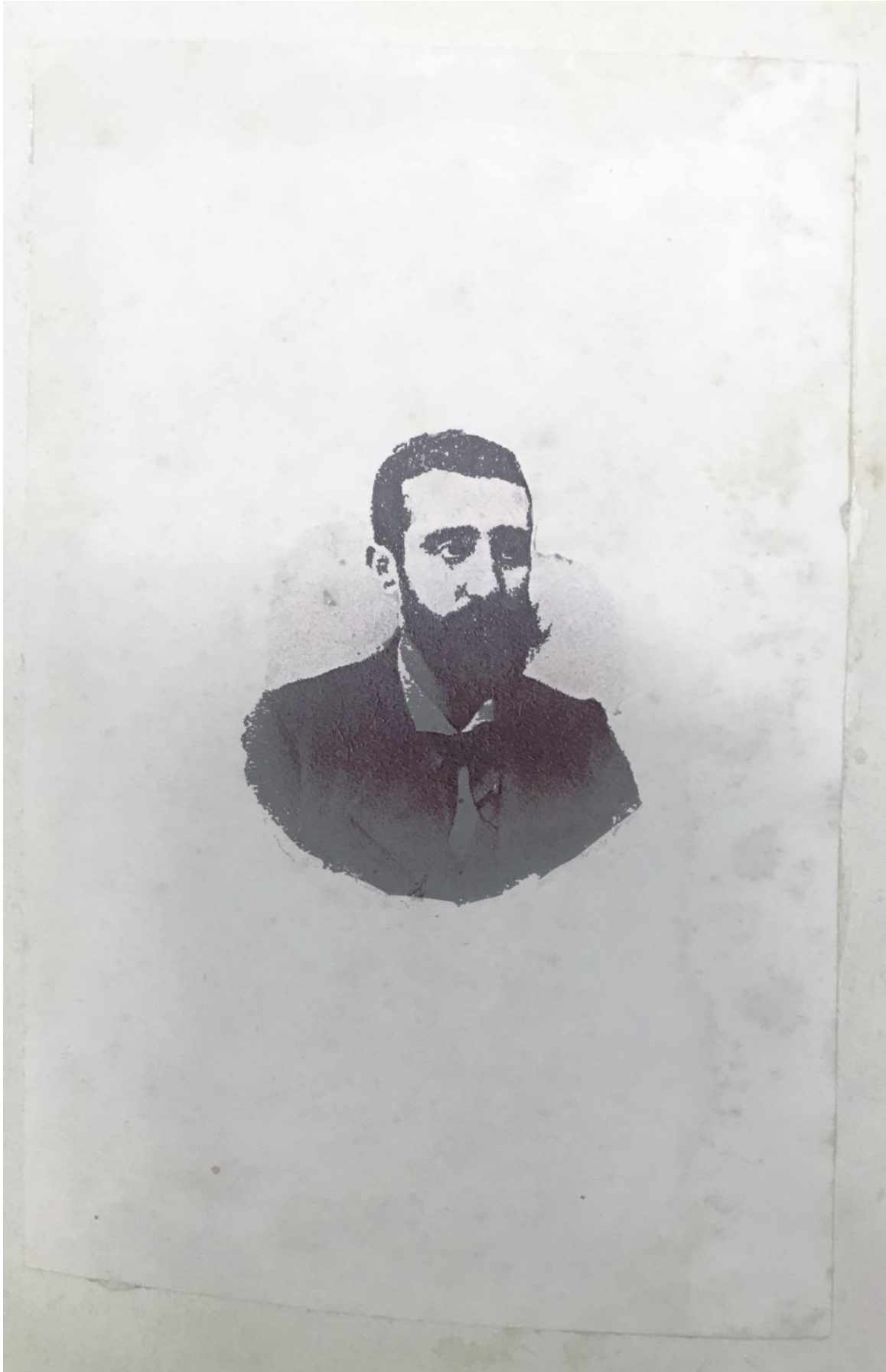
Una colecció mes important y numerosa
 (no dice completa perquè resta qui an-
 bartagi a se e imposible) seria a'
 ri e, men entendre de moltissima
 importancia. Molt hi ha qu'espri-
 gale' diu, aquera canço de sa f
~~mostra~~ llengo mallorquina. Valguí,

Imatge 4: Pàgina 4 del pròleg

7.4 Imatges del volum *Cansons populars mallorquines*, conservat a la Biblioteca Balear del Monestir del Secar de la Real (Palma)

Imatge 1: Coberta del volum *Cansons populars mallorquines*, d'Antoni M. Peña.
L'escrit és a llapis i es conserva en bon estat.

Imatge 2: Imatge de l'autor a la pàgina anterior a la portada

CANSONS
POPULARS MALLORQUINES

RECULLIDES PER

ANTONI M.ª PEÑA

AP.

«Tothom pot sé glosadó
per poch que s' hi entretengan
ab quatre mots que s' avengan
vat' aquí una cansó.»

PALMA
TIPOGRAFIA CATÓLICA BALEAR
de Sanjuan, jermans
1896

Imatge 3: Portada original del volum

De demunt Son Salvadó
veuen Campos y Porreres,
també ses felanitxeres
que van sense mocadó.

18) De que t' has picat puntós,
que tot son morros y ceyes!
á sa cadira ahon seyas
ya n' hi seuan de millós.

De dotze hores que té 'l dia
ab vos onze pensaré,
tres quarts hey afegiré,
tant m' agradau, vida mia. +)

De su 'quí veig *Ayrefló*,
ses cases y es fassé,
pero no veig lo men bé
que té ses clàus des meu có.

De plorá un mocadó
remuy tres pich cada dia,
s' el voleu veure amor mia
entre les onze y mit-dia
s' axuga á s' estenedó.

De sa pell d' es sogre
n' hem fet camayóts,
re-de-mu-marêta
que serán de bons!

De pensament som aquí,
de persona Deu ho sap,
Deu ajuda á l' enganat,
també m' ajudarà á mí.

+) Variant:

Volen que de vos m' apart
y jo no puch, vida mia,
de dotze hores que té 'l dia
pêns en vos onze y un quart.

Imatge 4: Exemple de la pàgina 29 on podem veure la variant manuscrita que hi afegeix

Es dia que ten anares
no 'm digueres adios,
no 'm bastaren mocadós
per axugarmê sa cara.

Es dia que ten anares
vaitx tení la mort present;
ten anares tot content
y á mi triste me dexares.

Es dia que ten anares
tot lo día vaig plorá,
no 'm podía agombolá
de sa pena que 'm donares.

Es dia que ten anares
á fe es servici á Ciutat,
jo tenia pó estimat
de fé cualque desbarat
de sa pena que 'm dexares.

Es dia qu' han d' acabá
no hi ha ningú reservat,
sia coix, sia baldat,
tothom ha d' aná á segá.

Es dia que vareu nexa
feya la diada clara,
per axó teniu la cara
blanca com un pé de xexa.

Es dia que 'm moriré
ses campanes tocarán,
tocarán tant com voldrán
que jo no les sentiré.

+) Variant des versos 3er y 4art: +) 12 2^a
es meus germanus plorarán
y jo allargada estaré.

Imatge 5: Exemple de la pàgina 43 on hi transcriu una variant manuscrita

es segadós d' aquest locn.

—Esteloy quin vent t' ha donyat
—Es Mestral qui 's sanitós,
de Santa Ponsa som fuyta
per vení á veurervós.

Es qui i' manava massa
que pena para seu:
Jo que tunc la mesa arrió
dins es pena des paró
de un' de la llapassa

Jesos. 1) Contracció de posa-hi; molt usual entre es P

Imatge 6: Exemple de la pàgina 52: afegix una glosa no inclosa en el volum

Sa meua amor y sa teua
dins una vellana están,
¡ay! qui la mitx partiría
¡ay! qui la mitx partirá.

Sa meua amor no l' he dada,
ni á ningú n' he fet herèu,
sino que la tench guardada
per quant la 'm deman(ren 1) La

Sa meua atlota vetlava
es confits des Dijous Sant,
y jo som tan ignorant
qu' en tal cosa no pensava.

Sa meua dona m' anyora,
no vol qu' estiga llogat;
ella jèn á llit parat,
jo bax de sa menjadora.

Sa meua dona algun dia
fa cara de Barrabás,
ab so renou d' es cedás
me pens que se compondría.

~~Se meua dona ha pastat
y no li ha retot rès,
de set pans n' ha tornat très
y un que n' hi ha quedat
un ca de bou l' hey ha près.~~

1) Variant:

Sa meua amó no l' he dada
ni tampoch la donaré,
sino que la tench guardada
per quant l' hauré menesté.

Imatge 7: Exemple de la pàgina 118: amb una glosa ratllada

MALLOPÒUINES

¿Voldriaumê dí, María,
ja que sou tan entenent,
perqu' es que vos tench present
tant de nit com de bell dia?

Vòls que te diga un secrêt
petit, petit á s' oreya:
quant no 't conexia reya
y plòr d' ensá que 't corêch. ¹⁾

(988)

La derrera cansó y foto meua

Antònia Benet

1) Ab aquesta cansó acaba s' aplech que fins are s' ha publicat en forma de folletí d' EL ANCORÀ, pero no acaban ses que tenim recullides ni ses que cada dia sentim á dí per primera vegada. Si Deu ho vol perventura qualque dia en farèm una segona colecció.

Imatge 8: Exemple de la pàgina 163: la darrera pàgina del volum on admet que la última cançó és seva i, a més, hi trobam el nombre de gloses total i la signatura

7.5 Gloses manuscrites del quadern de camp d'Antoni M. Peña, datat del 1894

Des Coll de na Palomera
na Moreu veurà la mar
i dues torres que hi ha
sa propi i sa Dragonera.²⁵³

Dins una casa neta i modesta
viu una al·lota de bon color.
Sana i ben feta de cos i d'ànima,
na Margalida de s'Arracó.²⁵⁴

Vet aquí es meu diamant
amb qui me colg cada vespre,
dona més trempada i llesta
no en vessen de més honesta
a la Seu dia de festa
per molt que estiguen mirant.
(Son Joan²⁵⁵ - s'Arracó)

Mare de Déu del Roser
per empenyo vull posar
que no me facen portar
caperutxa de paper.²⁵⁶

Diuen que es molí d'en Pere
de moldre ha romput un pern,
tot es diables de l'infern
empenyien de darrera.²⁵⁷

Ses al·lotes diuen totes
que es fadrins són jugadors
han posades ses amors
en sos vuits i nous de copes.²⁵⁸

Diálogo

Homo: —Bon al·lot que fas aquí
amb sa capeta abrigada.

Porquer: —Guard una truja travada
i llavò un porcellí.

Homo: —Es temps que seràs porquer
no duràs sinó pellissa
i descalç 'niràs a missa
i no tendràs cap dobler.

²⁵³ Aquesta glosa surt al cançoner i, per tant, ja està descrita.

²⁵⁴ Topònim d'Andratx (NOTIB).

²⁵⁵ Topònim d'Andratx (NOTIB).

²⁵⁶ Glosa que també surt al cançoner.

²⁵⁷ *Ibidem.*

²⁵⁸ *Ibidem.*

Porquer: —Ell parlau molt sospitós
anant quantra es porquers
jo amb so verro només
tenc de gonyar més doblers
amb un any que vós amb dos.

En jove des saio²⁵⁹ blau,
feis jugar es carabassot,
que encara que sia al·lot
fins es faldar des cassot
des pern del món duc sa clau.

Glosa d'un homo que anà a matances:
L'amo llecenci m'ha dada
per vuit dies estar aquí,
però m'heu de mantenir
jo i sa bisti que he menada.
Li dareu ordi i civada,
qualque garrova mesclada;
i a mi pa i sobrassada
i llavò, darrera, vi.

Al·lot a un carnisser:
Si braveges de pessetes
ja me'n pots dar un grapat,
tot això ho has avançat
amb taïants i guinavetes
¿o són aquelles cabretes
qui venies per crestat?

Oh, cara de malanat,
tu encara no has pagat
aquell boc de l'any passat
a l'amo de ses Casetes.²⁶⁰

Jo no me'n puc avenir
al·lot de sa teva eixida,
que de Santa Margalida
vengues a morir aquí.

Nadal es prop de s'hivern,
això és bo de col·legir:
jo n'he passat es camí
de la vila fins aquí
per matar un homo extern.

Gloses fetes an es general Cotoner quan era petit, per una somera:

²⁵⁹ Saio: peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons (castellanisme) (DCVB).

²⁶⁰ Lloc de Calvià, Esporles, Muro i Selva (NOTIB).

S'enteniment no és igual
es sebre és es qui fa vasa:
tu ja vens de bona casa
però tens es parlar d'ase
i no en curen d'aquest mal.

A sa seva germana D^a. Melciona Cotoner li digué:
Si es Sol se feia malbé
o sa Lluna se perdia
la claredat donaria
una donzella que és fia
de Don Josep Cotoner.

*Soy cordero figurado
en mi perfecto nivel
de Santanyí pueblo fiel
por sus armas señalado.*

De Rondaies vaig a caçar,
però aquesta estació
és estada sa millor,
bon senyors de Sa Llapassa.